

Ekonomické rozborů hospodaření JZD

Zásady jednoduché metodiky

**Экономические анализы ведения хозяйства ЕСХК
(Принципы простой методики)**

**Ökonomische Analysen der Wirtschaftsführung der JZD
(Grundsätze einer einfachen Methodik)**

Dopisující člen ČSAZV Karel SVOBODA, kandidát ekonomických věd
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Inž. Jaroslav NEUMANN
Vysoká škola zemědělská, Praha

Ú v o d

Mohutný rozvoj socialistických výrobních vztahů v zemědělství, spojený s rozšiřováním a upevňováním družstevní zemědělské velkovýroby, jak zdůraznil ÚV KSČ na svém letošním březnovém zasedání, nezbytně vyžaduje, aby v zájmu dalšího rychlého a nerušeného rozvoje výrobních sil byla veškerá činnost jednotlivých zemědělských družstev řízena nanejvýš odborně a s podrobnou znalostí věci. To znamená, že všechna opatření na kterémkoliv úseku činnosti družstev musí vycházet z podrobného rozboru daného stavu, že musí být zaměřena na zlepšení této činnosti, a tím i ke zvýšení a zhospodárnění celé zemědělské výroby.

Důležitým prostředkem, který umožňuje řídit a spravovat jednotná zemědělská družstva ke zvyšování a zhospodárnění zemědělské výroby na základě soustavného odhalování rezerv, jsou komplexní ekonomické rozborů hospodaření JZD. Na mimořádný význam komplexních ekonomických rozborů hospodaření výrobních podniků vůbec upozornil již dopis ÚV KSČ všemu pracujícímu lidu a k němu následující všennárodní diskuse, jež probíhala na podzim 1957, a která se podrobně zabývala novými ekonomicky účinnějšími formami řízení, plánování a financování v národním hospodářství.

Ekonomické rozborů hospodaření jakéhokoli výrobního podniku jsou tedy nezbytným a neodlučitelným prostředkem správného a ekonomicky účinného řízení výroby, neboť za předpokladu, že jsou dělány na základě správné a vědecky zdůvodněné metody, poskytují obraz výsledků hospodaření podniku na všech úsecích a ukazují na příčiny, jež tyto výsledky způsobily.

Stejný význam jako pro ostatní odvětví národního hospodářství mají i ekonomické rozborů hospodaření pro jednotná zemědělská družstva. Na tuto skutečnost upozornilo zasedání ÚV KSČ ze 4. a 5. března 1959 i IV. celostátní sjezd

JZD, konaný ve dnech 19. až 22. března 1959. Také v JZD musí být hlavním cílem a posláním ekonomických rozborů hospodaření výsledky hospodaření i ostatní činnosti za sledované období (tj. zpravidla za uplynulý rok) podrobně zhodnotit, ukázat na příčiny těchto výsledků, a tím zároveň odhalit rezervy a zdroje dalšího růstu a z hospodárnění zemědělské výroby v JZD.

Ekonomické rozborů hospodaření JZD slouží tedy především samotným družstvům a je proto v jejich zájmu, aby je dělala. Především jim samým má rozbor hospodářské činnosti JZD odhalit příčiny, jež vedly v jednotlivých odvětvích družstevní výroby nebo v JZD jako celku k jiným výsledkům, než jaké předpokládal plán, nebo jež byly dosaženy v předcházejících letech, popřípadě v jiných družstvech se stejnými přírodními a ekonomickými podmínkami výroby.

Ekonomické rozborů v JZD mohou však jen tehdy odhalit všechny příčiny rozdílných výsledků hospodaření, jestliže do zpracování a konečného projednání výsledků rozboru bude zapojen široký aktiv družstevníků. Tím zároveň ekonomické rozborů plní i další své poslání, tj., že se stanou důležitým prostředkem ke zvýšení zájmu členů družstva o hospodářské výsledky JZD a o jejich příčiny, že získají družstevníky ke spolutřídění a účasti na řízení výroby, a že se tak stanou školou jejich výchovy v odpovědné a uvědomělé hospodáře.

Tím, že ekonomické rozborů odhalují zároveň rezervy i zdroje pro další zvýšení a z hospodárnění výroby, že ukazují i přednosti pokrokových zkušeností a metod předních pracovníků ve výrobě, stávají se zároveň důležitým základem pro rozvíjení socialistického soutěžení uvnitř družstva i mezi družstvy navzájem.

Konečně pak ekonomické rozborů, které musí vyústit v konkrétní návrhy na účinná opatření, jež je třeba uskutečnit na jednotlivých úsecích činnosti JZD pro zlepšení výsledků celého hospodaření družstva, stávají se i pro okresní orgány důležitým podkladem pro správné uplatňování zemědělské politiky i pro diferencovanou a jinou pomoc družstvům.

Tento mnohostranný význam ekonomických rozborů hospodaření JZD hovoří nejen pro nezbytnost těchto rozborů, ale zejména pro to, aby byly dělány podle takové metodiky, která zabezpečí dosažení těchto cílů, bude pro družstvo snadno pochopitelná a tedy co nejjednodušší, přitom však vědecky zdůvodněná.

V tomto článku chceme proto po několikaletých zkušenostech s různými způsoby a formami ekonomických rozborů hospodaření naznačit hlavní zásady takové, pro většinu našich družstev vhodné a použitelné metodiky ekonomického rozboru hospodaření JZD jako podniku. Je ovšem samozřejmé, že pro ekonomické rozborů hospodaření družstev v rámci okresu s použitím různých ukazatelů třídění a statisticko-matematických metod zpracování není tato metodika určena, i když mnohé z dále uvedených zásad jsou plně použitelné.

Některé nedostatky dosavadních a základní předpoklady správných ekonomických rozborů

Dříve než přejdeme k vlastním zásadám metodiky ekonomických rozborů hospodaření JZD, je nezbytné poukázat na hlavní nedostatky dosavadních rozborů hospodaření a na základní předpoklady pro správné ekonomické rozborů. Protože většina družstev dosud vůbec podobné rozborů nedělá a že dosud také nebylo jednotné metodiky pro ně, je třeba hlavní nedostatky dosavadních rozborů spatřovat v tom, že jsou složité. Přitom často opomíjejí hlavní ukazatele hospodaření a jejich příčiny v celé komplexnosti, a naopak často se podrobně zabývají jen dílčími vý-

sledky, a to ještě bez zkoumání příčin a souvislostí, tedy izolovaně a nekomplexně. Přitom se těchto rozborů zúčastňuje jen malý okruh funkcionářů družstev nebo jsou někde dokonce jen záležitostí pracovníků ONV, Státní banky apod. Uvážíme-li k tomu ještě častou nepřesnost nebo i nesprávnost podkladů použitých rozborů, které vyplývají z nedostatečně vedené prvotní i účetní evidence, pak je zřejmé, že většina rozborů hospodaření se více nebo méně odchyluje od svého hlavního cíle, tj. od odhalení rezerv a zdrojů a stanovení konkrétních a účinných opatření k dalšímu zvyšování a zhospodárňování výroby v družstvu.

Z těchto nedostatků dosavadních rozborů hospodaření JZD vyplývá, že nová metodika musí být prostá těchto nedostatků, že se musí opírat o dobře a pravdivě vedenou prvotní i účetní evidenci a splňovat vpředu uvedené cíle. Z toho zároveň vyplývá, že základními předpoklady správného ekonomického rozboru hospodaření v JZD jsou

1. důslednost,
2. přesnost a
3. veřejnost.

Důslednost ekonomického rozboru musí spočívat především v tom, že k němu musíme přistupovat nejen s plným vědomím odhalit všechny příčiny nedostatků a chyb v hospodaření JZD, ať se již vyskytují na kterémkoliv úseku a bez ohledu na toho, kdo je zavinil. Důslednost ekonomického rozboru hospodaření musí být považována za jeden ze základních předpokladů především proto, že ani jeden z úseků činnosti JZD nemůže být podceňován, ani jeden z nedostatků v hospodaření nemůže být přehlížen, neboť někdy ve zdánlivě nepatrné příčině může být skryt kořen nedostatků celého hospodaření v JZD. Tím ovšem důslednost v ekonomických rozborech hospodaření JZD nekončí. Jejím vyústěním je vyvození důsledků z odhalených příčin nedostatků a chyb v hospodaření, právě tak jako důsledků z dobrých zkušeností, získaných ať už ve vlastním družstvu nebo v družstvech jiných. Ty pak musí najít svůj výraz ve stanovení konkrétních opatření k odstranění odhalených příčin nedostatků a k využití dalších rezerv pro zvýšení a zhospodárnění výroby, právě tak jako v opatřeních pro širší zavádění dobrých zkušeností a metod práce předních pracovníků.

Přesnost při ekonomickém rozboru je nezbytným předpokladem především proto, že jen tehdy mohou být na základě rozboru stanovena správná a účinná opatření, jestliže se opírají jednak o přesnou a skutečnosti odpovídající evidenci, a jestliže také sám rozbor i závěry a opatření z něho vyplývající jsou přesné a konkrétní. To také zároveň vyžaduje, aby byla přesně uvedena i odpovědnost za uskutečnění přijatých opatření.

Veřejnost ekonomického rozboru je nezbytným předpokladem především proto, že odhalování příčin chyb a nedostatků v dosavadním hospodaření, právě tak jako rezerv pro další zvyšování a zhospodárňování výroby, je záležitostí všech družstevníků. Avšak nejen to. Nezamlčovat své chyby a nedostatky ani před orgány strany, místním i okresním národním výborem, Státní bankou apod., ale přizvat je k rozboru a spolu s nimi se radit na nutných opatřeních a zásadách, jež je třeba učinit. To může významně pomoci ke zlepšení hospodářských výsledků JZD.

Z toho, co bylo dosud uvedeno, vyplývá, že jen tehdy mohou komplexní ekonomické rozboru hospodaření JZD být důležitým nástrojem správného a ekonomicky účinného řízení, bude-li k nim přistupováno s plnou důsledností a přes-

ností a stane-li se nejen rozbor, ale i závěry z něho učiněné záležitostí každého člena JZD i všech těch orgánů a pracovníků v místě i v okrese, jejichž úkolem je družstvům v jejich činnosti účinně a stále pomáhat.

Zásady metodiky ekonomického rozboru v JZD

Dosavadní zkušenosti s různými rozborů hospodaření v JZD ukázaly, že mají-li ekonomické rozborů hospodaření JZD splnit vpředu uvedené cíle a přitom být pro družstevníky snadno pochopitelné a mají-li vycházet z dosavadních forem evidence, jež jsou zavedeny ve většině družstev, pak musí metodika ekonomického rozboru v JZD splňovat tyto zásady:

1. ekonomický rozbor musí vycházet z hlavních souhrnných výsledných ukazatelů hospodářské činnosti v celém JZD a v jednotlivých odvětvích výroby JZD a hledat k těmto ukazatelům příčinné vztahy s jinými ukazateli ve výrobě i v ostatní činnosti družstva;

2. ekonomický rozbor musí být dělán takovým způsobem, který zaručuje srovnatelnost, a to jak uvnitř daného JZD (porovnání s plánem a s minulými lety), tak i s výsledky rozboru jiných JZD;

3. podrobný ekonomický rozbor jednotlivých výrobních odvětví a úseků činnosti musí být uzavřen závěrečným (syntetickým) rozbohem rozdělení produkce i důchodů družstva z hlediska zabezpečení společenských potřeb rozšířené reprodukce v družstvu i růstu životní úrovně družstevníků.

Všechny tyto tři základní zásady tvoří jednotný celek. Volba hlavních souhrnných výsledných ukazatelů, právě tak jako způsob hledání příčinných vztahů, závěrečný rozbor tvorby i rozdělení produkce a důchodů musí být opřeny o základní poučky marxistické politické ekonomie a vycházet ze znalostí agronomické vědy. To znamená, že vlastní metodika rozboru podle vpředu uvedených zásad musí splňovat základní požadavky vědeckého přístupu ke zkoumání závislosti a jevů v hospodaření družstev. Ověření této metodiky ekonomického rozboru hospodaření JZD Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky ČSAZV i Vysokou školou zemědělskou v Praze na mnoha příkladech v praxi potvrdilo správnost určených zásad i vlastní metody ekonomického rozboru a umožnilo také její další zpřesnění a zjednodušení podle potřeby široké praxe.

První z vytyčených zásad určuje v podstatě i metodický postup při vlastním rozboru, tzn. takový postup, který jde od následků k příčinám, a to nikoliv izolovaně podle jednotlivých jevů, nýbrž v jejich vzájemné souvislosti, přičemž postupuje od výsledků v celém družstvu k výsledkům v jednotlivých úsecích činnosti družstva. Tím je také umožněna komplexnost rozboru při diferencování příčin hlavních a dílčích, i při současném přecházení příčiny v následek (např. nízké hektarové výnosy krmiv jako příčina nízké užitkovosti, zároveň i následek nedostatečné péče o krmné plodiny apod.).

Je tedy zřejmé, že hned na počátku rozboru musíme zvolit co nejvhodnější souhrnné výsledné ukazatele za celé JZD i za jednotlivá základní odvětví, abychom v nich vyjádřili nejdříve výsledky hospodaření družstva, porovnali je s výsledky z minulých let nebo plánem, popřípadě s jinými družstvy, a zjistili příčiny těchto výsledků i rozdílů, vyplývajících ze vzájemného srovnávání. Z toho zároveň vyplývá nutnost srovnatelnosti zvolených ukazatelů, již dosáhneme jen tehdy, budeme-li používat stále stejné metody výpočtu

jednotlivých ukazatelů jak v daném JZD, tak i v ostatních družstvech, přičemž srovnávat budeme jen družstva, jež mají stejné nebo velmi podobné přírodní a ekonomické podmínky.

Ukazatelé úrovně hospodaření JZD

Při volbě základních souhrnných výsledných ukazatelů je třeba vycházet z nejdůležitějšího ukazatele a zároveň i cíle každého socialistického zemědělského závodu, tj. z dosažení maximální produkce z každého hektaru zemědělské půdy při současné minimální spotřebě živé i mrtvé práce.

V tomto nejdůležitějším ukazateli úrovně hospodaření JZD je vyjádřen jak stupeň výrobního a pracovního úsilí pracujících v JZD, tak úroveň jejich snahy po z hospodárnění výroby v JZD. K tomu, abychom se mohli co nejvíce přiblížit vyčíslení tohoto ukazatele a zároveň mohli hledat příčiny jeho dosažené úrovně v ostatních úsecích činnosti, je nutno si tohoto ukazatele rozložit na tři další ukazatele, a to na

a) množství hrubé zemědělské produkce a celkové produkce*) na každý hektar zemědělské půdy v JZD;

b) množství vynaložené živé práce na dosaženou celkovou produkci JZD;

c) množství vynaložené mrtvé práce na dosaženou celkovou produkci JZD.

Každý z těchto tří ukazatelů vyjadřuje jednu část uvedeného ukazatele základního. Jejich nejvhodnější poměr je již také obsažen v základním ukazateli, a proto družstva musí usilovat o to, aby při růstu prvního z uvedených ukazatelů oba další ukazatele současně klesali.

Množství vyrobené hrubé zemědělské produkce

První z uvedených výsledných ukazatelů, tj. množství vyrobené hrubé zemědělské produkce, připadající na každý hektar zemědělské půdy, vyjadřuje nejen celoroční výrobní úsilí družstevníků v zemědělské výrobě v družstvu, ale také účinnost vynaložených výrobních prostředků. Nepřihlížíme-li k různým přírodním (půdním a klimatickým) podmínkám, pak družstevníci v tom JZD, které dosáhlo z každého hektaru zemědělské půdy většího objemu zemědělských výrobků, vyvíjeli zřejmě větší pracovní úsilí a více a lépe využívali výrobních prostředků. V takovém případě hovoříme o tom, že dosáhli větší intenzity zemědělské výroby.

Z toho vyplývá, že zkoumáním a rozбором dosažené intenzity zemědělské výroby začínáme první část ekonomického rozboru hospodaření, přičemž za výsledný a souhrnný ukazatel intenzity považujeme dosaženou hrubou zemědělskou produkci na jeden hektar zemědělské půdy. V zájmu srovnatelnosti používáme při výpočtu hrubé zemědělské produkce srovnatelných (stálých) cen pro oceňování vyrobených produktů a metody tzv. hrubého obratu, jež spočívá v tom, že do hrubé zemědělské produkce zahrnuje všechny zemědělské výrobky, jež byly v daném JZD vyrobeny během jednoho roku. Způsob výpočtu je poměrně snadný a je uveden spolu se srovnatelnými cenami v Ročních výkazech JZD. Spočívá v tom, že součet peněžně vyjádřené produkce u všech zemědělských výrobků vydělíme výměrou zemědělské půdy daného JZD.

Kromě tohoto souhrnného výsledného ukazatele intenzity zemědělské výroby v celém JZD zjišťujeme ještě výsledné ukazatele intenzity v rostlinné a živočišné

*) Pod pojmem „hrubá zemědělská produkce“ rozumíme souhrn všech zemědělských výrobků vyrobených za rok a vyjádřených v penězích. Pod pojmem „celková produkce“ rozumíme souhrn hrubé zemědělské produkce a hrubé nezemědělské produkce.

výrobě, a to jako objem produkce základních výrobků na jeden hektar zemědělské půdy v naturálních jednotkách. Bude to zejména množství obilovin, olejnin, cukrovky, brambor, pícnin (v suché píci), hovězího masa, vepřového masa, mléka a vajec v kilogramech, popřípadě v litrech a kusech, jež připadají na každý hektar zemědělské půdy.

Kromě výsledných ukazatelů intenzity zemědělské výroby zjišťujeme dále přímé ukazatele intenzity zemědělské výroby jednak za celé JZD, jednak zvlášť za rostlinnou a zvlášť za živočišnou výrobu. Za základního přímého ukazatele intenzity zemědělské výroby považujeme úhrn vlastních nákladů v celém JZD, připadající na jeden hektar zemědělské půdy. Protože ve většině JZD se dosud vlastní náklady nezjišťují, je třeba považovat za základní přímé ukazatele intenzity zemědělské výroby

- a) množství materiálových nákladů, připadajících na jeden hektar zemědělské půdy, které vyjadřují peněžní hodnotu spotřebovaných oběžných výrobních prostředků a amortizaci základních výrobních prostředků, vynaložených na zemědělskou výrobu za rok;
- b) množství pracovních jednotek, připadajících v celém JZD na jeden hektar zemědělské půdy, a jež byly vynaloženy na zemědělskou výrobu.

Obdobným způsobem budou vyjádřeni i přímí ukazatelé intenzity rostlinné výroby a intenzity živočišné výroby. To znamená, že jak materiálové náklady vynaložené na rostlinnou výrobu, tak spotřebované pracovní jednotky v rostlinné výrobě vyjádříme na jeden hektar zemědělské půdy, a podobně tak učiníme i v živočišné výrobě.

Oba dva druhy ukazatelů intenzity zemědělské výroby, tzn. jak ukazatelé výslední, tak i ukazatelé přímí, vyjadřují intenzitu zemědělské výroby vždy z jiného hlediska. Zatímco výslední ukazatelé vyjadřují účinek působení vynaložených výrobních prostředků i práce na výrobu na každém hektaru zemědělské půdy, tak ukazatelé přímí vyjadřují rozsah výrobních prostředků i práce při dané výrobě na jeden hektar zemědělské půdy. Z hlediska zkoumání příčin a následků je zřejmé, že výslední ukazatelé intenzity zemědělské výroby musí být vypočtení a zkoumání předem, neboť přímí ukazatelé intenzity jsou již jednou z jejich příčin.

Kromě výsledných a přímých ukazatelů intenzity zemědělské výroby jsou používáni ještě pomocní ukazatelé intenzity zemědělské výroby. Jsou to např. struktura půdního fondu, koncentrace technických plodin, hustota hospodářských zvířat na 100 ha zemědělské půdy, počet stálých pracovních sil na 100 ha zemědělské půdy, peněžní hodnota základních výrobních prostředků na jeden hektar zemědělské půdy aj. Jsou však vždy jen jednou z příčin základního ukazatele intenzity zemědělské výroby a jsou proto zkoumání zvlášť v rozboru rostlinné a živočišné výroby.

Množství vynaložené živé práce na dosaženou celkovou produkci

Po rozboru ukazatelů intenzity přecházíme k druhému základnímu výslednému ukazateli, který je druhou částí již uvedeného nejdůležitějšího ukazatele stupně hospodaření vůbec, tj. k množství vynaložené živé práce na dosaženou celkovou produkci v JZD. Měření vynaložené živé práce k dosažené produkci v kterémkoliv odvětví hmotné výroby v národním hospodářství je jedním ze základních ukazatelů dosažené produktivity práce. Proto

také i při ekonomickém rozboru hospodaření JZD tímto druhým základním výsledným ukazatelem začínáme zkoumat a analyzovat dosaženou produktivitu práce v JZD.

Jak známo, produktivita práce se běžně vyjadřuje jako množství výrobků, vyrobených jedním pracovníkem za určitou jednotku času. V zemědělství, a tedy i v JZD, půjde především o rozsah celkové produkce, připadající na jednoho stálého pracovníka za jeden rok.

Jak vyplývá již z popsaného hlavního výsledného ukazatele intenzity zemědělské výroby, propočítává se na jeden hektar zemědělské půdy jen hrubá zemědělská produkce, kdežto při produktivitě práce měříme vynaloženou živou práci na celkovou, tj. na veškerou vyrobenou produkci. Je tomu tak především proto, že — jak známo — v JZD se nevyrábějí jen zemědělské výrobky, ale též výrobky nezemědělské povahy, včetně nových hodnot pořízených např. stavební, řemeslnickou a jinou činností družstevníků. Výrobky nezemědělské povahy spolu s hrubou zemědělskou produkcí JZD tvoří tzv. celkovou produkci družstva. Nezemědělské výrobky nelze však při výpočtu a rozboru ukazatelů intenzity zemědělské výroby uvažovat, protože hovoříme jen o intenzitě zemědělské výroby a nikoli veškeré výroby.

Jde tedy o vyjádření další produkce (nezemědělské povahy), již je nutno k hrubé zemědělské produkci připočítat. Jde v podstatě o produkci přidružené výroby (kovářství, kolářství, těžba kamene apod.) a o zvýšení hodnoty staveb a strojů, jichž bylo dosaženo vlastní prací družstevníků cestou generálních oprav, adaptací nebo novou výstavbou.

Po zjištění celkové produkce v JZD, jejíž metoda výpočtu je opět uvedena v ročních výkazech JZD, je třeba zjistit celkový počet stálých pracovníků, kteří se o dosaženou celkovou produkci zasloužili a kteří v podstatě představují množství vynaložené živé práce během roku. Protože v JZD pracují družstevníci s rozdílnou pracovní účastí, dále brigádníci i pracovníci STS, je třeba všechny vyjádřit v takovém počtu pracovníků, kteří by představovali stále pracovníky v JZD. Proto se doporučuje použít tohoto vzorce:

$$Sp = \frac{PJ(c) + PJ(b) + PJ(STS)}{\emptyset PJ(stp)}$$

v němž k celkovému počtu odpracovaných pracovních jednotek (PJc) připočítáme práci brigádníků (PJb), přepočtenou na pracovní jednotky v poměru 8 hodin = 1 PJ , a dále práci pracovníků STS ($PJ STS$), opět převedenou na pracovní jednotky. Zde postupujeme sice méně přesným, zato však poměrně jednoduchým způsobem, když zhruba 60 % úplat za práce STS (jež připadají zhruba na mzdy traktoristů) dělíme 25 Kčs, které v současné době v podstatě vyjadřují společensky průměrné ocenění práce, obsažené v jedné pracovní jednotce. Takto vypočtený součet všech pracovních jednotek družstevníků, brigádníků i pracovníků STS dělíme průměrným počtem pracovních jednotek, odpracovaných za rok jedním stálým pracovníkem v JZD ($\emptyset PJ stp$).

Jestliže dříve vypočtenou celkovou produkci v JZD dělíme tímto počtem stálých (přepočítaných) pracovníků, získáme základního ukazatele produktivity práce v celém JZD.

Podobným způsobem zjišťujeme i produktivitu práce v rostlinné výrobě, v živočišné výrobě i v ostatní výrobě v JZD. Kromě toho používáme jako dalších ukazatelů produktivity práce:

- a) celkovou produkci, připadající na jednu odpracovanou pracovní jednotku v celém JZD;
- b) hrubou zemědělskou produkci, připadající na jednu pracovní jednotku odpracovanou jen v zemědělské výrobě;
- c) hrubou produkci rostlinné výroby, připadající na jednu pracovní jednotku odpracovanou v rostlinné výrobě;
- d) hrubou produkci živočišné výroby, připadající na jednu pracovní jednotku odpracovanou v živočišné výrobě.

Jako pomocných ukazatelů produktivity práce v živočišné výrobě používáme dále:

- a) produkci hovězího masa v kilogramech na jednoho stálého pracovníka v chovu skotu na žir;
- b) produkci vepřového masa v kilogramech na jednoho stálého pracovníka v chovu prasat na žir;
- c) produkci mléka v litrech na jednoho stálého pracovníka v chovu dojníc;
- d) produkci vajec v kusech na jednoho stálého pracovníka v chovu slepic.

Používání naturálních ukazatelů k měření produktivity práce v rostlinné výrobě je poměrně obtížné s ohledem na to, že v JZD se nezjišťuje množství spotřebovaného času v hodinách, a že jednotliví pracovníci v rostlinné výrobě pracují během roku zpravidla na více plodinách. Jistým východiskem by bylo vyjádření naturálního množství daného rostlinného výrobku, připadající na jednu pracovní jednotku na tento výrobek vynaloženou, což ovšem při změnách a rozdílech ve výkonových normách je ukazatelem značně nepřesným.

Důležité je zkoumat vztah odměny k produktivitě práce. Náznorně je to ukázáno v tabulce I. Základní tendence musí spočívat v tom, že produktivita práce na jednoho přepočteného pracovníka musí stoupat rychleji než fond odměny v přepočtu na jednoho přepočteného pracovníka.

I. Vztah odměny a tržeb k produktivitě práce

Ukazatel	Rok					
	1955		1956		1957	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
	na jednoho přepočteného pracovníka					
produktivita práce hrubá produkce	25255	100	22090	-12,5	26371	+5,6
fond odměny přepočet fondu odměny	10476	100	9854	- 6	8098	-23
peněžní příjmy přepočet ∅ tržeb	22815	100	22358	- 2	17402	-24

Množství vynaložené mrtvé práce na dosaženou celkovou produkci

Po rozboru a srovnání ukazatelů produktivity práce v celém JZD i zvlášť v rostlinné a zvlášť v živočišné výrobě docházíme k dalšímu základnímu výslednému ukazateli, který je třetí částí již uvedeného nejdůležitějšího ukazatele stupně hospodaření v JZD vůbec, tj. k množství vynaložené mrtvé práce na dosaženou celkovou produkci v JZD.

Množství vynaložené mrtvé práce na dosaženou produkci vyjadřuje v podstatě hospodárnost ve vynakládání výrobních prostředků v širším slova smyslu. To znamená, že pod pojmem zvyšování hospodárnosti nechápeme snižování nebo omezování materiálových nákladů na výrobu vůbec, neboť by to bylo v rozporu se zvyšováním intenzity zemědělské výroby, ale především jejich účinného, efektivního vynakládání. Prakticky to neznamená nic jiného, než aby na každou korunu vynaloženou v materiálových nákladech, tj. především ve spotřebovaných výrobních prostředcích, připadalo stále více celkové produkce. Je zřejmé, že např. družstvo, které za jinak přibližně stejných přírodních a ekonomických podmínek dosáhne proti jinému družstvu více celkové produkce na každou vynaloženou korunu v materiálových nákladech, hospodařilo s výrobními prostředky hospodárněji a účelněji než jiné JZD, v němž na každou vynaloženou korunu v materiálových nákladech připadlo méně celkové produkce.

Hospodárnost v jednotlivých odvětvích výroby v JZD i v celé družstevní výrobě, tj. účelné a efektivní vynakládání mrtvé práce, vyjádřené v podstatě v materiálových nákladech na jednotlivá výrobní odvětví i celkem, je možno také vyjádřit tím způsobem, že zjistíme, kolik bylo třeba vynaložit materiálových nákladů např. v rostlinné výrobě na dosažení hrubé produkce rostlinné výroby ve výši 1 Kčs, na dosažení hrubé produkce živočišné výroby ve výši 1 Kčs, i na hrubou zemědělskou produkci ve výši 1 Kčs.

Pod pojmem „materiálové náklady na výrobu“ rozumíme v této souvislosti úhrn peněžních výdajů na výrobu, včetně úhrady za práce STS, dále peněžní hodnotu spotřeby osiv, krmiv a steliv vlastní výroby, jakož i peněžní hodnotu amortizace základních výrobních prostředků.

Kromě uvedených ukazatelů hospodárnosti se doporučuje použít těchto dalších pomocných ukazatelů hospodárnosti v JZD:

- a) celková produkce v běžných cenách, připadající na 1 Kčs materiálových nákladů,
- b) hrubá zemědělská produkce v běžných cenách, připadající na 1 Kčs materiálových nákladů v zemědělské výrobě,
- c) hrubá produkce rostlinné výroby v běžných cenách, připadající na 1 Kčs materiálových nákladů v rostlinné výrobě,
- d) hrubá produkce živočišné výroby v běžných cenách, připadající na 1 Kčs materiálových nákladů v živočišné výrobě,
- e) celková produkce ve stálých cenách i v běžných cenách, připadající na 1 Kčs peněžních vydání,
- f) tržby za rostlinnou a živočišnou výrobu, připadající na 1 Kčs peněžních vydání za zemědělskou výrobu,
- g) čistý peněžní příjem za rostlinnou a živočišnou výrobu, připadající na jeden hektar zemědělské půdy a na jednu pracovní jednotku,
- h) spotřeba nakoupených krmiv, připadajících na 1 Kčs tržeb v živočišné výrobě.

Je třeba znovu zdůraznit, že hovoříme o hospodárnosti jen z hlediska vynakládaných materiálových nákladů a nikoliv o hospodárnosti v nejširším slova smyslu, kterou je možno posuzovat jen na základě dosažené úrovně vlastních nákladů.

Vlastní náklady v JZD, jako komplexní ekonomický ukazatel hospodárnosti, vyjadřuje jak množství vynaložené živé, tak i mrtvé práce na jednotku výrobku.

Do té doby, než budou všechna JZD zjišťovat a analyzovat vlastní náklady na jednotlivé produkty, které nejlépe vyjádří jak výrobní úsilí družstevníků, tak i stupeň hospodárnosti ve vynakládání živé i mrtvé práce, je nutno hospodárnost v JZD sledovat alespoň podle zde uvedených ukazatelů.

Rozložením nejdůležitějšího ukazatele stupně rozvoje hospodaření družstva na tři základní výsledné ukazatele, tj. na ukazatele intenzity, produktivity práce

a na ukazatele hospodárnosti, je nám umožněno ihned na počátku sledovat a analyzovat příčiny jejich různé výše jak ve srovnání s minulými lety, tak s plánem a konečně i s výsledky jiných JZD, jež hospodaří za podobných přírodních podmínek.

Všimněme si především toho, že u všech tří základních výsledných ukazatelů je vždy zkoumána hrubá zemědělská produkce, popřípadě celková produkce JZD. Je to jednak ve vztahu k výměře zemědělské půdy, na níž byla dosažena, jednak ve vztahu k vynaložené živé práci, ať již je tato práce měřena buď počtem stálých pracovních sil, vynaloženými pracovními jednotkami nebo jiným způsobem, a konečně ve vztahu k vynaložené práci mrtvé, vyjádřené především materiálovými náklady v penězích. Je proto samozřejmé, že největší pozornost je třeba již na počátku ekonomického rozboru věnovat správnému výpočtu hrubé zemědělské produkce a celkové produkce JZD.

Metoda výpočtu hrubé zemědělské produkce i celkové produkce ve stálých cenách je uvedena v Ročních výkazech, právě tak jako ostatní potřebné údaje pro výpočet tří základních výsledných ukazatelů. Pokud jde o metodu výpočtu hrubé zemědělské produkce v běžných cenách, ta pak spočívá v tom, že k tržbám za rostlinné a živočišné výrobky připočteme peněžní hodnotu spotřebovaných osiv, krmiv a steliv vlastní výroby, dále výrobků přidělených sociálnímu fondu a na společné stravování, naturálií vydaných na pracovní jednotky nebo jako prémie, jakož i event. vrácenou zápůjčku osiv. Po přičtení (odečtení) přírůstků (úbytků) stavů hospodářských zvířat bez nákupů a svodů a změn na zásobách vlastních osiv, krmiv i ostatních výrobků, jakož i po přičtení zvýšení hodnoty trvalých porostů z vlastní práce členů JZD, získáme peněžně vyjádřenou hrubou zemědělskou produkci v běžných cenách. Jestliže k ní připočteme ještě tržby z přidružené výroby, upravené o změny na stavu zásob, dále tržby za práce a služby, jakož i zvýšení hodnoty zemědělských výrobků pro zpracování a přírůstky investic z vlastní práce členů JZD, dostáváme celkovou produkci v JZD v běžných cenách.

Po výpočtech, srovnáních a rozbořích intenzity zemědělské výroby, produktivity práce i hospodárnosti jednak v celém JZD, jednak v jednotlivých výrobních odvětvích, přistupujeme k odhalování příčin těchto dosažených výsledků, a to rozbořem rostlinné výroby, živočišné výroby, popřípadě ostatní činnosti JZD.

Při zjišťování hospodárnosti je třeba zkoumat, zda jsou všechny výrobní prostředky dokonale využívány. Není-li tomu tak, vede to k vyšším odpisům těchto prostředků, než je skutečně třeba, a ke snižování účinnosti vynakládaných materiálových nákladů. U běžných výrobních prostředků to vede k neúčinnosti zvyšování materiálových nákladů a zbytečnému vázání peněžních prostředků družstva tvořením nadměrných zásob. Proto je také třeba zkoumat využití výrobních prostředků v rámci celého družstva. U základních výrobních prostředků je pak možno srovnat (na základě inventarizace), jak využívala těchto prostředků jednotlivá výrobní odvětví. Při takovémto srovnání podle jednotlivých odvětví se odkryjí rezervy, zejména ve využívání základních výrobních prostředků. Tak např. v JZD Křečhoř nebylo v roce 1957 využito strojů a dopravních prostředků v hodnotě 41 138,20 Kčs vůbec a asi jedné čtvrtiny strojů a dopravních prostředků z celkové hodnoty 387 229,56 Kčs nelze již využít pro jejich morální opotřebení. Podobně tomu bylo i v živočišné výrobě, kde z hodnoty nářadí, přístrojů a zařízení ve výši 89 838,10 Kčs není využita zhruba třetina. Nevyužívání základních prostředků zbytečně váže zdroje družstva, kterých by bylo možno využít účelněji, a brzdí i zvyšování produktivity práce, neboť z uvolněných zdrojů by bylo možno opatřit nové výkonnější prostředky.

Značné množství prostředků družstva je vázáno v zásobách. Je proto v zájmu každého družstva, aby zásoby byly vytvářeny co nejúčelněji. Při rozboru využívání oběžných výrobních prostředků sledujeme především vytváření nadměrných zásob jednotlivých produktů. Tyto nadměrné zásoby vznikají někdy vinou nesprávné distribuce, zpravidla však je příčina v družstevnících samých. Tím pak dochází k „zamrznutí“ značných prostředků v zásobách někdy po celý rok i déle, nehledě ani na možnost nebezpečí jejich zkažení, zvláště při nevhodném uskladnění a neodborném ošetření. V každém případě znamenají tedy nadměrné zásoby značné zatížení hospodaření družstva, protože vážou prostředky, kterých by bylo možno využít jinak, zpomalují obrat prostředků vkládaných do výrobního procesu a tím mají nepříznivý vliv na zvyšování výroby. Otázkám zásob a jejich využívání byla při ekonomických rozborech věnována dosud jen velmi malá pozornost.

Také při rozboru zásob vycházíme od výsledků k příčinám. Srovnáváme nejprve zásoby vytvořené, tj. zásoby celkem a zásoby nakoupené, s výdaji na výrobu ve stejných položkách. Rozboru podrobujeme takové druhy zásob, které tvoří největší podíl z celkové jejich hodnoty (jako např. krmiva), nebo které vykazují nízkou spotřebu s ohledem na vytvořenou zásobu. Toto srovnání však ztěžuje dosavadní způsob účetní evidence, která podchycuje spotřebu jen nakoupených zásob. Jestliže zjistíme nesrovnalosti ve vytváření a čerpání zásob, je třeba podrobit jednotlivé jejich druhy důkladnějšímu rozboru. Při takovémto rozboru čerpání zásob, např. DKP, si všímáme nejen procenta čerpání z celkové zásoby, ale též toho, zda není zbytečně materiálem plýtváno. Tak např. rozbohem v JZD Křechoř se ukázalo, že každých deset dní se zničilo jedno vědro a muselo být nahrazeno novým ze zásob, každé 4,2 dni byl spotřebován jeden vazák, za každý den se zničilo 1,5 koštěte apod.

Ekonomický rozbor využití výrobních prostředků a pracovních sil

Po takovémto celkovém vyhodnocení zdrojů výrobních prostředků a využívání výrobních prostředků v rámci celého družstva je možno přistoupit k rozboru využití výrobních prostředků na úseku rostlinné a živočišné výroby.

Rozbor rostlinné výroby

Ekonomický rozbor rostlinné výroby znamená další prohloubení zásad celkového rozboru a jejich aplikaci na výrobní odvětví, kde způsob i výsledky výroby jsou ovlivněny nejdůležitějším výrobním prostředkem — půdou.

Při rozboru rostlinné výroby vycházíme opět od výsledků výroby, tj. od hektarových výnosů a celkových sklizní, a zkoumáme stupeň využívání půdy i ostatních výrobních prostředků za dané intenzity výroby, produktivity práce a hospodárnosti, vyjádřených již v předchozích částech rozboru. Je třeba též zkoumat vzájemné vazby jednotlivých plodin a jejich vzájemný poměr, jevící se ve struktuře plodin a v osevních postupech. Proto je možno rozčlenit rozbor rostlinné výroby do těchto oddílů:

1. výsledky výroby a struktura kultur a plodin;
2. využití půdy;
3. zhodnocení systému agrotechniky;
4. využití strojů a dopravy v rostlinné výrobě;
5. využití hnojiv;
6. využití osiv a sádí;
7. rozbor využití pracovních sil, organizace práce a odměňování v rostlinné výrobě.

Při rozboru dosažených hektarových výnosů srovnáváme hektarové výnosy v minulém roce s průměrem výnosů v určité řadě let minulých (např. pětiletý nebo desetiletý průměr) nebo s hektarovými výnosy ve stejných přírodních podmínkách. Všímací si též struktury kultur, zvláště poměru orné půdy a luk, a zjišťujeme, zda v minulém roce došlo k intenzifikaci výroby zařazením luk do lukařsko-pícninářského osevního postupu. Na základě zjištěné struktury plodin na orné půdě zjišťujeme, zda došlo k intenzifikaci výroby na orné půdě. Poté přistupujeme k rozboru využívání půdního fondu.

Půda je nejdůležitějším základním výrobním prostředkem v rostlinné výrobě. I když sama nemá hodnotu a není tedy zahrnuta v jednotlivých položkách vlastních nákladů, působí na vlastní náklady a tvorbu hodnoty.

Při rozboru půdního fondu družstva si všímáme:

- a) stavu půdního fondu;
- b) ekonomického využívání fondu.

Při rozboru stavu půdního fondu si všímáme především počtu parcel, jejich velikosti, svažitosti, tvaru, jakosti půdy, průběhu klimatu apod.

Při zkoumání počtu parcel si všímáme především poměru počtu parcel k počtu honů.

$$\text{Koeficient roztržitosti pozemků} = \frac{\text{počet parcel}}{\text{počet honů}}$$

Dále zkoumáme, zda je vhodná velikost pozemku. Pro jednotlivé pracovní procesy má být taková, aby umožňovala splnění alespoň jedné směnové normy agregátu nebo velkého mechanizačního prostředku (kombajnu), aby tak v největší míře bylo odstraněno přejíždění z jednoho pozemku na druhý během pracovní směny. Na základě tohoto zjištění vypracujeme strukturu parcel a zkoumáme poměr parcel vhodných k obdělávání mechanizačními prostředky a parcel nevhodných.

Podobným způsobem vypracujeme strukturu parcel podle svažitosti. Pozemky rozdělíme do skupin podle svažitosti, a to na pozemky do 2 %, od 2 do 5 % a nad 5 % svažitosti. Struktura pozemků podle svažitosti má vliv na stanovení výkonových norem.

Na stanovení výkonových norem, především mechanizačních prostředků, a na rozdělení prací mezi potažní a traktorové má vliv též tvar pozemku. Proto je třeba zkoumat půdní fond družstva též podle tvaru jednotlivých parcel. Půdní fond rozdělíme na parcely pravidelného tvaru, nejvhodnějšího k obdělávání strojovému (pravoúhelníky, obdélníky, čtverce), na méně vhodné k strojovému obdělávání (lichoběžník, trojúhelník) a na pozemky nepravidelného tvaru, kde bude nutno vymezit dílce ke strojnímu obdělávání a zbytek nebo celek k obdělávání potahy.

Na jednotlivých honech a dílcích zjišťujeme též bonitu půdy, hloubku ornice a při podrobnějším zkoumání se též zabýváme zjištěním hladiny spodní vody, procentem humusu, půdní reakcí a rozbořem potřeby hlavních živin, abychom postihli alespoň v základech vliv hlavních činitelů, působících na půdní úrodnost.

Důležité je zkoumat využití půdy pro jednotlivé ekonomické účely. Jaká půdní plocha byla využívána pro zajištění reprodukce družstva v naturální formě (osiva, krmiva), jaká pro výrobu tržních výrobků a jaká pro výrobu produktů pro družstevníky. Přitom vycházíme z rozdělování výrobků rostlinné výroby a z dosažených hektarových výnosů, a zpětným přepočtem určíme plochy věnované pro jednotlivé účely.

Rozbor agrotechnických opatření navazuje na rozbor využití půdy. Agrotechnická opatření není možno dělat šablonovitě, ale na základě pro-

zkoumaných půdních a klimatických podmínek. Proto pro posouzení vhodnosti některých agrotechnických zásahů je třeba zjistit a rozebrat klimatické podmínky ve srovnání s minulými lety a dlouholetým průměrem. Pro podrobnější rozbor je proto třeba v průběhu roku sledovat a porovnávat s průměrem více let: průměrné měsíční teploty, měsíční úhrn srážek a počet srážkových dní v měsíci, průměrnou roční teplotu, nejvyšší a nejnižší změřenou teplotu v roce, úhrn ročních srážek, výšku a dobu trvání sněhové pokrývky, dobu prvních a posledních mrazů apod. Pro jednodušší rozbor je však nutné sledovat a zhodnotit dobu zahájení a skončení jednotlivých prací od přípravy půdy až do sklizně a srovnat s doporučenými nebo v místě osvědčenými agrotechnickými lhůtami, jakož i rozebrat příčiny jejich nedodržení apod.

Zjišťujeme též, zda správně probíhal osevní postup na jednotlivých pozemcích, zejména zda jednotlivé plodiny byly zařazeny po nejvhodnějších předplodinách, které zajišťují růst půdní úrodnosti, boj proti plevelům a škůdcům apod.

Současně s rozбором použité agrotechniky rozebíráme, jakého nářadí a strojů bylo při jednotlivých agrotechnických opatřeních použito a jaká byla kvalita těchto opatření. Rozbor použití a využití jednotlivých strojů a mechanizačních prostředků, především zhodnocení jakosti jejich práce a poruchovosti, jsou velmi důležitými činiteli zejména nyní, kdy dochází k převádění strojů a mechanizačních prostředků do vlastnictví JZD. K zhodnocení agrotechnických opatření je třeba mít též přehled o použití mechanizačních prostředků STS.

Při rozboru využívání strojů a dopravních prostředků si samozřejmě všímáme:

a) podle zmechanizovaných operací z celkového počtu operací, potřebných podle agrotechniky na plodině,

b) využití potahů, traktorů, nákladních aut apod. jednak jako poměr počtu možných pracovních dní k počtu skutečných pracovních dní, jednak jejich nasazení ve špičkových pracích apod.,

c) plnění agrotechnických lhůt za dosavadního stavu strojně traktorového parku používaného v družstvu.

Využití potahů, traktorů a nákladních aut se sleduje podle jednotlivých měsíců. Výpočet se dělá podle vzorce:

$$\text{Využití potahů v \%} = \frac{\text{počet pracovních dnů} \times 100}{\text{počet krmných dnů potahů}}$$

$$\text{Využití traktorů v \%} = \frac{\text{početních provozních dnů traktorů} \times 100}{\text{počet pracovních dnů}}$$

Obdobným způsobem jako u traktorů se vypočítá i využití nákladních aut.

Při prověřování agrotechniky zkoumáme, zda bylo vhodně hnojeno k jednotlivým plodinám, zda složení a dávky statkových a strojených hnojiv odpovídaly stanovené potřebě hnojení.

Správné využití hnojiv vede — za předpokladu použití vhodných a jakostních osiv — k soustavnému zvyšování hektarových výnosů. Proto velmi záleží nejen na množení hnojiv a době jejich použití, ale též na jejich správné skladbě a využití. Při zkoumání využívání hnojiv sledujeme zejména, aby nedocházelo k přečerpání živin z půdy, a tím k devastaci půdy. Velkou úlohu zde má především využívání chlévské mrvy, která vede k vytváření humusu v půdě, a tím k lepšímu využívání strojených hnojiv. Využívání hnojiv však je možno posuzovat jen v souvislosti s vypracováním bilance živin. I když vypracování bilance živin není po stránce technické přesným zhodnocením živin v půdě, poněvadž při jejím vypracování používáme některých statistických údajů (při výpočtu živin,

které zanechávají některé předplodiny nebo nitrifikační bakterie apod.), přesto je však dostatečně přesné k tomu, abychom mohli posoudit využívání živin daných do půdy.

Do příjmové strany bilance živin zařazujeme jednak přímé dodávání živin do půdy prostřednictvím statkových a strojených hnojiv, jednak vytváření živin v půdě na základě působení předplodin a nitrifikačních bakterií. Na stranu vydání této bilance zařazujeme živiny, které odešly z půdy na základě sklizně plodin (v zru, slámě, zelené hmotě, bulvách apod.). Srovnání obou stran ukáže, zda bylo z půdy odčerpáno více živin, než do ní bylo dáno, a zda půda byla ochuzena nebo zda živiny nebylo v půdě dostatečně využíváno.

Stejně je třeba učinit i rozbor použitých osiv a sádí, přičemž sledujeme:

- a) využívání jednotlivých osiv a sádí,
- b) kvalitu použitých osiv a sádí.

Využívání osiv a sádí se projevuje především v dodržování správných výsevních norem. Na základě srovnání skutečné spotřeby podle prvotní evidence a výsevních norem, stanovených pro příslušnou plodinu a oblast, zkoumáme, zda nebylo osivem plýtváno. Současně zhodnotíme i jakost používaných osiv z těchto hledisek: zda šlo o odrůdy určené plánem rajonizace, jaké kvality byla použita osiva (jakého stupně šlechtění nebo množení) a v jakém poměru to byla osiva vlastní a nakupená.

Důležitou součástí rozboru rostlinné výroby je rozbor pracovních sil, který je ovšem třeba dělat v souvislosti s rozбором pracovních sil v celém družstvu, neboť sezónnost práce v rostlinné výrobě vyžaduje využít ve špičkových pracích i pracovníků ze živočišné výroby, popřípadě pracovníků jiných.

Základním zdrojem pracovních sil v JZD je jeho členská základna. Proto při rozboru pracovních sil zkoumáme nejprve rozložení členů na jednotlivé úseky družstva, jejich kvalifikaci, stáří a aktivitu. Pro tento účel si rozdělíme družstevníky do jednotlivých skupin podle odpracovaných pracovních jednotek a zkoumáme, která skupina se nejvíce podílí pracovní účastí na výsledcích hospodaření družstva. Zkoumáme též využití těchto pracovních sil v průběhu roku, a to na základě odpracovaných pracovních jednotek v jednotlivých měsících, přičemž ihned navrhuje opatření, jak je možno v měsících s nejmenší pracovní účastí využít pracovních sil například v přidružené výrobě apod. Rozbor pracovních sil je tedy složen z těchto částí:

1. zdroje pracovních sil a jejich rozmístění na jednotlivých úsecích družstva,
2. rozbor pracovních sil v rostlinné výrobě podle jejich kvalifikace a pracovních schopností (stáří),
3. rozbor aktivity pracovních sil,
4. rozbor využívání pracovních sil během roku.

Současně s tím zkoumáme i správnost organizace práce. Vlastní rozbor organizace práce je možno dělat jen v průběhu roku prověřováním organizace jednotlivých pracovních procesů. Na základě takového průběžného rozboru je možno upozornit na některé nedostatky v organizaci pracovních procesů a uplatnit je ve vedení družstva. V celoročním rozboru je možno prověřovat především dodržování zásad správné organizace práce. Jde především o uplatnění zásady jediného vedoucího, aby každý družstevník ve výrobním procesu podléhal pouze jednomu funkcionáři družstva. Další zásadou organizace práce, kterou je možno prověřovat, je trvalé zařazování družstevníků do výrobních skupin. V tomto případě kontrolujeme, zda během roku nedocházelo k fluktuaci pracovníků uvnitř

družstva. Další zásadou organizace práce, kterou je třeba dodržovat, je přidělení výrobních prostředků jednotlivým výrobním skupinám a uvnitř skupin jednotlivcům do užívání. Zde je třeba sledovat, zda výrobní prostředky byly skutečně družstevníkům přiděleny a jak s nimi nakládají.

Současně s využíváním pracovních sil a organizace práce v rostlinné výrobě zkoumáme i způsob odměňování a vztah odměny k výsledkům výroby. Při prověře odměňování zkoumáme:

1. účinnost pracovních jednotek vynaložených v rostlinné výrobě,
2. pevnost norem srovnáním skutečné spotřeby pracovních jednotek s průměrnými normativy spotřeby pracovních jednotek.

Při rozboru účinnosti vynaložených pracovních jednotek zkoumáme především: hrubý důchod, vytvořený vynaloženou pracovní jednotkou, celkovou produkci, vytvořenou jednou pracovní jednotkou, a popřípadě vyčísľujeme i podíl čistého důchodu u jednotlivých plodin v přepočtu na jednu vynaloženou pracovní jednotku (viz ještě závěrečný rozbor).

Pevnost norem zkoumáme na základě srovnání skutečně vynaložených pracovních jednotek na jeden hektar plodiny s průměrnými normativy, vypracovanými VÚZE—ČSAZV na jeden hektar plodiny podle oblastí a stupně mechanizace. Podrobně se zabýváme především těmi plodinami, kde se jeví podstatné změkčení norem proti normativům průměrným.

Na základě rozboru jednotlivých činitelů v rostlinné výrobě, kteří měli vliv na dosaženou úroveň produktivity práce, intenzity výroby i hospodárnosti, vypracujeme podle důležitosti a naléhavosti návrh konkrétního opatření s uvedením odpovědnosti a termínu splnění tak, aby jejich realizací došlo ke zlepšení celé rostlinné výroby.

Rozbor živočišné výroby

Podobně jako v rostlinné výrobě vycházíme i v živočišné výrobě z dosahovaných výsledků výroby, a to z dosahované užítkovosti a celkové výroby živočišných produktů. V živočišné výrobě zkoumáme stupeň využití základního i ostatního stáda, jakož i dalších výrobních prostředků (zvláště krmiv) za dané intenzity výroby, produktivity práce a hospodárnosti, objasněné již v předchozích částech rozboru. Rozbor proto členíme do těchto základních oddílů:

1. dosahované stavy, užítkovost a výsledky živočišné výroby,
2. rozbor využití základního a ostatního stáda,
3. rozbor využití staveb, strojů a ostatních zařízení v živočišné výrobě,
4. rozbor zabezpečení a využití krmiv,
5. rozbor veterinárních opatření,
6. rozbor využití pracovních sil, organizace práce a odměňování v živočišné výrobě.

K základní orientaci o stavech dobytka v jednotlivých chovech a o výrobním zaměření živočišné výroby slouží výpočet struktury stáda. Struktura stáda je vyjádřena procentickým podílem jednotlivých skupin dobytka vzhledem k celku a vypočítáváme ji v jednotlivých chovech podle kusů, v celé živočišné výrobě pak na základě převodu na VDJ.

Dobytek na rozdíl od pudy vykazuje neustálý pohyb, který má svůj odraz v obratu stáda. Tento pohyb je třeba rozebrat a na základě rozboru usměrňovat. Rozvoj stáda se má dít na základě rozšířené reprodukce, tzn., že stádo se má neustále zvětšovat a jeho užítkovost zvyšovat. Při obratu stáda nastává proplétání naturální reprodukce s hodnotovou reprodukcí. Hodnotová stránka této repro-

dukce se dosud evidenčně nesleduje, ačkoliv odpisování u základního stáda by jistě vedlo k hospodárnějšímu nakládání se základním stádem a do značné míry by zamezilo poklesu stavu krav v našich JZD.

Proto je třeba podchytit alespoň naturální reprodukci stáda, a to formou bilance obratu stáda v kusech a kilogramech, která ukáže, zda se stádo rozvíjelo na základě rozšířené reprodukce. Aby mohla nastat akumulace, projevující se v neustálém zvětšování stáda, musí být celková výroba živé váhy vyšší než tržní produkce dotyčného chovu. Jestliže je tomu naopak, uskutečňuje družstvo reprodukci zúženou.

Při rozboru reprodukce stáda je třeba si všímat též užitkové hodnoty stáda, podílu plemenic ve státní a krajské plemenné knize, kontroly užitkovosti k celkovému stádu a ukazatelů užitkovosti.

Kromě této stránky sledujeme, podobně jako v rostlinné výrobě, i využití dobytka pro jednotlivé účely: jaký podíl z celkové produkce přichází na obnovu stáda, dále ke krmným účelům, na tržní produkci a pro spotřebu družstevníků. Jestliže chceme učinit srovnání v rámci celé živočišné výroby, je možno převést všechny údaje na společného jmenovatele ve *VDJ*.

Při rozboru využití základního a ostatního stáda sledujeme tedy:

- a) strukturu stáda podle jednotlivých chovů a celkovou strukturu stáda podle *VDJ*,
- b) vývoj stáda v jednotlivých chovech a kategoriích dobytka,
- c) obrat stáda a naturální reprodukci stáda,
- d) ekonomické využívání stáda pro jednotlivé účely.

V rozboru využití budov, strojů a ostatních výrobních prostředků sledujeme:

- a) podíl jednotlivých odvětví živočišné výroby na odpisech strojů a zařízení,
- b) využívání kapacit budov, zařízení a strojů během roku.

Při vyčíslování podílu budov, zařízení a strojů uděláme nejprve přesnou delimitaci budov, strojů a zařízení pro jednotlivé výrobky nebo skupiny výrobků. To nám umožní též sledovat i jejich využití v průběhu roku.

Krmiva jsou jedním z nejdůležitějších výrobních prostředků v živočišné výrobě a do značné míry rozhodujícím o výsledcích živočišné výroby. Proto je třeba podrobit důkladnému zkoumání jejich dostatečné zabezpečení a správné využívání. Přitom je velmi důležitý rozbor podílu krmiv nakoupených na celkové spotřebě krmiv.

V rozboru výroby krmiv zkoumáme zejména vyvážení skutečné spotřeby živin s jejich potřebou. Srovnání konáme na základě bilance krmných živin. Na jedné straně bilance vyčísľujeme podle krmných norem a užitkovosti potřebné živiny a na druhé straně spotřebované živiny. Rozdíl ukáže, zda a na kterém úseku bylo živinami plýtváno, a kde jich je nedostatek. K plýtvání dochází zvláště při nevyrovnaném složení krmné dávky, kdy např. v krmné dávce schází dostatek bílkovin. V důsledku toho nemohou být využity ani škrobové hodnoty. V některých JZD dochází k nevyrovnanému využívání živin během roku. V jarních měsících je krmivo plýtváno, zvláště bílkovinnými hodnotami, a v zimních měsících je jich nedostatek. Je proto třeba rozebrat tento stav a navrhnout opatření k vyrovnanému krmení po celý rok. To však vyžaduje rozebrat potřebu i spotřebu krmiv po jednotlivých měsících.

Zvláštní pozornost věnujeme rozboru sklizně, konzervace a uskladňování krmných plodin a vlastní technice krmení, neboť na těchto úsecích jsou skryty velké rezervy.

Rozbor krmiv a steliv je tedy složen z těchto součástí:

- a) roční bilance živin podle jednotlivých chovů, popřípadě druhů dobytka,
- b) měsíční bilance krmiv u těch druhů dobytka, kde dochází k nepravdělnému využívání živin,
- c) rozbor sklizně, konzervace a uskladnění krmiv a vlastní krmné techniky.

Rozboru krmivové základny věnujeme velikou pozornost a ihned navrhneme potřebná opatření ke zlepšení stavu.

Důležitým úsekem rozboru živočišné výroby je rozbor využití pracovních sil, organizace práce a odměňování. Používá se přitom v podstatě stejné metody jako ve výrobě rostlinné.

Rozbor pracovních sil v živočišné výrobě je zpravidla složen z těchto částí:

- a) zdroje pracovních sil v živočišné výrobě, jejich kvalifikace a pracovní schopnosti,
- b) rozbor aktivity pracovních sil v živočišné výrobě,
- c) rozbor využívání pracovních sil během roku.

Rozbor odměňování bude mít dva úseky:

- a) účinnost pracovních jednotek,
- b) srovnání skutečné spotřeby se spotřebou podle stanovených norem obsluhy.

Na rozdíl od rostlinné výroby je využívání pracovníků v živočišné výrobě každodenní, a proto, nedochází-li k plnému využití pracovní doby pracovníka v živočišné výrobě, zpravidla se tato skutečnost pro každodenní pracovní účast při ošetřování zvířat ztrácí. Proto je třeba pro zjištění skutečné spotřeby času kontrolovat výkonové normy časovým snímkem pracovního dne, který zpravidla odkryje časové rezervy jednotlivých pracovníků v živočišné výrobě. Využití pracovníků je možno rozebrat též jednodušším způsobem. Podle ustáleného denního pořádku vypočteme čas nutný denně k obsluze svěřených zvířat a na základě zjištěného času a přiznaných pracovních jednotek vypočteme, kolik hodin pracovního času připadá na přiznání jedné pracovní jednotky. Srovnáním s ostatními ošetřovateli a popřípadě s pracovníky rostlinné výroby, zjistíme rozdíly mezi jednotlivými výrobními úseky. Tyto rozdíly ve snadnějším přiznání více pracovních jednotek na jednom úseku proti úseku druhému bývají často příčinou různých sporů v družstvu. Proto je třeba vyrovnat rozdíly, aby při stejném množství a kvalitě práce bylo za stejný čas přiznáno stejně PJ.

Po rozboru jednotlivých činitelů, působících na produktivitu práce, intenzitu i hospodárnost v živočišné výrobě, stanovíme opět konkrétní opatření a odpovědnost za jejich splnění, aby jejich uskutečněním mohlo být dosaženo zlepšení celé živočišné výroby.

Rozbor úrovně a metod řízení

Současně s rozbohem rostlinné a živočišné výroby je třeba analyzovat i ostatní činnost družstva, především úroveň a metody řízení v družstvu. Při rozboru řízení a úrovně prověřujeme, zda rozčlenění družstva na jednotlivé úseky je vyhovující, jak jsou rozmístěni vedoucí funkcionáři družstva a jaká je jejich kvalifikace a zkušenosti s výrobou a řízením. Dále prověřujeme, jak je v družstvu zachována družstevní demokracie, vlastní stanovy a domácí řád družstva, zda jsou v družstvu svolávány pravidelně členské schůze a schůze představenstva. Prově-

řujeme také jejich pořad a průběh podle zápisů členských schůzí. Zjišťujeme, zda při dodržování družstevní demokracie je uplatňována zásada jediného vedoucího i v přímém řízení výroby, zda nedochází na některých úsecích k obezličce v řízení apod.

Důležité je postihnout rozbořem též práci revizní komise, zejména zda je soustavná a důsledná.

Důležitým nástrojem řízení je plán a evidence. Proto při prověřování metody řízení je třeba prověřit, jakým způsobem využívají řídicí orgány družstva různých druhů plánů (celoročního, sezónních apod.) k účelnému řízení družstva, jak je vedena základní i účetní evidence a jak je jí pro správné řízení družstva využíváno.

Rozbor rozdělení produkce a důchodů družstva

Po rozboru příčin výsledných ukazatelů hospodaření jak v rostlinné, tak i v živočišné výrobě, popř. v ostatní činnosti družstva, z něhož již vyplývají závěry i návrhy na konkrétní opatření, přecházíme k závěrečnému rozboru rozdělení produkce i důchodů družstva z hlediska zabezpečení společenských potřeb, rozšířené reprodukce v JZD i růstu životní úrovně družstevníků. Proto kromě předchozího zhodnocení a rozboru plnění dodávek a smluv státu podle jednotlivých produktů vypočítáváme nejdříve hrubý důchod JZD. Ten je rozdílem mezi objemem celkové produkce, vyjádřené v běžných cenách, a úhrnem materiálových nákladů včetně amortizace základních výrobních prostředků. V podstatě nám tedy představuje peněžně vyjádřený objem nově vytvořených hodnot prací členů i nečlenů JZD, včetně pracovníků STS.

Hrubý důchod JZD bude tím vyšší, čím větší bude objem celkové produkce a čím nižší budou materiálové náklady, tzn. čím větší bude intenzita zemědělské výroby a čím vyšší bude stupeň hospodárnosti v JZD. Je tedy zřejmé, že ukazatel hrubého důchodu na jeden hektar zemědělské půdy je velmi důležitým souhrnným ukazatelem, jehož soustavný růst je třeba sledovat. Ještě větší důležitost má ukazatel hrubého důchodu, připadající na jednoho stálého pracovníka (přepočítaného) a na jednu pracovní jednotku, neboť v podstatě ukazuje efektivnost vynaložené živé práce, tedy jistý ukazatel produktivity práce. Je zřejmé, že hrubý důchod na jednu stálou pracovní sílu bude kromě předcházejících předpokladů tím vyšší, čím menší bude spotřeba živé práce, ať již měřená počtem stálých pracovníků nebo počtem odpracovaných pracovních jednotek.

Po zhodnocení hrubého důchodu JZD přistoupíme k výpočtu celkového důchodu JZD, který představuje součet hrubého důchodu a všech dalších důchodů (čistých peněžních příjmů) z nevýrobní činnosti družstva, jako např. úroky z vkladů, různé prémie, čistý výtěžek z prodeje obchodního zboží, za stravování apod. Čistými peněžními příjmy zvláštní povahy, jež také ovlivňují výši celkového důchodu, jsou přímé i nepřímé finanční podpory státu ve formě odpisů úroků a splátek na úvěry, jakož i státní subvence.

Celkový důchod se dělí analogicky jako národní důchod na dvě části, a to na fond akumulace a na fond spotřeby. Ve fondu akumulace je zahrnut jak fond družstevní akumulace (příspěvky do nedělitelného fondu, zvýšení hodnoty stáda, zvýšení osivového a krmivového fondu, zvýšení hodnoty investic a trvalých porostů získané prací družstevníků, přiděly do provozně zajišťovacího fondu), tak příspěvky družstva do centrali-

zovaného čistého důchodu státu (daně, dávky, úroky, pojistné apod.).

Po zhodnocení, zda družstvo svými příspěvky do centralizovaného čistého důchodu splnilo své závazky vůči celé společnosti, věnujeme, v zájmu zabezpečení plynulého a dostatečného tempa rozšířené reprodukce v JZD, nejdříve pozornost fondu vnitrodružstevní akumulace, a to především té jeho části, jež je vytvářena z vlastních družstevních zdrojů. Současně prozkoumáme, nakolik jeho rozsah odpovídá zabezpečení předpokládaného vývoje výroby v družstvu potřebnými základními výrobními prostředky. Je samozřejmé, že přitom zvláště podrobně provedeme potřebnou výši peněžních přidělů nedělitelnému fondu družstva a možnosti dalšího využití materiálových a pracovních zdrojů v JZD k pořízení nebo ke generální opravě základních výrobních prostředků vlastní prací družstevníků.

Při zkoumání dostatečného zabezpečení rozšířené reprodukce v JZD nelze zapomenout ani na stálý růst životní a kulturní úrovně členů družstva. Proto zároveň s tím prozkoumáme i objem fondu spotřeby, v němž je zahrnut jednak fond společenské spotřeby v JZD (příděly do sociálního a kulturního fondu, jakož i na společné stravování), jednak fond osobní spotřeby, zahrnující jak peněžní, tak naturální odměny za práci družstevníků, i různé prémie. Je samozřejmé, že s růstem družstevní výroby a s jejím z hospodářstvím musí růst i obě tyto části fondu spotřeby, přitom však musíme vždy dbát na to, aby zejména růst fondu osobní spotřeby nenarušoval další průběh rozšířené reprodukce v JZD a nesnižoval hmotný zájem družstevníků na rozvoji družstevní výroby. Proto také v případech, kdy odměna za práci družstevníků dosáhla výše, jež dostatečně uspokojuje jejich osobní potřeby a je zabezpečena i potřebná rozšířená reprodukce, rychle zvyšuje zvláště fond společenské spotřeby. V každém případě mu však věnujeme patřičnou pozornost pro ještě rychlejší a větší zabezpečení sociálních a kulturních potřeb všech družstevníků.

V této souvislosti věnujeme významnou pozornost i celému systému odměňování v JZD a sledujeme, zda je možno úspěšně uplatnit další pokrokovější způsoby odměňování, zejména pak zavedení pevné odměny na *PJ*. Přitom zároveň podrobně rozbory i velikost záhumenkového hospodářství, zejména s ohledem na naturální odměny za *PJ* a na jejich vliv na pracovní účast družstevníků na společném hospodářství.

Je samozřejmé, že fond vnitrodružstevní akumulace i osobní důchody družstevníků budou jen tehdy vysoké, jestliže bude vysoký i hrubý důchod družstva. Hrubý důchod, připadající na stálou pracovní sílu v JZD, na každou pracovní jednotku i na každý hektar zemědělské půdy, je z tohoto hlediska nejbližší základnímu ukazateli, o němž jsme hovořili na začátku, neboť vyjadřuje efektivnost práce družstevníků a tím i celé družstevní výroby. Dosáhnout proto největšího hrubého důchodu na každou pracovní sílu v JZD a na každou vynaloženou pracovní jednotku musí být cílem všech družstevníků.

Celý ekonomický rozbor hospodaření JZD vyúsťuje pak v soubor návrhů na konkrétní opatření, zaměřená ke zvýšení intenzity zemědělské výroby, produktivity práce i hospodárnosti zemědělské výroby, a tím i ke zvýšení hrubého důchodu na každou pracovní sílu i na každou pracovní jednotku a každý hektar zemědělské půdy. Je jen třeba výsledky rozboru i návrhy na opatření podrobně projednat na členské schůzi družstevníků a stanovit u každého opatření i osobní odpovědnost, termín splnění a způsob kontroly jeho uskutečňování. Teprve tehdy se ekonomický rozbor hospodaření stane účinným nástrojem k soustavnému a plánovitému zlepšování výsledků družstevního hospodaření.

Souhrn

Zvýšení ekonomické účinnosti řízení národního hospodářství vyžaduje, aby i v zemědělství a zvláště v JZD, se ve stále větší míře uplatňovaly různé nástroje, které se osvědčují při řízení průmyslových a jiných podniků. Jedním z významných prostředků pro zvýšení účinnosti řízení hospodářství jsou komplexní ekonomické rozbor hospodaření, na jejichž význam upozornila mj. také celonárodní diskuse, jež probíhala na podzim r. 1957. Správná a vědecky zdůvodněná metoda ekonomického rozboru umožňuje, aby byl podniku poskytnut za určité časové odvětví správný obraz výsledků hospodaření na jednotlivých úsecích spolu s příčinami a vzájemnými vztahy, jež tyto výsledky způsobily. Stejný význam jako pro podniky ostatních odvětví mají ekonomické rozbor i pro JZD, která představují již velké socialistické zemědělské závody. Proto zasedání ÚV KSČ dne 4. a 5. března 1959 i IV. celostátní sjezd JZD upozornily, že je třeba, aby i JZD v zájmu stálého zlepšování svých výsledků dělaly ekonomické rozbor, které by jim umožnily nejen odhalovat příčiny, ale využívat dosud skrytých rezerv a zdrojů ke zvyšování a zhospodárňování výroby. Dosud však nebylo jednotné, vědecky zdůvodněné metodiky, která by zároveň byla pro členy JZD co nejjednodušší a pochopitelná. Tento článek klade si proto za úkol nastínit zásady takové metody, která vychází ze současné úrovně organizace JZD a je vzhledem ke své jednoduchosti a snadné pochopitelnosti použitelná pro většinu našich JZD.

Po zdůvodnění základních předpokladů správného ekonomického rozboru hospodaření, jimiž jsou důslednost, přesnost a veřejnost, jsou vytyčeny tři základní zásady, jež musí být dodrženy, má-li ekonomický rozbor splnit své důležité poslání. Jsou to tyto zásady:

1. ekonomický rozbor musí vycházet z hlavních souhrnných výsledných ukazatelů hospodářské činnosti v celém JZD i v jednotlivých výrobních odvětvích a hledat k těmto ukazatelům příčinné vztahy s ostatními ukazateli ve výrobě i v ostatní činnosti družstva;

2. ekonomický rozbor musí být dělán způsobem, zaručujícím srovnatelnost jak s plánem JZD nebo s výsledky minulých let, tak i s výsledky rozboru jiných JZD hospodářících ve stejných přírodně ekonomických podmínkách;

3. podrobný ekonomický rozbor jednotlivých výrobních odvětví a úseků činnosti musí být uzavřen závěrečným (syntetickým) rozbohem rozdělení produkce a důchodů družstva z hlediska zabezpečení potřeb státu, rozšířené reprodukce JZD i růstu životní úrovně družstevníků.

Na základě takto vytyčených zásad spočívá vlastní metoda rozboru v tom, že se vychází jak v celém JZD, tak v hlavních odvětvích jeho výroby nejdříve z rozboru dosažené

- a) intenzity zemědělské výroby,
- b) produktivity práce,
- c) hospodárnosti ve výrobě.

Jak u intenzity zemědělské výroby a produktivity práce, tak u hospodárnosti se uvádějí zároveň jejich nejdůležitější ukazatelé i způsoby výpočtu. Po rozboru těchto výsledných souhrnných ukazatelů naznačuje uvedená metoda i rozbor příčin na úseku rostlinné a živočišné výroby. Přitom se v obou těchto základních výrobních odvětvích vychází jednak z rozboru rozsahu a kvality výrobních prostředků a jejich využití, jednak z rozboru pracovních sil včetně organizace práce a odměňování. Tím je dosaženo odhalení příčin, jež

vedly k dosaženým hlavním výsledným ukazatelům v intenzitě a produktivitě práce i v hospodárnosti a zároveň byly naznačeny cesty a způsoby ke zlepšení.

Po rozboru příčin na úseku rostlinné a živočišné výroby předpokládá uvedená metoda i rozbor na ostatních úsecích činnosti družstva, zejména pokud jde o dodržování vnitrodružstevní demokracie, stanov JZD, činnosti revizní komise apod.

Závěrečným (syntetickým) rozbohem, v němž je ukázáno na správný způsob rozdělování produkce i důchodů družstva, na způsob výpočtů rozsahu hrubého důchodu družstva i na jeho velký význam vcelku i u jednotlivých výrobních odvětví jako nově vytvořených hodnot a jeho správného rozdělení na fond akumulace a na fond spotřeby, se celý ekonomický rozbor hospodaření uzavírá konkrétními návrhy na nezbytná opatření ke zlepšení hospodářských výsledků JZD.

Экономические анализы ведения хозяйства ЕСХК (Принципы простой методики)

Повышение экономической эффективности управления народным хозяйством требует, чтобы в сельском хозяйстве и особенно в ЕСХК во все повышающейся степени применялись разные рычаги, которые зарекомендовали себя при управлении промышленными предприятиями. Одним из важных средств повышения эффективности управления хозяйством являются комплексные экономические анализы ведения хозяйства, на значение которых было обращено внимание помимо другого и при всенародной дискуссии, которая происходила осенью 1957 г. Правильный и научно обоснованный метод экономического анализа дает возможность предприятию за известный период показать подлинную картину результатов ведения хозяйства в отдельных отраслях производства, вместе с причинами и взаимоотношениями, вызвавшими эти результаты. Такое же значение, как и для предприятий остальных отраслей имеют экономические анализы и для ЕСХК, представляющие собой уже крупные сельскохозяйственные социалистические предприятия. Поэтому на заседании ЦК КПЧ 4 и 5 марта 1959 года и на IV. общегосударственном съезде ЕСХК была подчеркнута необходимость для ЕСХК — в интересах неустанного улучшения результатов — проводить экономические анализы, которые дали бы возможность не только вскрывать причины, но и использовать скрытые до сих пор резервы и источники для повышения экономичности производства. Однако до сих пор не имелось единой, научно обоснованной методики, которая в то же время была бы для членов ЕСХК как можно более проста и понятна. Эта статья поставила своей задачей наметить основы такого метода, который исходит из современного уровня организации ЕСХК и ввиду своей несложности и доступности понимания применим для большинства ЕСХК.

После обобщения основных предпосылок правильного экономического анализа ведения хозяйства, которыми являются последовательность, точность и общедоступности, выдвинуты три основных принципа, которые должны соблюдаться, если экономический анализ должен выполнить свое важное послание. Эти принципы таковы:

1. экономический анализ должен исходить из главных суммарных окончательных показателей хозяйственной деятельности во всем ЕСХК и в отдельных производственных отраслях и подыскать к этим показателям причинную связь с остальными показателями в производстве и к остальной деятельности кооператива;

2. экономический анализ должен проводиться способом, обеспечивающим его сравнимость как с планом ЕСХК или с результатами прошлых лет, так и с результатами анализа других ЕСХК, ведущих хозяйство в одинаковых природно-экономических условиях;

3. подробный экономический анализ отдельных производственных отраслей и секторов деятельности должен закончиться заключительным (синтетическим) анализом распределения продукции и доходов кооператива с точки зрения обеспечения потребности государства, расширенного воспроизводства ЕСХК и роста жизненного уровня членов кооператива.

На основе выдвинутых таким образом принципов сам метод анализа состоит в том, что как в целом ЕСХК, так и в главных отраслях своего производства, он исходит, в первую очередь, из полученных анализов:

- а) интенсивности сельскохозяйственного производства,
- б) производительности труда,
- в) экономичности производства.

Как по интенсивности сельскохозяйственного производства и производительности труда, так и по экономичности, приводятся их важнейшие показатели и способы исчисления. После анализа этих окончательных суммарных показателей приведенный метод указывает и анализ их причин в области растениеводства и животноводства. При этом в обеих этих основных производственных отраслях он исходит как из анализа объема и качества средств производства и их использования, так и из анализа рабочей силы, включая организацию труда и его оплату. Этим были вскрыты причины, которые привели к достигнутым главным суммарным показателям интенсивности и производительности труда, а также экономичности; одновременно были намечены пути и способы ее повышения.

После анализа причин в области растениеводства и животноводства предусматривается приведенный метод и анализ остальных секторов деятельности кооператива, особенно поскольку речь идет о соблюдении принципов внутрикооперативной демократии, Примерного Устава ЕСХК, деятельности ревизионной комиссии и т. п.

Заключительный (синтетический) анализ — в котором приведен правильный способ распределения продукции и доходов кооператива, способ исчисления объема валового дохода кооператива и его большое значение в общем и для отдельных производственных отраслей как вновь созданной стоимости, а также и его правильное распределение на фонд аккумуляции и на фонд потребления, — занимается конкретными предложениями необходимых мероприятий для улучшения экономических результатов ЕСХК.

Ökonomische Analysen der Wirtschaftsführung der JZD (Grundsätze einer einfachen Methodik)

Die Steigerung des ökonomischen Nutzeffektes der Leitung der Volkswirtschaft erfordert, daß auch (in der Landwirtschaft und insbesondere in den JZD) in immer höherem Maße verschiedene Mittel angewendet werden, die sich bei der Leitung von Industrie- und anderen Betrieben bewährten. Eines der bedeutsamen Mittel zur Steigerung des Nutzeffektes der wirtschaftlichen Leitung sind komplexe ökonomische Analysen der Wirtschaftsführung, auf deren Wichtigkeit u. a. auch die allnationale Diskussion, die im Herbst 1957 durchgeführt wurde, aufmerksam machte. Die richtige und wissenschaftlich fundierte Methode der ökonomischen Analyse ermöglicht es, dem Betrieb

von einem bestimmten Zeitraum ein richtiges Bild der Ergebnisse der Wirtschaftsführung in den einzelnen Abschnitten zu geben und gleichzeitig die Ursachen und Wechselbeziehungen aufzudecken, die zu diesen Ergebnissen führten. Die ökonomischen Analysen sind ebenso wie für die Betriebe der anderen Wirtschaftszweige auch für die JZD von großer Wichtigkeit, die bereits große sozialistische Landwirtschaftsbetriebe darstellen. Das Plenum des ZK der KPdTsCh vom 4. und 5. März 1959 und der IV. Ganzstaatliche Kongreß der JZD machte daher darauf aufmerksam, daß es notwendig ist, im Interesse der ständigen Verbesserung ihrer Ergebnisse auch in den JZD ökonomische Analysen durchzuführen, die es ihnen ermöglichen würden, nicht nur die Ursachen aufzudecken, sondern auch die verborgenen Reserven und Quellen zur Steigerung und Hebung der Wirtschaftlichkeit der Produktion auszunutzen. Bisher gab es jedoch keine einheitliche, wissenschaftlich begründete Methodik, die gleichzeitig für die JZD-Mitglieder möglichst einfach und leicht verständlich wäre. Der vorliegende Artikel hat daher die Aufgabe, die Grundsätze einer solchen Methode zu umreißen, die vom gegenwärtigen Niveau der Organisation in den JZD ausgeht und wegen ihrer Einfachheit und leichten Verständlichkeit für die Mehrzahl der JZD anwendbar ist.

Nach der Begründung der grundlegenden Voraussetzungen für eine richtige ökonomische Analyse der Wirtschaftsführung, die in Konsequenz, Genauigkeit und Öffentlichkeit bestehen, werden drei grundlegende Prinzipien aufgestellt, die gewahrt werden müssen, wenn die ökonomische Analyse ihre wichtige Sendung erfüllen soll. Diese sind:

1. Die ökonomische Analyse muß aus den gesamten Hauptkennzahlen der Ergebnisse der Wirtschaftsführung in der ganzen JZD und in den einzelnen Produktionszweigen ausgehen und zu diesen Kennzahlen die ursächlichen Beziehungen suchen.

2. Die ökonomische Analyse muß mittels eines Verfahrens durchgeführt werden, das die Vergleichbarkeit sowohl mit dem Plan der JZD oder den Ergebnissen der verfloßenen Jahre, als auch mit den Ergebnissen der in anderen JZD vorgenommenen Analyse gewährleistet, die in gleichen natürlichen und ökonomischen Bedingungen wirtschaften.

3. Die eingehende ökonomische Analyse der einzelnen Produktionszweige und Tätigkeitsabschnitte muß durch eine zusammenfassende (synthetische) Analyse der Verteilung der Produktion und Einkommen der Genossenschaft vom Gesichtspunkt der Bedürfnisse des Staates, der erweiterten Reproduktion der JZD und der Hebung der Lebenshaltung der Genossenschaftsmitglieder vervollständigt werden.

Auf Grund der festgelegten Grundsätze beruht die eigentliche Methode der Analyse darin, daß sie sowohl in der gesamten JZD, als auch in den Hauptzweigen ihrer Produktion vorerst aus der Analyse der erzielten

- a) Intensität der landwirtschaftlichen Produktion,
- b) der Arbeitsproduktivität und
- c) der Wirtschaftlichkeit der Produktion

ausgeht.

Sowohl bei der Intensität der landwirtschaftlichen Produktion und bei der Arbeitsproduktivität, als auch bei der Wirtschaftlichkeit werden gleichzeitig deren wichtigste Kennziffern und Berechnungsarten aufgeführt. Nach der Analyse dieser zusammenfassenden Kennziffern der Wirtschaftsergebnisse deutet die genannte Methode auch die Analyse der Ursachen auf dem Gebiete der pflanzlichen und tierischen Produktion an. Dabei wird in diesen beiden grundlegenden Produktionszweigen einmal von der Analyse des Umfanges und der Qualität der Produktionsmittel und ihrer Ausnutzung ausgegangen, zum anderen Mal von der Analyse der Arbeitskräfte einschließlich der Arbeitsorganisation und -Vergütung. Dadurch wird die Aufdeckung der Ursachen erzielt, die zur Erreichung der Hauptkennziffern der Wirtschaftsergebnisse in

bezug auf die Intensität und Arbeitsproduktivität und in bezug auf die Wirtschaftlichkeit führten und es werden gleichzeitig Wege und Verfahren zu deren Verbesserung angedeutet.

Nach der Analyse der Ursachen auf dem Gebiete der pflanzlichen und tierischen Produktion sieht die genannte Methode auch eine Analyse in den anderen Abschnitten der genossenschaftlichen Tätigkeit vor, insbesondere was die Einhaltung der inner-genossenschaftlichen Demokratie, des Statuts der JZD, die Tätigkeit der Revisionskommission u. dgl. mehr angeht.

Die zusammenfassende (synthetische) Analyse, in der auf die richtige Art der Verteilung der Produktion und des Einkommens der Genossenschaft, auf die Art der Berechnung des Umfanges des Bruttoeinkommens der Genossenschaft und auf dessen große Bedeutung insgesamt und in den einzelnen Produktionszweigen, als neu geschaffene Werte, sowie auf die Wichtigkeit seiner richtigen Aufteilung auf Akkumulations- und Konsumtionsfonds hingewiesen wird, enthält konkrete Vorschläge für die unerläßlichen Maßnahmen zur Verbesserung der Wirtschaftsergebnisse der JZD.

Metodika rozmístění zemědělské výroby v okrese na základě rozboru výrobních ukazatelů JZD

Методика размещения сельскохозяйственного производства в районе на основе
производственных показателей ЕСХК

Methodik der Verteilung der landwirtschaftlichen Produktion im Kreis*) auf Grund der
Produktionskennziffern der JZD

Inž. V. PISKÁČEK, inž. V. STÁREK

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Při rozmísťování zemědělské výroby v okrese se zpravidla setkáváme se dvěma úkoly: s rozmístěním výroby z hlediska perspektivního rozvoje výroby vůbec a s rozmístěním výroby, vyplývající z úkolů státního plánu pro nejbližší rok. Metodika, kterou dále uvádíme a jež byla vypracována Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky ČSAZV v Praze, je použitelná pro oba případy.

V současné době byla dokončena metodika rozmístění zemědělské výroby na jednotlivá JZD v okrese. Jejím cílem je pomoci pracovníkům okresních národních výborů především při správném rozdělování výrobních a výkupních úkolů státního plánu s přihlédnutím k místním poměrům a zvláštnostem jednotlivých výrobních jednotek okresu tak, aby byla při tomto rozdělování v co největší míře odstraněna škodlivá šablonovitost.

Metodika vychází ze zásad diferencovaného rozmístění odvětví a plodin v jednotlivých družstvech na základě individuálního poznání výrobních podmínek každého družstva. Pro splnění uvedených zásad je navržen tento postup práce:

a) prozkoumat, tj. obeznámit se s výrobními podmínkami a dosavadní hospodářskou činností všech JZD okresu, získat nejdůležitější údaje o nich, ty pak zpracovat a správně uspořádat získané ukazatele;

b) na základě výsledků průzkumu stanovit výrobní zaměření, popřípadě i očekávané jeho změny v každém JZD, a seskupit všechna JZD okresu do jednotlivých výrobních obvodů tak, aby každý z nich byl homogenním celkem s přibližně stejným výrobním zaměřením jeho složek;

c) vypracovat charakteristiku výrobních obvodů a stanovit jejich výrobní zaměření a tendence ve vývoji;

d) vypracovat na základě předcházející práce návrh nejvhodnější struktury a rozsahu výroby pro každý vytvořený obvod a pro celý okres s přihlédnutím k požadavkům státního plánu výroby a tržní produkce;

e) vypočítat objem výroby vyplývající ze státního plánu výroby a tržní produkce, rozmístit je na jednotlivé obvody a popřípadě opravit původní návrh výroby tak, aby zabezpečoval splnění výrobních a tržních úkolů pro daný okres;

f) rozvrhnout výrobu a tržní produkci na jednotlivá družstva každého obvodu.

Metodiku průzkumu, seskupování JZD a charakteristiky skupin nebudeme rozebírat, neboť ta byla již dostatečně zpracována a publikována.*) Vysvětlíme však další postup práce na příkladu okresu Šternberk, kde byl uskutečněn ekonomický průzkum všech JZD okresu, stanoveno jejich výrobní zaměření, družstva seskupena do výrobních obvodů (dva řepařské, jeden přechodný a dva obvody bramborářské, a to jeden typicky bramborářský a jeden tvořící přechod k horskému), a vypracována jejich charakteristika.

Vypracování návrhu struktury a rozsahu výroby

Vytvořením výrobních obvodů byl zajištěn předpoklad pro správné rozmístění zemědělské výroby okresu na obvody a na výrobní jednotky.

Při vypracovávání návrhu struktury a rozsahu výroby je třeba:

- a) navrhnout strukturu osevních ploch, hektarové výnosy, stavy hospodářských zvířat a jejich užitkovost;
- b) vypočítat z toho vyplývající objem rostlinné a živočišné výroby;
- c) zkontrolovat za pomoci krmivové bilance, popřípadě i bilance animálních hnojiv a pracovních sil, zda rostlinná a živočišná výroba jsou dobře sladěny.

a) Vypracování návrhu struktury osevních ploch a hektarových výnosů

Vypracování návrhu má za cíl stanovení nejvhodnějších výměr všech plodin v celém okrese i v jednotlivých obvodech. Tato práce je důležitá nejen pro bilanci výroby, bez níž by nebylo možno dále zjistit tržní produkci a důchody, ale i pro vlastní řídicí činnost ONV. Stanovení nejvhodnějších výměr plodin bude mít velký význam zvláště pro schvalování celoročních výrobních plánů.

Zdálo by se, že návrh osevu by se mohl omezit jen na cukrovku, len a řepku, neboť státní plán žádá zabezpečení určitých osevních ploch zpravidla jen u těchto plodin. Je však třeba, aby pracovníci ONV znali nejvhodnější osevy všech plodin a jejich pravděpodobné hektarové výnosy alespoň pro obvody. Tyto znalosti jim umožní činit vhodná opatření pro rozvoj výroby a cílevědomě je usměrňovat pomocí správného rozvrhu tržní produkce.

K vypracování návrhu je třeba zjistit dosavadní strukturu osevů a hektarové výnosy v jednotlivých výrobních obvodech a se zřetelem k tomu navrhnout takové osevy a hektarové výnosy, pro které jsou v obvodech nejvhodnější podmínky a možnosti. Při prvním ekonomickém průzkumu se proto nezjišťují data o osevu a hektarových výnosech jen za jeden rok, nýbrž i za minulá leta. Předpokládá se, že průzkum se bude systematicky opakovat a ukazatelé budou zaznamenáni na příslušné evidenční karty, takže bude možno stále sledovat vývoj hektarových výnosů i osevních ploch.

Na základě průzkumu se pak seřadí zvlášť pro každou plodinu známé údaje o osevech a o hektarových výnosech v každém obvodu a v celém okrese. Skutečně dosažené a popřípadě i plánované celookresní osevy a hektarové výnosy za několik let se kriticky posoudí. Pro obvody se pak zhruba navrhnou osevy a hektarové výnosy, odpovídající zjištěné skutečnosti a dynamice jejich vývoje. U všech plodin a ve všech obvodech je třeba navrhnout naznačeným způsobem takové výrobní

*) „Ekonomický rozbor výroby JZD v okrese“, Státní zemědělské nakladatelství v Praze, 1957.

úkoly, které nejlépe vyhovují daným výrobním poměrům. Návrh je pak třeba podrobit důkladným úvahám a prověřit jej společně s družstevníky, a to zvlášť pro každý výrobní obvod.

První návrh struktury osevních ploch a hektarových výnosů bude poněkud pracnější a pravděpodobně i méně dokonalý, avšak v dalších letech se budou návrhy již opírat o získané zkušenosti, takže budou snazší a správnější ve smyslu stoupajícího souladu mezi výrobními podmínkami a navrženou výrobou.

Při vypracovávání návrhu osevních ploch jednotlivých plodin je nejlépe začít s plodinami, které jsou okresům dosud přímo určovány (cukrovka, len, řepka). Pro družstva šternberského okresu byl stanoven pro rok 1958 tento úkol (uvedený úkol se vztahuje na výměru družstev z roku 1955):

cukrovka	628 ha, tj. 11,9 % z orné půdy,
řepka	73 ha, tj. 1,4 % z orné půdy,
len	43 ha, tj. 0,8 % z orné půdy.

O osevu cukrovky byly zjištěny v jednotlivých obvodech okresu tyto údaje:

I.

Osev cukrovky na orné půdě	Obvod					Průměr okresu
	I	II	III	IV	V	
	procent					
skutečnost v roce 1954 v JZD	15,4	14,0	9,0	2,8	—	10,9
skutečnost v roce 1955 v obcích*)	17,6	16,4	7,9	1,5	—	12,6
skutečnost v roce 1955 v JZD	15,6	15,8	8,9	3,2	—	11,4
plán v roce 1956 v JZD	16,2	15,2	8,5	3,7	—	11,8
navrhuje se úprava návrhu vzhledem k žádanému osevu	17,0	15,0	8,0	1,0	—	11,4
	17,5	15,5	9,0	1,0	—	11,9

*) Rozumí se celý krajsky plánovaný sektor.

V prvním obvodu s nejlepšími výrobními podmínkami, tj. s lepší řepnou půdou, s nejvyššími čistými katastrálními výnosy, s vhodnými klimatickými podmínkami, rovinnou a přístupnou polohou, blízkostí cukrovarů, dlouholetou pěstelskou praxí a dostatkem pracovních sil bylo navrženo největší procento osevu cukrovky, a to 17 %. Návrh rozsahu pěstování cukrovky vyplynul z dosavadních osevů, které byly v roce 1955 v celém katastru obcí ještě vyšší. Osevy cukrovky v družstvech tohoto obvodu od roku 1954 stoupaly a blíží se návrhu.

V druhém obvodu s částí lehčích, šterkovitých a vysychavých půd byl navržen nižší osev cukrovky, a to 15 %, který byl v posledních letech v tomto obvodu uplatňován i v plánovací praxi. Proto i návrh se přibližně přidružuje plánovaného osevu v družstvech v roce 1956. Nižší návrh osevu cukrovky proti prvnímu obvodu vyplynul též z rozboru výroby jednotlivých obvodů za více let a byl ověřen jednáním s družstevníky a místními zemědělskými pracovníky národních výborů.

Ve třetím obvodu byl navržen osev cukrovky 8 %, tj. přibližně v dosavadním rozsahu osevů cukrovky ve všech obcích.

Ve čtvrtém obvodu bylo navrženo jen 1 % cukrovky, protože zde již nejsou vhodné podmínky pro její pěstování.

V pátém obvodu se cukrovka nepěstovala a její pěstování se také nenavrhuje.

Celkový návrh pro okres činil 11,4 % cukrovky na orné půdě. Jelikož však státní plán žádal 11,9 %, bylo nutno dále upravit navrhované osevní plochy cukrovky v jednotlivých obvodech tak, aby celookresní úkol byl splněn. Proto byl v I. a II. obvodu návrh osevu zvýšen o 0,5 % a ve III. obvodu o 1 %. Osevy se upravují na žádanou výši nikoli mechanicky, nýbrž na základě pečlivých úvah a důkladných místních znalostí. Žádá-li se zvýšení proti minulým letům, mění se v tom obvodu, v němž je nejsnazší a kde přináší největší užitek nebo je spojeno s nejmenšími náklady a s překonáním nejmenších obtíží.

Podobně jako u cukrovky se navrhnou a upraví na žádanou výši osevy řepky a lnu.

Poté se vypracuje návrh osevů ostatních plodin, především plodin náročných na práci a na přírodní podmínky. U plodin, jejichž plocha není státním plánem požadována, tzn. u všech plodin kromě cukrovky, řepky a lnu, k vyrovnávání a úpravám mezi návrhem a požadavkem státního plánu již nedochází. Náročnými plodinami jsou všechny okopaniny, včetně krmných, a kukuřice na zrno, dále technické plodiny, zeleniny a některé speciální plodiny. Osevy náročných plodin jsou přednostně navrhovány proto, že jejich pěstování vyžaduje vysokých materiálových i pracovních nákladů a jejich selhání by mohlo mít zvláště nepříznivé následky pro konečné výsledky celého hospodaření.

Po náročných plodinách se vypracovávají návrhy osevů u pícnin na orné půdě a nakonec plocha zrnin. Tento postup se navrhuje především z důvodů organizačních a agrotechnických, aniž by byl podceňován význam zrnin pro národní hospodářství a pro hospodářství JZD samých. Při správném návrhu osevů se musí dosáhnout osevů plodin dosud okresům určených a plného vyčerpání výměry orné půdy v každém obvodu.

Návrhy hektarových výnosů mají vycházet z vývoje skutečných výnosů v posledních letech s přihlédnutím k výnosům úspěšných JZD. Při stanovení hektarových výnosů jednotlivých plodin v každém obvodu je třeba vycházet ze středně progresivních výnosů za řadu let a z dynamiky narůstání těchto výnosů. Přitom se stanoví průměr mezi středním výnosem za celý obvod a středním výnosem jeho nejlepších JZD za každý ze sledovaných roků. Pak se stanoví přírůstek hektarových výnosů za určitý časový úsek a vypočítá se průměrný přírůstek na jeden rok, který může sloužit jako pomůcka při plánování přírůstků v dalších letech. Bude to však jen jedna z pomůcek, neboť zde bude rozhodovat mnoho dalších faktorů, které se nedají vtěsnat do žádné formule, jako např.: změny v agrotechnice, v mikroklimatu, v mechanizaci, v kvalifikaci kádrů atd.

U cukrovky, řepky a lnu jsou kromě toho průměrné hektarové výnosy pro okres nepřímo stanoveny výměrou žádaných ploch a objemem tržní produkce, neboť u těchto plodin je vykupována celá výroba. Hektarové výnosy těchto tří plodin musí být proto pro jednotlivé obvody stanoveny tak, aby bylo dosaženo celookresního průměru. Při navrhování hektarových výnosů plodin, u nichž se počítá s výkupem, se již při návrhu bere zřetel na požadovanou výši plánované tržní produkce. U pícnin a krmných plodin se hektarové výnosy navrhují se zřetelem k úkolům živočišné výroby. Určitá výše tržních nebo výrobních úkolů přitom slouží jen jako impuls pro další odhalování možností a způsobů ještě většího stupňování hektarových výnosů. To ovšem neznamená, že se výnosy mohou libovolně zvyšovat podle toho, jakých sklizní je třeba dosáhnout.

Návrh osevů a hektarových výnosů ve skupinách má být v daných výrobních podmínkách nejvhodnější a dosažitelný a má odpovídat současnému stavu agrotechniky, mechanizace a reálným výhledům na jejich rozvoj. Dobře vypracovaný návrh je pak spolehlivým prostředkem k rozmísťování výroby až do jednotlivých výrobních jednotek.

b) Vypracování návrhu stavů dobytka a jeho užítkovosti

Postup práce je v podstatě stejný jako při vypracovávání návrhu struktury osevních ploch a hektarových výnosů. Patříčné návrhy se vypracují z pečlivě uvážených stavů a užítkovosti dobytka za nejbližší uplynulá leta a se zřetelem na určené úkoly v živočišné výrobě.

Pro rok 1958 bylo šternberskému okresu naplánováno na 100 *ha* zemědělské půdy 28 kusů krav a 7,2 kusů prasnic.

V živočišné výrobě se zpravidla začíná s návrhem stavu krav a skotu jako odvětví nejvíce spojeného s rostlinnou výrobou a s celou výrobní strukturou závodu (vlastní krmivová základna, výroba animálních hnojiv, ustájení atd.). Chov skotu je v našich poměrech zpravidla hlavním odvětvím výroby.

Údaje, získané ekonomickým průzkumem, se sestaví podobným způsobem jako u rostlinné výroby, a to pro všechny druhy, popřípadě kategorie zvířat v jednotlivých výrobních obvodech a v celém okrese. V živočišné výrobě by bylo možno rovněž omezit se jen na stavy požadované státním plánem, ale z důvodů uvedených již při navrhování struktury osevů a výše hektarových výnosů jednotlivých plodin je nutné se zabývat všemi druhy hospodářských zvířat.

Návrh stavu krav vychází z dosavadních stavů a má být v souladu s výrobním směrem v chovu skotu. Nepočítáme-li s nákupem dojnic z jiných okresů nebo importu, mohou se stavy krav měnit jen postupně podle možností obrátů stád v samém okrese.

V okrese Šternberk byl vypracován návrh stavů krav na podkladě jejich hustoty v posledním roce a v roce předcházejícím (tab. II).

II.

Stav krav na 100 <i>ha</i> zemědělské půdy	Obvod					Průměr okresu
	I	II	III	IV	V	
	kusů					
skutečnost v roce 1954 v JZD	29	38	28	32	17	31
skutečnost v roce 1955 v JZD	31	31	26	24	14	26
navrhuje se úprava návrhu vzhledem k žádanému stavu	31	31	26	24	15	26
	33	31	28	26	17	28

Stavy krav nelze z roku na rok podstatně zvyšovat. Proto v uvedeném příkladu se vycházelo ze stavů krav v družstvech v roce 1955. Vzhledem k požadovanému zvýšení stavu krav na 100 *ha* zemědělské půdy byl jejich počet zvýšen téměř v každém obvodu o dva kusy na 100 *ha*. V posledním obvodu by měly být stavy krav podstatně větší, avšak s ohledem na dané poměry (početní stavy,

ustájení, počet pracovních sil, nedostatečná výroba vlastních krmiv) lze jejich stav zvyšovat jen postupně.

Stavy krav se mohou zvyšovat jen podle současného stavu stád skotu, zejména podle počtu jalovic, schopných k převodu do kategorie krav, a krav, které bude třeba v nejbližší době vyřadit.

Navrhovaný postup rozmisťování stavů je podle našeho názoru plánovací praxi nejbližší, je jednoduchý, avšak vyžaduje důkladné znalosti místních poměrů a účinné spolupráce s družstevníky.

Stavy skotu celkem a ostatních druhů hospodářských zvířat se rozvrhují stejným způsobem.

Po navržení stavů zvířectva se navrhuje i jejich užitkovost (tab. III).

III. Návrh roční dojivosti krav

Roční dojivost	Obvod					Průměr okresu
	I	II	III	IV	V	
	litrů					
skutečnost v roce 1955 v obcích	2008	1709	1478	1564	1478	1757
skutečnost v roce 1955 v JZD	2215	2023	1899	1682	1782	2063
navrhuje se	2400	2200	2100	2000	2000	2238

Pro nedostatek údajů se návrh opíral jen o dojivost v konzolidovanějších JZD, a to s ohledem na požadavky plánu výkupu mléka. Protože dojivost v soukromém sektoru byla jen přibližně vykalkulována a pravděpodobně podhodnocena, nebyl na ni brán zřetel.

Dále se navrhuje průměrné přírůstky živé váhy u jednotlivých druhů zvířat. Mohlo by se postupovat tak, že s ohledem na navrhované stejně vydatné krmení a přibližně stejný podíl krav ve stádě skotu a prasnic ve stádě prasat by se ve všech obvodech navrhla stejná výroba živé váhy na jeden kus celého stavu. Krmivová základna však nebývá na území celého okresu většinou zabezpečena v dostatečné a rovnoměrné míře, takže i skutečné přírůstky živé váhy na jeden kus nejsou v jednotlivých obvodech stejné. Proto bude třeba v takových okresech pro nejbližší leta přírůstky živé váhy na kus zatím diferencovat. V příštích letech při rovnoměrném a dostatečném zabezpečení všech obvodů okresu krmivy a při dobrém ustájení a obsluze nebude již důvodů k diferencování ročních přírůstků. Pro další propočty v tabulkách je třeba takto navrženou výrobu živé váhy přepočítat ještě na jednotku plochy.

c) Výpočet objemu navržené výroby

Je-li vypracován návrh osevních ploch, hektarových výnosů, stavů a užitkovosti dobytka, lze přistoupit k výpočtu objemu navrhované výroby. Podle tabulky IV se vypočte objem rostlinné výroby a podle tabulky V objem živočišné výroby.

Nyní uvedeme způsob použití tabulek IV a V při výpočtu objemu výroby. Předem je nutno říci, že každá tabulka se vypracuje zvlášť pro každý jednotlivý obvod i pro celý soubor JZD v okrese. Tabulka za celý soubor JZD okresu je vlastně sumář tabulek jednotlivých obvodů.

IV. Výpočet navržené a požadované výroby

Okres: _____

Obvod: _____

Zemědělská půda ha: _____

Orná půda ha: _____

Rostlinná výroba

Plodina	% osevu plán — návrh	Osevní plocha plán — návrh v ha	ha výnos návrh q	Výroba celkem plán — návrh q	Podíl z celkové výroby JZD okresu	Úprava návrhu vzhledem k plánu tržní produkce		
						celkem q	na 100 ha zem. půdy q	q/ha
1	2	3	4	5	6	7	8	9
pšenice žito ječmen až orná půda								

Rostlinná a živočišná výroba

(tabulka IV a V)

Na základě navržené struktury osevních ploch se z výměry orné půdy každého obvodu vypočtou výměry jednotlivých plodin. Vynásobením těchto výměr navrženými hektarovými výnosy se stanoví celkové jejich sklizně.

Sečtením navržených ploch jednotlivých plodin ve všech obvodech se zjistí navržená plocha každé plodiny v celém okrese. Podobným způsobem se vypočtou i jejich sklizně a podíly z celkové sklizně, připadající na každý obvod, kterých bude třeba pro další práci. Dále se vypočtou hektarové výnosy všech plodin v celém okrese, vyplývajících z návrhu.

Podobně se postupuje i u živočišné výroby. Na základě vypracovaného návrhu stavů jednotlivých druhů hospodářských zvířat na 100 ha zemědělské půdy se vypočtou celkové jejich stavy pro obvody. V souhrnné tabulce pro okres, do které se sčítají stavy zvířat ze všech obvodů, musí navrhované stavy u skotu celkem, krav a prasnic souhlasit se stavy požadovanými pro celý okres. Navrhovaná výroba masa pro obvody se vypočte na základě návrhu této výroby na 100 ha zemědělské půdy u jednotlivých druhů hospodářských zvířat.

Podobným způsobem se vypočítá navrhovaná výroba ostatních živočišných výrobků pro každý obvod. Navrhovaná výroba pro celý okres se získá sečtením výroby jednotlivých obvodů.

Je třeba upozornit, že výpočty v druhé části tabulek, tj. sloupce 6 až 9 tabulky IV a sloupce 7 až 11 a 17 až 22 tabulky V se učiní až po vypracování tabulek VI a VII.

d) Kontrola navržené struktury a objemu výroby pomocí krmivové bilance

Po vypracování návrhu struktury a objemu výroby obou hlavních odvětví je třeba vypočítat krmivovou základnu a krmivovou bilanci, aby se zjistilo, do jaké míry zajišťuje vlastní výroba krmiv jejich potřebu.

V. Výpočet navržené a požadované výroby

Okres: _____

Obvod: _____

Živočišná výroba

Zemědělská půda ha: _____

Orná půda ha: _____

Druh zvířectva	Stav v kusech		V ý r o b a m a s a v k g							
	na 100 ha zemědělské půdy plán — návrh	celkem plán — návrh	návrh výroby		podíl z celkové výroby všech JZD okresu	státní plán				
			na 100 ha zemědělské půdy	celkem		celkem	na 100 ha zemědělské půdy	z toho		
								pro rozšíře- nou repro- dukci*)	plán tržní produkce	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
skot z toho krávy										
prasata z toho prasnice										
koně drůbež ovce										

*) Potřeba živé váhy na rozšířenou reprodukci: skot _____% ze stavu skotu (sl. 3 a _____ kg kus)
 prasata _____% ze stavu prasat (sl. 3 a _____ kg kus)

Druh zvířectva	Výrobek	Návrh výroby		Podíl z výroby všech JZD	Upravená výroba vzhledem k plánu tržní produkce	Na 100 ha zemědělské půdy	Z toho			Upravená užitkovost na 1 kus
		na 1 kus	celkem				spotřeba na krmení **)	plán tržní produkce		
								celkem 17—19	na 100 ha zemědělské půdy	
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
krávy	mléko l									
	telata ks									
prasnice	selat ks									
drůbež — slepice	vajec ks									
ovce	vlny kg									

**) Spotřeba mléka na 1 tele _____ l, 1 sele _____ l.

Rozmístěním stavů zvířat do obvodů a stanovením jejich užitkovosti je totiž také rozhodnuto o potřebě krmiv v každém obvodu i v celém okrese. Vzájemné porovnání výroby a spotřeby krmiv ukazuje, zda navržená rostlinná výroba může dát dost krmiv pro žádané stavy hospodářských zvířat. Není-li výroba vlastních krmiv dostatečná, musí se přikročit ke vhodné úpravě rostlinné výroby.

Výpočet krmivové základny a potřeby krmiv ve výrobních obvodech ukazují tabulky VI a VII.

VI. Výpočet krmivové základny a krmná bilance

Druh krmiva	Obvod — — —			Obvod — — —		
	q	stravitel. bílkoviny kg	škrobové jednotky kg	q	stravitel. bílkoviny kg	škrobové jednotky kg
pšenice žito ječmen						
Vlastní krmiva celkem						
Celkem potřeba % krytí otruby krmná mouka						
Krmiva celkem						
celková potřeba % krytí						
Meziplodiny Rezerva %						

V obou tabulkách se pro každý obvod a pro celý okres vypočítává množství krmiv, odpovídající navržené rostlinné výrobě, a v nich obsažené množství živin. Krmiva jsou rozdělena do dvou skupin. V první skupině jsou krmiva vytvářející vlastní krmivovou základnu, zatímco druhá skupina obsahuje krmiva, která sice pocházejí z výroby JZD, ale která je nutno ve formě zpětných dodávek odkoupit.

Krmivovou základnu je nutno vypočítat ihned po vypracování návrhu struktury osevních ploch, hektarových výnosů, stavů dobytka a jeho užitkovosti, aby bylo možno posoudit, zda navržená struktura a výše rostlinné výroby zaručuje dostatek krmiv pro navrhovanou živočišnou výrobu.

Jako protipoložku výroby krmiv a v nich obsažených živin je třeba stanovit potřebu živin pro navržené stavy hospodářských zvířat. Podle norem Výzkumného ústavu krmivářského ČSAZV v Brně (nyní v Pohořelicích) byla stanovena tato potřeba živin pro jednotlivé druhy hospodářských zvířat (těchto norem bylo použito též pro bilanci krmiv při vypracovávání návrhu rajonizace živočišné výroby):

	Potřeba živin na kus a rok v kg:	
	stravitelných bílkovin	škrobových jednotek
krávy (dojivost 1990 l)	209,00	1509,00
ostatní skot	155,00	1071,00
prasata	80,66	602,25
ovce	45,89	305,64
koně	236,30	2264,00
drůbež — slepice	6,36	34,77

Na základě těchto norem a navržených stavů hospodářského zvířectva se v tabulce VII vypočte celková potřeba živin jak pro jednotlivé obvody, tak pro JZD okresu celkem.

Je-li krmivová základna probilancována a odsouhlasena, je možno považovat navrženou strukturu výroby obou hlavních odvětví za správnou a je možno přikročit k rozmístění objemu tržní produkce do jednotlivých obvodů. Krmivová bilance je totiž hlavní složkou sladění rostlinné a živočišné výroby a — jak již bylo uvedeno — ve většině případů postačí pro posouzení reálnosti návrhu. Je ji možno doplnit ještě o bilanci animálních hnojiv a o bilanci pracovních sil.

Výpočet požadované výroby a případná úprava původního návrhu výroby

V návrhu výroby se určují výrobní ukazatelé především se zřetelem na dosažitelnou úroveň, na vývoj a současné možnosti výroby. V této kapitole se však vypočítává požadovaná výroba na základě plánované tržní produkce a vlastní spotřeby družstev. Zatímco objem tržní produkce je okresu určen státním plánem, je nutno vlastní spotřebu družstev vybilancovat.

Požadovanou výrobu je nutno vypočítat ještě před rozmístěním výroby, vyplývající z plánu tržní produkce jednotlivých výrobků do jednotlivých skupin. To proto, že je třeba zjistit, zda navržený objem výroby těchto výrobků stačí kryt jak požadavek plánované tržní produkce, tak i požadavek vlastní spotřeby. Proto je nutno v dalším průběhu práce nejdříve vypočítat objem vlastní spotřeby těchto výrobků, které jsou plánovány v tržní produkci. Ostatní výrobky jsou totiž většinou krmiva, jejich objem výroby musí být upravován na požadovanou výši při kontrole navržené struktury a objemu výroby pomocí krmivové bilance. Pro výpočet u rostlinné výroby se použije tabulky VIII, zatímco u živočišné výroby, kde půjde většinou jen o zkrmené mléko, se nové tabulky nepoužije, ale výpočet se učiní v tabulce V, sloupec 19. V těch případech, kde by se netržní produkce v živočišné výrobě rozšířila, např. ještě o naturální dávky různých výrobků za pracovní jednotky, bude třeba vypracovat samostatnou tabulku i pro živočišnou výrobu.

a) Rostlinná výroba

Vlastní spotřeba se vypočítá v tabulce VIII (opět pro každý obvod samostatná tabulka) ve sloupcích 2—12, a to nejdříve v jednotlivých obvodech a teprve potom se sčítá z obvodů do souhrnné tabulky. Jednotlivé uvažované složky jsou: osivo, krmiva, naturální dávky na pracovní jednotky a ztráty vzniklé skladováním.

VII. Výpočet potřeby živin pro jednotlivé druhy zvířat

Okres: -----

Druh zvířectva	Norma potřeby živin na 1 kus a rok v kg		Stav kusů — návrh (z tab. V)	Stravitelných bílkovin kg	Škrobových jednotek kg	Stav kusů — návrh (z tab. V)	Stravitelných bílkovin kg	Škrobových jednotek kg
	stravitelných bílkovin	škrobových jednotek	Obvod — — —			Obvod — — —		
krávy								
ostatní skot								
prasata								
ovce								
koně								
drůbež — slepice								
Celkem								

VIII. Výpočet objemu rostlinné výroby na základě požadavků státního plánu

Okres: -----

Zemědělská půda ha: -----

Obvod: -----

Počet PJ: -----

Plodina	Osev ha	Navržená výroba q	Osivo		Ztráty		Krmivo		Natura- lie na PJ	Produkce pro vnitřní potřebu		Plán tržní produkce		Výroba celkem q z tab. IV
			q/ha	celkem q	% z navržené výroby	celkem q	% z navržené výroby	celkem q		celkem q 5+7+9+10	na 100 ha zemědělské půdy	celkem q	na 100 ha zemědělské půdy	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
pšenice														
žito														
ječmen														
oves														
obilní směsky*)														
hrách														
zrniny celkem														
brambory														
řepka														
ostatní olejnin														
cukrovka														
len — stonky r.														
len — semeno														
zelenina														

*) včetně všech ploch směsek na zeleno.

Natura-lie na 1 PJ kg: pšenice -----, žito -----, ječmen -----, oves -----, brambory -----.

O s i v o. Při výpočtu potřebného osiva se vychází z navrhovaných osevních ploch (tab. IV), z norem a z dosavadní místní praxe výsevu na jeden hektar. Přitom je třeba podle místních výrobních podmínek normu výsevu v jednotlivých obvodech diferencovat. Je známo, že v drsnějších polohách s kratší vegetační dobou je třeba vysévat větší množství než v polohách příznivých s dlouhou vegetační dobou. Stačí však diferencovat jen normy zrnin.

K r m i v a. Množství krmiv, které poskytují některé plodiny nebo které je nutno v zájmu zabezpečení krmivové základny u jiných plodin odčerpat, bylo již vypočteno vpředu při její bilanci (tabulka VI).

Při praktickém použití této metodiky bude však lépe vlastní potřebu vypočítat v této tabulce ještě před bilancí krmivové základny, neboť tím se její výpočet zjednoduší. Objem krmiv ve sloupci 9 se vypočítává vynásobením navržené výroby stanoveným procentem zkrmování.

N a t u r á l i e n a P J. Při stanovení množství naturálií za odpracované pracovní jednotky je třeba uvážit jednak dosavadní praxi, jednak je nutno dbát toho, aby tyto dávky nebyly nadměrné a odpovídaly odůvodněné spotřebě rodin družstevníků. V příkladu šternberského okresu byly naturálie na PJ počítány ve všech obvodech ve stejném rozsahu. Podle uvážení a místních poměrů však bude třeba v některých případech diferencovat naturální dávky podle výrobních obvodů.

K výpočtu celkového objemu potřebného množství naturálií v jednotlivých obvodech je třeba znát buď plánovaný počet pracovních jednotek nebo odůvodněné dávky, připadající na počet družstevníků a příslušníků jejich rodin.

Z t r á t y. Při výpočtu ztrát vzniklých uložením se vychází z navrženého objemu výroby. Procento ztrát je u jednotlivých výrobků různé a můžeme je stanovit na základě údajů odborné literatury i podle vlastních úvah.

Tím je vyčerpán výpočet naturálních položek, tvořících vlastní spotřebu, která se vypočítává do sloupce 11. Je-li znám objem celé vlastní spotřeby za všechna JZD, je možno posoudit, zda navržená výroba stačí uhradit nejen tuto potřebu, ale zda může splnit i plán tržní produkce, neboť potřebná výroba se rovná součtu vnitřní spotřeby a plánované tržní produkce. Sečtením těchto dvou položek v souhrnné tabulce VIII se dostane potřebný nebo požadovaný objem výroby za celý soubor JZD v okrese.

Takto zjištěnou požadovanou výrobu jednotlivých plodin pak srovnáme s výrobou navrženou, uvedenou v tabulce IV (v tabulce VIII je tato výroba uvedena ve sloupci 3). Navržená výroba může být buď menší nebo větší, popřípadě stejná jako je požadovaná. Vyskytne-li se druhý nebo třetí případ, považujeme návrh výroby za definitivní. Je-li však navržená výroba menší než požadovaná, je nutno návrh pozměnit. Je-li rozdíl příliš veliký, je třeba případ projednat s krajským národním výborem.

Pro tato vzájemná jednání mezi ONV a KNV je zvlášť důležité, aby návrh výroby byl podložen řádně zjištěnými a spolehlivými údaji o výrobě a vlastní spotřebě za minulá leta. Proto je nutno znovu zdůraznit velkou odpovědnost při vytváření návrhu.

b) Živočišná výroba

Pro výpočet požadované výroby používáme u živočišných výrobků tabulky V. V porovnání s rostlinnými produkty je zde postup snazší, neboť není — kromě u mléka — třeba vypočítávat vnitřní spotřebu živočišných výrobků, protože k ní ve velké většině družstev nedochází.

Požadovaná výroba živé váhy hovězího i vepřového dobytka se rovná součtu plánované tržní produkce a potřeby na plánované rozšíření stáda skotu a prasat v příštím roce. Objem plánované tržní produkce se zapisuje do souhrnné tabulky V. Plánované rozšíření základního stáda za celý okres je z předpisu výrobních ukazatelů rovněž známo, ovšem jen v kusech. Je proto třeba plánované rozšíření stáda (v kusech) přepočítat na živou váhu v kilogramech. Na základě místních znalostí a zkušeností stanovíme tedy průměrnou váhu jednoho kusu skotu a jednoho prasete. Touto váhou násobíme plánované zvýšení stavů v kusech pro příští rok a dostaneme jejich váhu v kilogramech.

Takto vypočtenou výrobu živé váhy, potřebnou k zajištění plánované reprodukce stáda, přeneseme do souhrnné tabulky V a připočteme k plánované tržní produkci, kterou jsme již předtím zaznamenali do sloupce 10. Dostaneme tak celkový požadavek na výrobu masa.

Požadovaná výroba mléka se vypočítá obdobným způsobem. Rovná se součtu plánované tržní produkce a vnitřní spotřeby. Vnitřní spotřebu tvoří převážně mléko ke krmení, popřípadě mléko na naturální dávky za odpracované pracovní jednotky. V navržené tabulce se s touto druhou složkou nepočítá. Při výpočtu množství zkrmeného mléka je třeba vycházet z místní praxe a zkušeností. Návrh celostátní rajonizace živočišné výroby počítá s třemi sty litry plnotučného mléka na jedno odchované tele a dvaceti litry plnotučného mléka na jedno odchované sele. Připočteme-li v souhrnné tabulce V k mléku, určenému ke zkrmení, plánovanou tržní produkci, obdržíme požadovanou výrobu mléka.

U vajec se požadovaná výroba rovná plánované tržní produkci, neboť se u nich nepočítá ani s vlastní spotřebou, ani s rozšířenou reprodukcí (kuřata JZD nakupují).

Uvedeným postupem porovnáváme pak zjištěnou požadovanou výrobu s výrobou navrženou. Výsledek srovnání, podobně jako u rostlinných výrobků, může být ten, že navržená výroba je menší než požadovaná, nebo je větší, popřípadě je stejná. Vyskytne-li se druhý nebo třetí případ, považujeme návrh výroby i plán tržní produkce za definitivní. Je-li však navržená výroba menší než požadovaná, je nutno návrh patřičně pozměnit, nebo je-li rozdíl příliš veliký, projednat případ s krajským národním výborem.

Je však nutno upozornit, že tato metodika nesmí v žádném případě sloužit k tomu, aby okresní národní výbory vypracovávaly podhodnocené návrhy výroby, na jejichž základě by se pak domáhaly u KNV úpravy úkolů v tržní produkci. Smyslem této metodiky je pomoci okresním národním výborům vypracovat takový návrh, který umožní maximální výrobu při nejmenším vynaložení živé i mrtvé práce. Teprve když ani tento s plnou odpovědností sestavený návrh výroby nestačí, je účelné jednání s KNV o změnu plánu.

Rozmístění požadované výroby a její tržní části do jednotlivých obvodů

a) Rostlinná výroba

Máme-li popsáním způsobem zjištěnou požadovanou výrobu jednotlivých plodin za celý okres a považujeme-li zde výrobu za splnitelnou, můžeme přikročit k jejímu rozmístění do jednotlivých obvodů. To se činí opět v tabulce IV. Do souhrnné tabulky IV (pro celý okres) se do sloupce 7 opíše ze souhrnné tabulky VIII množství požadované výroby jednotlivých plodin. Toto požadované množství

se pak rozdělí do jednotlivých obvodů podle jejich podílu na navržené výrobě pro celý okres.

Nyní si na příkladu ukážeme, jak se toto rozmístění v okrese Šternberk jeví například u pšenice (tab. IX).

IX.

Pšenice	Obvod					Okres celkem
	I	II	III	IV	V	
návrh výroby v q (sl. 5)	8658	4752	1999	931	576	16916
podíl (sl. 6)	51,2	28,1	11,8	5,5	3,4	100,0
požadované množství q (sl. 7)	9095	4992	2096	977	604	17764

Po tomto rozmístění žádané výroby se v této tabulce u jednotlivých obvodů vypočítá již jen žádaná výroba na 100 ha zemědělské půdy a požadované hektarové výnosy vydělením požadované výroby oseední plochou.

Na příkladu pšenice si opět ukážeme, jak bylo nutno zvýšit její hektarové výnosy v jednotlivých obvodech (tab. X):

X.

Hektarové výnosy pšenice	Obvod					Okres celkem
	I	II	III	IV	V	
návrh v q (sl. 4)	26,0	24,0	21,5	19,0	16,0	23,8
požadavek v q (sl. 9)	27,3	25,2	22,5	19,9	16,8	25,1
zvýšení v q	1,3	1,2	1,0	0,9	0,8	1,2
zvýšení v %	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0

Nyní zbývá rozmístit již jen plán tržní produkce do jednotlivých obvodů. To se činí v tabulce VIII. Do sloupce 15 se u jednotlivých obvodů přenesou z tabulky IV požadovaná výroba. Plán tržní produkce pro jednotlivé obvody je pak rozdílem mezi požadovanou výrobou a produkcí pro vnitřní potřebu.

b) Živočišná výroba

Máme-li zjištěnou požadovanou výrobu jednotlivých živočišných produktů za celý okres, kterou považujeme za splnitelnou, přikročíme k jejímu rozmístění do jednotlivých obvodů. To se učiní v tabulce V stejným způsobem jako v rostlinné výrobě. Požadované množství výroby se rozdělí do jednotlivých obvodů podle jejich podílu navržené výroby na navržené výrobě pro celý okres.

Po rozmístění žádané výroby do jednotlivých obvodů vypočítá se v této tabulce žádaná výroba na 100 ha zemědělské půdy a žádaná užitkovost. Zbývá již jen rozmístit do jednotlivých obvodů plán tržní produkce. U masa se to učiní tím

způsobem, že od celkové výroby požadované státním plánem se odečte maso v potřebném množství živé váhy pro krytí plánované rozšířené reprodukce.

U mléka se vypočítává odečtením plánované spotřeby mléka ke krmení od požadované výroby. U vajec se rovná požadovaná výroba plánu tržní produkce. Nakonec se ještě v této tabulce ve všech obvodech propočítá plán tržní produkce na 100 *ha* zemědělské půdy.

Přepočtený plán tržní produkce jednotlivých výrobků na 100 *ha* zemědělské půdy se současně stává ukazatelem tržní produkce pro všechna družstva dotyčného obvodu, již mohou tato JZD poskytnout společnosti, a to s přihlédnutím k možnostem každého družstva. S tímto ukazatelem je třeba počítat při vypracovávání celoročních výrobních plánů v družstvech, aby celkový plán tržní produkce za okres mohl být splněn. Neznamená to však, že ukazatel tržní produkce je pro všechna družstva obvodu neměnitelný.

Uvnitř obvodu musí být totiž družstvům ponechána široká možnost vzájemné výměny úkolů v tržní produkci na základě jednání na okresním národním výboru, když jsou vypracovávány a schvalovány celoroční výrobní plány. To družstvům umožní vzájemnou spolupráci, tj. kooperaci a vytváření dostatečně velkých výrobních odvětví, v nichž bude možno zavádět novou velkovýrobní technologii a podstatně tak zvyšovat produktivitu práce. Tím se ještě více podpoří zainteresování družstev na růstu výroby a tržní produkce a umožní dobře využít místních výrobních podmínek pro zvyšování a specializaci zemědělské výroby.

Rozmístění výroby do JZD v obvodech

Po rozmístění zemědělské výroby na jednotlivé obvody se přikročí k rozmístění výroby na jednotlivá JZD, z nichž se obvod skládá.

Tato práce se však koná jen pro vlastní potřebu pracovníků zemědělské správy ONV, kteří pomáhají v družstvech sestavovat celoroční výrobní plány a přitom v nich zabezpečují splnění úkolů, na nichž má společnost zájem. Podle usnesení březnového zasedání ÚV KSČ (1959) budou ONV i nadále dostávat k dodržení hlavních proporcí zemědělské výroby ukazatele výroby, jako jsou stavy skotu, krav, prasnic, plochy cukrovky, olejnin, chmelnic, avšak bude upouštěno od direktivního rozpisu těchto ukazatelů až na jednotlivá družstva, jak tomu bylo až dosud. Zemědělská správa ONV může však zajistit dodržení celoročních úkolů jen tehdy, zúčastní-li se její pracovníci sestavování celoročních výrobních plánů družstev. Pro tento účel je tedy nezbytně nutné zabývat se v předkládané metodice rozmístěním uvedených ukazatelů až na jednotlivá družstva, neboť bez něho by pracovníci zemědělské správy neměli potřebný přehled a řízení výroby by bylo jen administrativní záležitostí se všemi znaky šablonovitosti.

Kdyby výrobní podmínky jednotek uvnitř obvodu byly totožné, byl by rozpis ukazatelů v obvodu jednoduchý. Ve skutečnosti však stejnorodými snad v žádném obvodu výrobní jednotky nejsou. Již sama struktura zemědělské půdy výrobních jednotek ve stejném obvodu bývá často rozdílná, což platí i o jiných jejich ukazatelích.

Při rozmísťování výroby na jednotlivá JZD uvnitř obvodu se pro všechna družstva, jejichž ukazatelé se značně neuchylují od průměrných ukazatelů obvodu jako celku a nemají žádný vážnější důvod pro takový odklon, stanoví procento výměry uvedených plodin a stavy krav a prasnic přibližně takové, jaké byly stanoveny pro obvod. Výjimky se učiní jen u JZD s extrémními ukazateli, kteří se

více odlišují od ukazatelů průměrných. Zpravidla to budou družstva, která podle výrobních podmínek jsou na hranicích mezi obvody. U takových družstev bude třeba dobře uvážit dosavadní poměry a navrhnout rozsah výroby tak, aby celkový požadavek na obvod byl splněn.

Jaký bude rozsah diferenciací, to bude záviset na tom, do jaké míry bude homogenní obvod a jak dobře budou o každé výrobní jednotce informováni pracovníci ONV, kteří rozmístění úkolů družstvům doporučují na základě dřívějších propočtů při sestavování celoročních výrobních plánů.

Postup práce při rozvrhu úkolů je ten, že se nejdříve zjistí dosavadní plánované i skutečné osevy cukrovky, řepky, lnu, stavy skotu, krav a prasnic ve všech družstvech obvodu. Proti dosavadní skutečnosti je již vypracován návrh výroby a znám požadavek státního plánu pro obvody. Je-li požadavek větší, musí se rozdíl rozmístit mezi družstva a současně upravit osevy a stavy tak, aby lépe odpovídaly výrobním podmínkám jednotlivých družstev. Zaručují-li dosavadní plánované osevy a stavy plnění státního plánu, je třeba přece jen správnost dosavadního rozmístění ještě přezkoušet. Mohlo by se například stát, že pro růstové potíže nebo z jiných důvodů byly některému družstvu přechodně přiznány úlevy, kdežto jinde tomu mohlo být obráceně. Zde bude třeba úprav, i když je jinak rozvrh státního plánu výroby splněn.

Příklad osevu cukrovky pro JZD obvodu I okresu Šternberk

Po zjištění rozdílu mezi dosavadním plánovaným a skutečným osevem a osevem žádaným státním plánem v celém výrobním obvodu v procentech i hektarech přistupuje se k úpravě osevů v jednotlivých družstvech. Osevy zpravidla značně kolísají, avšak je-li obvod dobře tvořen, pohybuje se osev většiny družstev kolem průměru. Tento průměr je třeba upravit na výši (v procentech i v absolutní výměře), odpovídající osevu žádanému státním plánem, ovšem vždy se zřetelem na zvláštní povahu a speciální výrobní zaměření každého družstva.

XI. Rozpis osevních ploch

J Z D	Osev cukrovky				Procento subtypu řepářsko- pšeničného a ječného		Hektarů orné půdy na 1 pracujícího	
	v J Z D			v celých obcích				
	skutečnost 1955		plán 1956					
	ha	%	%	skuteč- nost 1955 %	%	pořadí	ha	pořadí
Brničko	21	12,6	13,9	15,5	100	1	4,9	6
Lužice	10,50	13,4	15,3	16,7	88,9	2	4,8	6
Uničov	33	14,7	16,4	16	100	1	4,1	3
Žerotín	51	15,2	15,9	15,2	100	1	3,2	1
Hnojice	19	15,3	16,1	18,7	100	1	4,9	6
Dolní Sukolom	20,90	15,6	16,6	17	100	1	5,3	8
Dlouhá Loučka	34	15,8	15,7	17,5	57,8	3	3,6	2
Medlov	56,50	16,5	16,2	17,5	100	1	4,5	5
Nová Dědina	14	16,6	15,6	16,9	100	1	4,1	3
Želechovice	28,50	16,7	18,6	18,4	100	1	5,1	7
Horní Sukolom	36,22	17,1	17,6	16,2	100	1	4,4	4
Celkem	324,62	15,6	16,2	17,6	—	—	—	—

Po úpravě osevů se ve většině družstev s přibližně průměrným osevem přikročí k úpravě v družstvech s osevem podprůměrným a nadprůměrným s cílem dospět k žádanému osevu při zachování odůvodněných značnějších odchylek. Pomůckou k správnému rozpisu jsou především tyto ukazatele: poměr kultur a poměr plodin na orné půdě, počet pracovních sil a stavy dobytka. V jednom družstvu nelze neúnosně nahromadit plodiny náročné na práci, plodiny s přibližně stejnou dobou špičkových prací a plodiny nesnášenlivé v osevním postupu. Velmi závažný je ukazatel počtu pracovních sil, projevující se v počtu hektarů orné a zemědělské půdy připadajících na jednu práce schopnou osobu, v jejich věkové struktuře, odbornosti atd. Z jiných ukazatelů mohou k lepšímu rozmístění pomoci znalosti výrobních a výhledových plánů osevů cukrovky u jednotlivých družstev, osevů skutečných, plánovaných i dřívějších. Místní znalosti o výměře půd vhodných pro pěstování cukrovky doplňují znalosti o zastoupení subtypů řepařsko-pšeničného a ječného v jednotlivých obcích.

Při rozpisech osevů cukrovky, zejména v družstvech, která cukrovku dosud nepěstovala, je třeba zrale uvážit vhodné plochy. Vhodnou pomůckou k tomu jsou rajonizací vypracované mapy zón vhodnosti pro cukrovku. Dále je třeba uvážit hospodářskou polohu družstev, zvláště dopravní vzdálenosti od vah a nakládacích stanic, jakož i stav cest.

V prvním obvodu okresu Šternberk činil v JZD dosavadní osev cukrovky 15,6 % a podle rozvrhu celoročního úkolu na obvody se má zvýšit na 17,5 %, tj. o 1,9 % = 40 ha.

Příklad využití ukazatelů k rozpisu osevních ploch cukrovky podává tabulka XI. V tabulce jsou jednotlivá družstva seřazena za sebou podle hlavního ukazatele, tj. podle dosavadního osevu v procentech, jehož úpravu žádá celookresní úkol. Již samo toto sestavení ukazuje družstva s osevem podprůměrným, jádro družstev s osevem průměrným a družstva s osevem nadprůměrným. Přibližně průměrný osev v daném případě mají družstva s odchylkou asi ± 1 % od průměru 15,6 %. Podle poměrů a vlastní znalosti se začíná dělat rozpis někdy u jádra

cukrovky na JZD

Hustota dobytka na 100 ha zemědělské půdy			Osev technických plodin, brambor, zelenin, krmných okopanin v roce 1955				Rozpis			
dobytčích jednotek	pořadí	% na orné půdě	pořadí	z toho cukrovce nadřazené (zelenina, chmel, tabák, vinice)		zvýšení + snížení —	návrh rozpisu			
				% na orné půdě	pořadí					
						ha		celkem	jednotlivě	ha
78,5	10	25,9	1	—	10	+40 ha	6	27	16,3	
85,6	5	30,7	8	0,6	8		1,5	12	15,4	
92,7	3	30,2	7	2,3	2		5	38	16,9	
68,7	11	28,6	3	1,8	3		7	58	17,5	
82,7	9	32,6	11	1,2	5		3	22	17,7	
83,0	8	28,3	2	0,7	7		3	24	17,8	
93,0	2	32,3	10	2,8	1		1	35	16,3	
83,9	7	29,6	5	1,5	4		8	64,50	18,7	
102,1	1	32,1	9	—	10		1	15	17,8	
87,5	4	28,9	4	0,9	6		2	30,50	17,9	
84,6	6	30,1	6	0,2	9		2,5	39	18,2	
—	—	—	—	—	—		40	365	17,5	

průměrných družstev, jindy naopak u krajních případů. Je-li osev u všech družstev pod průměrem žádaným státním plánem, bývá nejvhodnější začít upravovat osev na žádanou výši u průměrných družstev.

Pro rozpis byli použiti jako pomocní ukazatelé: plánované osevy na příští rok, podíl orné půdy vhodný pro pěstování cukrovky (procento podtypu řepařsko-pšeničného a ječného v obci), počet pracovních sil v JZD vyjádřený počtem hektarů orné půdy na jednoho pracujícího, hustota dobytka jakožto producenta mrvy a procento plodin náročných na práci cukrovce nadřazených. U některých ukazatelů je uvedeno i pořadí, z něhož by se mohl snad vyvinout i celý bodovací systém.

Prakticky se rozpis udělá tak, že se především stanoví, jaká část z celkem žádaného zvětšení se rozmístí na průměrná družstva a jaká část na družstva s krajními osevy. Celková osevní plocha cukrovky v jádru všech družstev se má zvětšit o 1,9 %. Družstva tohoto jádra dosud měla 1458 ha orné půdy s osemem cukrovky 228 ha. Tato plocha cukrovky se má zvýšit o 28 ha. Zbývajících 12 ha se rozmístí na družstva s podprůměrným a nadprůměrným osemem. Podrobné rozmístění do jednotlivých družstev se dělalo se zřetelem na každého v tabulce uvedeného ukazatele.

Rozvrh osevních ploch řepky

Při rozvrhu osevních ploch ozimé řepky se postupuje podobně jako u cukrovky. Mezi cukrovkou a řepkou jsou však i některé závažné rozdíly. U řepky jde zpravidla o rozmístění nepoměrně menších ploch, není současně krmnou plodinou jako cukrovka, vyžaduje brzké setí v srpnu, spíše přispívá k rozdělení prací než k jejich hromadění a v osevním postupu je s cukrovkou nesnášenlivá. Předpis osevů řepky se nejčastěji pohybuje od 1 do 3 %, neboť s jejím pěstováním jsou spojeny časté obtíže.

Pro řepku se sestaví podobná tabulka jako pro cukrovku s těmito ukazateli: dosavadní plánovaný a skutečný osev v hektarech a v procentech, hustota dobytka na 100 ha zemědělské půdy (řepka neposkytuje krmivo), zastoupení řepkových půd vyjádřené zónami vhodnosti pro její pěstování, procento osevu řepce konkurujících plodin pracovní i v nárocích na půdu a živiny, například nesnášenlivost se všemi křížatými, procento vhodných předplodin, které včas opouštějí půdu, aby řepka mohla být zasetá v agrotechnické lhůtě.

Rozvrh osevních ploch lnu

Len bývá hlavní tržní plodinou výše položených až horských družstev. K jeho zdaru je třeba dobrých, nezaplevelených půd ve staré síle. V osevním postupu se může opakovat až po šesti letech, to znamená, že nejvyšší rozpis může dosáhnout jen jedné šestiny výměry té části orné půdy, která je vhodná pro pěstování lnu. K pěstování lnu je třeba pěstitelských zkušeností. Kromě toho je třeba uvážit i to, že neposkytuje krmiva.

Pro podrobný rozpis se vypracuje tabulka s těmito ukazateli: dosavadní plánovaný a skutečný osev lnu v hektarech a procentech, hustota dobytka na 100 ha zemědělské půdy, zastoupení vhodných půd pro len vyjádřené zónami vhodnosti pro jeho pěstování, počet pracovních sil. Kromě toho je třeba brát zřetel ještě na zaplevelenost v úvahu přicházejících půd, možnosti mechanizace sklizně, pěstitelskou tradici apod. Podle posledních směrnic se však již plochy lnu nerozepisují.

Při rozvrhu žádaných stavů skotu, krav a prasnic na jednotlivá družstva v obvodě se postupuje zhruba podle stejných zásad jako při rozmístění osevů. Důsledněji se však musí přihlížet k dosavadním stavům krav a k stavům jalovic schopných k chovu. Výjimku by mohly činit případy při dovozu krav nebo přesunu krav z jiných okresů. Má-li se stav krav a jejich užitkovost zvýšit, je třeba dostatečné a levnější výroby vlastních krmiv, dostatečného počtu svědomitých ošetřovatelů a novodobých velkovýrobních způsobů ustájení, krmení, dojení a celého ošetření.

Ukazatele, kterých lze k rozmístění použít, jsou: dosavadní skutečný a plánovaný stav krav a skotu celkem, rozsah krmivové základny vyjádřený velikostí zelené plochy, množství vhodných staveb vyjádřené stájovou plochou, počet pracovníků (jejich nedostatek více ovlivňuje stavy krav než ostatního skotu) a množství všech stavů dobytka v *DJ* na 100 *ha* zemědělské půdy.

Tabulka pro rozvrh prasnic bude mít tyto ukazatele: dosavadní skutečný a plánovaný stav prasnic celkem a na 100 *ha* zemědělské půdy, celková plocha brambor, ječmene, směsek na zrna a kukuřice celkem a na jednu prasnici, dobytčích jednotek na 100 *ha* zemědělské půdy všech zvířat a z toho prasat, množství vhodných staveb pro prasata vyjádřené jejich stájovou plochou, a zaměření výroby: chovatelské, výkrmné, produkce selat apod.

Podobně jako u skotu a krav má pro rozpis značný význam zelená plocha, má u prasat značný význam plocha brambor a ječmene, popřípadě směsek na zrna a kukuřice. Plošná krmná základna pro prasata bude v jednotlivých výrobních obvodech značně rozdílná a jen sama bez znalosti hektarových výnosů nemůže být pro rozpis směrodatnou.

V živočišné výrobě má z hlediska jejího rozmístění v rámci výrobního obvodu mimořádný význam vzájemná výměna úkolů a výrobní kooperace mezi družstvy daného obvodu. Přitom je třeba si ovšem uvědomit, že chov skotu, zvláště krav, musí být rozvíjen v každém z kooperujících JZD. To znamená, že kromě chovu skotu může se jedno družstvo po vzájemné dohodě s ostatními družstvy specializovat na výkrm prasat, druhé na výrobu selat, třetí na chov drůbeže, čtvrté může kromě na ně připadajícího počtu krav odchovávat telata za ostatní družstva apod. Tím budou také vytvořeny dostatečně velké chovy pro zavádění velkovýrobní technologie a pro rychlý růst produktivity práce i intenzity výroby v celém výrobním obvodu. Je samozřejmé, že tuto specializaci jednotlivých družstev, založenou na výrobní kooperaci, bude třeba ještě dále podložit společnou zpracovnou a mísírnou krmiv apod. Snahu družstev po rozvíjení těchto i jiných forem vzájemné spolupráce je proto třeba co nejvíce podporovat.

Některé způsoby vyrovnávání rozdílů v důchodech při rozmístění výroby

Rozmístěním výroby do jednotlivých výrobních obvodů a jejich družstev nelze práci považovat za ukončenou. Je důležité ještě stanovit, jak velký průměrný hrubý důchod JZD a osobní důchod družstevníků vyplyne v jednotlivých obvodech z naplánované tržní produkce. Je totiž známo, že tam, kde se družstva liší svými výrobními podmínkami, vznikají zpravidla rozdíly v jejich důchodech (diferenciální renta). Přirozeným pokračováním rozmísťování výroby jsou tedy snahy o odstranění zmíněných rozdílů.

Až dosud sloužily k vyrovnávání osobního důchodu rozdílná zemědělská daň, ale především diferenciací norem povinných dodávek, která měla regulovat průměrné ceny realizace. Na zasedání ÚV KSČ v březnu t. r. bylo však rozhodnuto o zrušení systému dvojích cen, který již dobře neplnil svoji funkci a pomáhal družstvům ekonomicky silným, zatímco družstvům zaostávajícím, která jsou často v horších výrobních podmínkách, dostatečně nepomáhal. Proto bude zaveden nový systém výkupu zemědělských výrobků. Výkup má představovat tržní produkci jednotlivých výrobků a nové výkupní ceny budou jednotné pro celé území státu. Cílem nového výkupního systému a nových cen zemědělských výrobků je maximálně podporovat růst zemědělské výroby a snižování vlastních nákladů produkce zvětšováním iniciativy družstevníků, která povede k lepšímu využívání výrobních podmínek a výrobních prostředků.

K vyrovnání důchodů v družstvech s méně příznivými výrobními podmínkami, ekonomicky slabých a nově založených bude stát poskytovat diferencovanou pomoc, zejména k vytváření materiálně technických předpokladů pro rozvoj zemědělské výroby. Pomoc bude poskytována různými formami, jako např. při investiční výstavbě, cenovým zvýhodněním produktů, které jsou vyráběny převážně v horších výrobních oblastech, a odstupňovanou zemědělskou daní. Pro správné stanovení odstupňování rozsahu této státní pomoci družstvům by se mohlo vycházet v jednotlivých okresech z výše a vzájemného poměru důchodu jednotlivých družstev nebo z průměrného důchodu jejich obvodů. Proto uvádíme příklad způsobu výpočtu důchodů v jednotlivých výrobních obvodech okresu Šternberk, kde je také naznačena cesta k jejich vyrovnávání.

Jedním z jednoduchých ukazatelů pro diferencování pomoci státu v jakékoli formě je výše tržní produkce jednotlivých družstev nebo jejich obvodů. Objem tržní produkce se vypočte v jednotlivých výrobních obvodech při předcházejícím vypracování celkového rozsahu jejich výroby na základě požadavků státu vůči danému okresu. V uvedeném příkladu šternberského okresu byla tržní produkce

XII. Plánovaná tržní produkce v kg, l, kusech na 1 ha zemědělské půdy

V ý r o b e k :	O b v o d y				
	I.	II.	III.	IV.	V.
pšenice	242	238	173	119	—
žito	33	83	79	71	51
ječmen	201	203	127	99	24
oves	14	25	17	30	23
obilní směsky	4	5	5	1	4
hrách	6	10	2	2	4
brambory	242	304	326	333	119
olejnin	15	15	39	50	14
cukrovka v q	52	45	22	2	—
len — stonky	—	—	—	39	57
len — semeno	—	—	—	4	6
zelenina	126	125	108	—	—
maso hovězí	86	81	71	51	41
maso vepřové	99	88	77	61	29
maso drůbeží	4,4	4,2	3,6	3,6	2,4
maso skopové	—	—	—	1,6	1,2
mléko	698	596	512	447	293
vejce	356	311	248	227	120
vlna	—	—	—	0,45	0,60

vypočtena pro jednotlivé rostlinné a živočišné výrobky. Pro možnost vzájemného porovnávání jsme sestavili tabulku, v níž uvádíme tržní produkci jednotlivých výrobků na jednotku plochy v každém z vytvořených obvodů (tab. XII).

Tabulka XII poskytuje obraz o výrobním zaměření jednotlivých obvodů družstev a současně dává možnost porovnávat celkovou jejich kapacitu v tržní produkci, a tím i víceméně posuzovat jejich hospodářskou situaci. Tato možnost je do značné míry ztížena okolností, že je třeba současně posuzovat větší počet výrobků. Tato nevýhoda se může odstranit tehdy, vyjádříme-li veškeré výrobky ve vhodných naturálních jednotkách nebo v penězích, jak tomu u nás je ve většině případů. V předložené práci jsme k tomu použili cen průměrné realizace, které vyplynuly z dosavadních cenových a výkupních poměrů v okrese.

Dále uvádíme tabulku, která obsahuje výpočet objemu tržní produkce jednotlivých obvodů (tab. XIII).

Nejlépe vyniknou rozdíly mezi jednotlivými obvody v přepočtu tržní produkce na jeden hektar zemědělské půdy, jak ukazuje tabulka XIV.

Uvedené údaje ukazují na velké rozdíly v tržní produkci jednotlivých obvodů, a to jak ve výši, tak ve složení. Tak např. celková tržní produkce prvního obvodu je téměř dvojnásobná v porovnání se čtvrtým obvodem a více než trojnásobná v porovnání s pátým obvodem. Mnohem výraznější rozdíly jsou v tržní produkci rostlinné výroby. V prvních dvou obvodech se rostlinná výroba podílí na celkové tržní produkci zhruba 40 %, ve čtvrtém nedosahuje ani 30 % a v pátém činí necelou čtvrtinu. Z jednotlivých rostlinných výrobků zaujímá v prvních dvou obvodech důležité místo cukrovka, zatímco v pátém obvodu je to len. Hlavním odvětvím živočišné výroby ve všech obvodech je skot.

Na základě předcházejícího průzkumu víme, že čtvrtý a pátý obvod mají horší přírodní i ekonomické podmínky. Pátý obvod družstev se nachází v přírodních podmínkách rázu podhorského a místy až horského se značnými plochami lesů, s nevyrovnanými terénními poměry, se značnými rozdíly v nadmořské výšce a s podzolovanými půdami. Přibližně stejným podílem jsou zde zastoupeny výrobní oblasti bramborářská a horská. Charakteristickým pro tento obvod je vysoký podíl luk a pastvin a nízká přirozená úrodnost půdní.

Rozdílná výše tržní produkce jednotlivých obvodů vyplývá nejen z různých výrobních podmínek, ale i ze zaostávání výroby v družstvech uvedených dvou obvodů. Toto zaostávání výroby se projevuje v poměrně nízkých stavech a v malé užitečnosti dobytka, jehož větší chov je prozatím tlumen nedostatkem krmiv, způsobeným nízkými hektarovými výnosy pícnin a ostatních krmných plodin. Z toho je zřejmé, že jinak vcelku správné výrobní zaměření družstev těchto obvodů není náležitě vyvinuto a zdůrazněno.

Z uvedeného vyplývá, že družstvům hospodařícím v horších přírodních podmínkách a družstvům z různých příčin zaostávajícím ve výrobě je třeba pomáhat jednak při sestavování dobře promyšlených a reálně podložených výhledových plánů, jednak správně diferencovanou ekonomickou pomocí, směřující k jejich materiálnímu upevňování a zvyšování hmotné zainteresovanosti družstevníků.

Bylo již řečeno, že pro správné a účelné odstupňování této pomoci jednotlivým obvodům družstev mohou sloužit údaje o výši jejich tržní produkce. Totéž může platit i pro diferencování pomoci družstvům v jednotlivých obvodech.

Výše tržní produkce tvořící základ diferencované pomoci, není vždy dostatečně spolehlivá. Je všeobecně známo, že vyšší tržní produkce nemusí v každém konkrétním případě znamenat i lepší celkové výsledky hospodaření. O výsledcích hospodaření spolu s tržní produkcí rozhodují i vlastní náklady.

V ý r o b e k	Jed- notka	Tržní produkce v naturálním množství					
		I.	II.	III.	IV.	V.	celkem
pšenice	q	5564	3305	1235	519	—	10623
žito	q	765	1156	562	308	658	3449
ječmen	q	4616	2815	903	432	314	9080
oves	q	323	347	120	132	295	1217
obilní směsky	q	87	73	34	6	46	246
hrách	q	132	141	16	7	55	351
brambory	q	5573	4224	2323	1450	1537	15107
řepka	q	334	207	254	195	102	1092
ostatní olejniny	q	—	—	18	23	83	124
cukrovka	tuny	11862	6222	1595	104	—	19783
len — stonky	q	—	—	—	168	735	903
len — semeno	q	—	—	—	18	78	96
zelenina	q	2895	1733	772	—	—	5400
ovoce	—	—	—	—	—	—	—
Rostlinná celkem							
maso hovězí	q	1975	1125	509	224	523	4356
maso vepřové	q	2281	1225	549	267	371	4693
maso drůbeží	kg	10124	5830	2563	1570	3094	23181
maso skopové	kg	—	—	—	698	1547	2245
mléko	hl	16069	8269	3642	1948	3772	33700
vejce	1000						
	ks	818	432	176	99	155	1680
vlna	kg	—	—	—	195	771	966
Živočišná celkem							
Zemědělská úhrnem							

Proto, chceme-li diferencovat ekonomickou pomoc dokonaleji a na spolehlivějších základech, musíme ji opřít o další ukazatele, jimiž jsou hrubý důchod družstva a osobní důchod družstevníků.

Při výpočtu hrubého důchodu družstev jako rozdílu mezi celkovou produkcí a materiálovými náklady se obvykle vychází z celkové produkce zemědělské i nezemědělské včetně meziproduktu, což může výpočet značně zkomplikovat. Proto v zájmu zjednodušení i za cenu jistých nepřesností můžeme při výpočtu průměrného hrubého důchodu družstev jednotlivých obvodů použít běžné produkce v jednotných cenách, od které odečteme peněžní vydání na výrobu a amortizaci základních výrobních prostředků a připočteme oceněné naturálie přidělené na pracovní jednotky.

Při výpočtu osobního důchodu družstevníků se od tržní produkce odečtou: peněžní výdaje na výrobu, amortizace, daně, dávky a pojistné, přídele sociálnímu a kulturnímu fondu a peněžní přídele na rozšířenou reprodukci. Zbytek je peněžní část osobního důchodu družstevníků z JZD.

Přičte-li se k této peněžní části hodnota naturálií za pracovní jednotky, dostane se osobní důchod z JZD. Ten se pak přepočítá na jednu pracovní jednotku a na jednoho stále pracujícího družstevníka. Přičte-li se ještě k tomuto důchodu

v jednotlivých obvodech

Průměrná realizační cena za jednotku	Tržní produkce v 1000 Kčs					
	I.	II.	III.	IV.	V.	celkem
127,—	706,6	419,7	156,8	65,9	—	1349,0
135,—	103,3	156,0	75,9	41,6	88,8	465,6
119,—	549,3	335,0	107,5	51,4	37,4	1080,6
57,—	18,4	19,8	6,8	7,5	16,8	69,3
57,—	4,9	4,2	1,9	0,3	2,6	13,9
333,—	43,9	46,9	5,3	2,3	18,3	116,7
34,—	189,5	143,6	79,0	49,3	52,3	513,7
247,—	82,5	51,1	62,7	48,2	25,2	269,7
247,—	—	—	4,4	5,7	20,5	30,6
18,80	2230,0	1169,7	299,9	19,6	—	3719,2
252,—	—	—	—	42,3	185,2	227,5
376,—	—	—	—	6,8	29,3	36,1
—	778,0	57,0	89,0	2,0	4,0	930,0
—	—	3,0	7,0	5,0	1,0	16,0
	4706,4	2406,0	896,2	347,9	481,4	8837,9
683,—	1348,9	768,4	347,6	153,0	357,2	2975,1
893,—	2036,9	1093,9	490,3	238,4	331,3	4190,8
16,30	165,—	95,0	41,8	25,6	50,4	377,8
7,65	—	—	—	5,3	11,8	17,1
171,—	2747,8	1414,0	622,8	333,1	645,0	5762,7
730,—	597,1	315,4	128,5	72,3	113,2	1226,5
60,—	—	—	—	11,7	46,3	58,0
	6895,7	3686,7	1631,0	839,4	1555,2	14608,0
	11602,1	6092,7	2527,2	1187,3	2036,6	23445,9

důchod z ostatní nezemědělské činnosti družstva, obdržíme celkový osobní důchod z JZD.

Tyto zjednodušené způsoby výpočtu důchodů k uvedenému účelu postačí. Prakticky jsou předvedeny v tabulce XV.

K tabulce XV je třeba poznamenat, že všechny údaje se vztahují na souhrn všech družstev každého obvodu. To znamená, že veškeré údaje, kterých používáme

XIV.

Tržní produkce na jeden hektar zemědělské půdy	Obvod				
	I.	II.	III.	IV.	V.
	Kčs				
výroba rostlinná	2045	1733	1259	798	373
výroba živočišná	2997	2656	2290	1925	1207
výroba celkem	5042	4389	3549	2723	1580

XV. Výpočet hrubého a osobního důchodu

Ukazatelé		Obvody					Okres celkem]	
		I.	II.	III.	IV.	V.		
		Výpočet hrubého důchodu						
tržní produkce celkem v 1000 Kčs	1	11602,1	6092,7	2527,2	1187,3	2036,6	23445,9	
peněžní výdaje na výrobu podle RV (průměr let) v 1000 Kčs	2	3462,0	1944,5	496,1	483,0	1182,8	7568,4	
úmor staveb a strojů v 1000 Kčs	3	289,4	147,5	77,2	46,4	94,5	655,0	
oceněné naturálie na <i>Př</i> v 1000 Kčs	4	1381,4	736,3	324,0	177,2	438,5	3057,4	
hrubý důchod celkem v 1000 Kčs	5	9232,1	4737,0	2277,9	835,1	1197,8	18279,9	
výměra zemědělské půdy v <i>ha</i>	6	2301	1388	712	436	1289	6126	
hrubý důchod na 1 <i>ha</i> zemědělské půdy v Kčs	7	4012	3413	3199	1915	929	2984	
počet <i>Př</i>	8	248902	132660	58385	31928	79009	550884	
hrubý důchod na 1 <i>Př</i> v Kčs	9	37,09	35,71	39,01	26,2	15,14	33,18	
		Výpočet osobního důchodu						
od tržní produkce se odpočítá:								
peněžní výdaje na výrobu podle RV (průměr let v 1000 Kčs)	10	3462,0	1944,5	496,1	483,0	1182,8	7568,4	
úmor staveb a strojů v 1000 Kčs	11	289,4	147,5	77,2	46,4	94,5	655,0	
daně, dávky, pojistné v 1000 Kčs	12	352,9	192,5	111,3	33,3	89,5	779,5	
příděl sociálnímu a kulturnímu fondu v 1000 Kčs (4% z tržní produkce)	13	464,1	243,7	101,1	47,5	81,5	937,9	
příděl na rozšířenou reprodukci v 1000 Kčs (7,5 % z tržní produkce)	14	870,2	457,0	189,5	89,0	152,7	1758,4	
peněžní část osobního důchodu v 1000 Kčs								
1-10-11-12-13-14	15	6163,5	3107,5	1552,0	488,1	435,6	11746,7	
osobní důchod peněžní na 1 <i>Př</i> v Kčs	16	24,76	23,42	26,58	15,29	5,51	21,32	
počet stále pracujících družstevníků	17	497	270	120	78	162	1127	
osobní důchod peněžní na 1 stále pracujícího družstevníka v Kčs								
15 : 17	18	12401	11509	12933	6258	2689	10423	
oceněné naturálie na <i>Př</i> v Kčs	19	2780	2730	2700	2270	2700	2700	
osobní důchod na 1 stále pracujícího družstevníka celkem v Kčs								
18+19	20	15181	14239	15633	8528	5389	13123	
Příjem z ostatní činnosti JZD na 1 stále pracujícího družstevníka v Kčs	21	1901	870	2920	1822	3100	1935	
Celkový osobní důchod na 1 stále pracujícího družstevníka v Kčs								
20+21	22	17082	15109	18553	10350	8489	15058	

z ročních výkazů nebo které na jejich základě vypočítáváme, představují součet ze všech ročních výkazů JZD obvodu.

Při výpočtu potřebných odpisových položek se postupuje takto:

Peněžní výdaje na výrobu je třeba brát v průměru za několik posledních let. Vypočtou se z ročních výkazů (str. 4, čísla účtů 301—383). Jsou-li v jednotlivých letech změny ve výměře obhospodařované půdy, vypočte se průměrné vydání na jednotku půdy a výsledek se vynásobí plochou posledního roku.

Také pro zjednodušení výpočtu amortizace u staveb a strojů se použije ocenění základních prostředků z ročního výkazu, ačkoli mnohdy jsou uvedená ocenění nepřesná. U staveb jsme použili 2 % úmor vzhledem k jejich různorodosti u strojů a náradí a úmor ve výši 10 % s ohledem na morální opotřebení.

U daní a dávek a u pojistného se doporučuje použít předpisů, které jsou po ruce u každého ONV, eventuálně v pojišťovně.

Výše přidělů na kulturní a sociální fond se řídí podle dosavadní praxe i potřeby družstev. V uvedeném příkladu se počítá pro kulturní i pro sociální fond dohromady ve všech obvodech po 4 %.

Kromě těchto fondů má být dotován ještě fond provozní a zajišťovací. Jeho výše se určuje rozhodnutím členské schůze družstva.

Příděl na rozšířenou reprodukci byl počítán ve výši 7,5 % z objemu peněžní hodnoty tržní produkce tak, aby příděly nedělitelnému fondu tvořily nejméně 10 %.

Po odečtení všech dosud uvedených položek od tržní produkce zbývá peněžní část osobního důchodu družstevníků, která pochází ze zemědělské výroby JZD. Po jeho vydělení plánovaným počtem pracovních jednotek obdržíme předpokládanou peněžní odměnu za jednu *PJ* nebo vydělením počtem stále pracujících družstevníků vyčíslíme jejich osobní peněžní důchod z JZD. Přičtou-li se k tomuto důchodu ještě oceněné naturálie, poskytované za odpracované pracovní jednotky, vznikne celkový osobní důchod ze zemědělské výroby JZD, připadající na jednoho stále pracujícího družstevníka. Naturálie se oceňují tak, že se jejich množství vynásobí příslušnými cenami, které jsou uvedeny v ročním výkazu pro příslušný rok.

Takto zjištěný průměrný osobní důchod se mezi jednotlivými obvody navzájem porovnává a posuzuje, zda je přiměřený vynaložené práci a výrobním podmínkám.

Tabulka XVI shrnuje nejdůležitější ukazatele o osobním důchodu, jak byly vypočteny v tabulce XV.

XVI. Osobní důchod jednoho stále pracujícího družstevníka v jednotlivých obvodech

Ukazatel	Obvod				
	I.	II.	III.	IV.	V.
peněžní část osobního důchodu ze zemědělství Kčs	12401	11509	12933	6258	2689
naturální část osobního důchodu Kčs	2780	2730	2700	2270	2700
celkem osobní důchod Kčs	15181	14239	15633	8528	5389
index	282	264	290	158	100
peněžní odměna na 1 <i>Př</i> Kčs	24,76	23,42	26,58	15,29	5,51

Osobní důchod družstevníků nás upozorňuje na případnou potřebu jeho zvyšování a ovlivňování hmotné zainteresovanosti členů JZD.

Hrubý důchod, propočtený na jeden hektar zemědělské půdy, naopak plněji ukazuje na výsledky hospodaření samotných družstev jednotlivých obvodů. Na rozdíl od osobního důchodu odráží hrubý důchod nejen ekonomické možnosti členů družstev, ale současně i možnosti dalšího rozvoje JZD, který spočívá především v dostatečném zabezpečování jejich fondů.

Pro lepší orientaci opět vyjímáme z již použité tabulky tyto hlavní ukazatele (tab. XVII):

XVII.

Ukazatel	Obvod				
	I.	II.	III.	IV.	V.
hrubý důchod na jeden hektar zemědělské půdy Kčs	4012	3413	3199	1915	929
index	432	367	344	206	100

Z tabulky XVII je zřejmé, jak velké rozdíly jsou mezi družstvy jednotlivých obvodů, zejména v hrubém důchodu, který v prvním obvodu je více než čtyřnásobný proti pátému.

Změny ve výkupním systému, vyplývající z rozhodnutí březnového zasedání ÚV KSČ, a nové jednotné ceny značně zvýší důchody posledních dvou skupin (IV. a V.) JZD a činí také dosavadní práce na diferenciaci norem povinných dodávek jako nástroje k vyrovnání rozdílů v důchodech neaktuálními.

Proto je důležité se zabývat novým způsobem diferencování pomoci v úvahu přicházejícím družstvům. I když nové způsoby diferencované pomoci družstvům jsou již rámcově vytyčeny, přesto nemají ještě tak konkrétní formy, aby mohly být v podrobnostech využity pro názorný příklad. Používáme proto dále jednak velmi stručné znázornění diferenciaci povinných dodávek, jednak námi sestavený příklad diferencované pomoci ve smyslu posledních usnesení. Vycházíme přitom z předpokladu, že je třeba vysvětlit jen základ metodiky.

Jak víme, vzájemnou úpravou povinných dodávek a státního nákupu se mohlo dosáhnout změny průměrných realizačních cen, a tím zmenšení rozdílu v osobních důchodech družstevníků. Vycházíme ze znalostí výše osobních důchodů a z místních poměrů, stanovili jsme na základě průzkumu přibližně potřebný a prakticky uskutečnitelný rozsah změn v osobních důchodech družstevníků v jednotlivých obvodech JZD. Dále se zpětně propočítávaly potřebné změny ve výši povinných dodávek všech produktů v úhrnu v penězích. Této úhrnné změny se dosahovalo snížením povinných dodávek jednotlivých produktů, přičemž toto snížení nebylo lineární, ale bylo odstupňováno podle významu každého produktu v daném obvodu. Mohlo se přitom stát, že povinné dodávky některých produktů byly uvedeny až na minimum, kdežto u jiných produktů zůstaly beze změn. Níže uvedené údaje znázorňují, jakých výsledků se podařilo dosáhnout pomocí námi navrhovaného způsobu v poměrech šternberského okresu. Úpravou by se zvýšil osobní peněžní důchod jednoho stále pracujícího družstevníka takto (tab. XVIII):

XVIII.

Peněžní důchod osobní	Obvod				
	I.	II.	III.	IV.	V.
před úpravou diferenciací na podkladě stejného podílu povinných dodávek na tržní produkci index	12401 461	11509 428	12933 481	6258 233	2689 100
po úpravě diferenciací povinných dodávek na podkladě výpočtu osobního důchodu index	11797 270	11509 263	12384 283	7649 175	4372 100
zvýšení + snížení - } po úpravě v %	-5	-	-4	+22	+63

Značné zvýšení osobního důchodu ve čtvrtém a pátém obvodu mělo vliv na snížení osobního důchodu v prvním obvodu jen o 5 % a ve třetím jen o 4 %. To znamená, že odstranění nesrovnalostí v předpisu povinných dodávek v poměrech šternberského okresu bylo poměrně snadno uskutečnitelné.

Po připočtení oceněných naturálií za *PJ* a důchodů z mimozemědělské činnosti družstva byl by takovýto celkový osobní důchod na jednoho stále pracujícího družstevníka:

v obvodu:	I	II	III	IV	V
Kčs	16478,—	15109,—	18004,—	11741,—	12436,—

Tyto údaje nás současně upozorňují na okolnost, že při posuzování ekonomické situace družstevníků není možno se řídit jen výší osobního důchodu ze zemědělství, ale že je třeba přihlížet i k ostatním zdrojům důchodu družstev.

Dále jsme sestavili příklad, jak lze postupovat při pomoci družstvům hospodařícím v horších podmínkách a ve výrobě zaostávajícím, a to formou cenových intervencí u některých všeobecně používaných výrobních prostředků. Přitom jsme uvažovali takto: čím jsou méně příznivé podmínky nebo čím hůře družstva hospodaří, tím větší podíl tržní produkce odčerpávají náklady na výrobu. Tak například v poměrech šternberského okresu je tato tržní produkce a náklady na výrobu na jeden hektar zemědělské půdy v Kčs (tab. XIX):

XIX.

Ukazatel		Obvod				
		I.	II.	III.	IV.	V.
tržní produkce	Kčs	5042	4389	3549	2723	1580
veškeré náklady na výrobu						
kromě odměny za <i>Př</i>	Kčs	1914	1756	1091	1362	1092
náklady v procentech z tržní produkce	%	38	40	31	50	69

Ve čtvrtém a zejména v pátém obvodu družstev byly náklady na výrobu relativně velmi vysoké.

V souhrnu nákladů na výrobu činí největší podíl nakupovaná osiva, minerální hnojiva, pohonné látky a prozatím ještě i odměny za práci STS, u nichž by diferencovanou pomocí mohlo být dosaženo lepších výsledků u zaostávajících JZD i u družstev hospodařících v horších výrobních podmínkách.

Snížením těchto vydání by se mohl zvýšit hrubý důchod družstev i podíl peněžních prostředků připadajících na pracovní jednotky, a tím i osobní důchod družstevníků. V našem případě činil v obvodech hrubý důchod na jeden hektar zemědělské půdy:

v obvodu:	I	II	III	IV	V
Kčs	4012,—	3413,—	3199,—	1915,—	929,—

V našem případě tedy půjde především o pomoc družstvům posledních dvou obvodů. Složky vlastních nákladů vpředu uvedené se rovnají 35,2 % v pátém a 24,6 % ve čtvrtém obvodu všech peněžních nákladů na výrobu, tj. činí na jeden hektar zemědělské půdy u pátého obvodu 384 Kčs a u čtvrtého obvodu 334 Kčs.

Předpokládáme-li, že by bylo možno poskytnout pomoc například u pátého obvodu ve výši 35 % a u čtvrtého 20 % peněžních vydání na nakupovaná osiva, hnojiva, pohonné látky a odměny STS, pak se zvýší hrubý důchod na jeden hektar zemědělské půdy v pátém obvodu o 134 Kčs, tj. o 14,4 %, ve čtvrtém obvodu o 67 Kčs, tj. o 3,5 %.

Celková peněžní vydání na osiva, hnojiva, pohonné látky a práci STS činila u všech družstev

IV. obvodu 145 334 Kčs a V. obvodu 495 598 Kčs.

Snížením uvedených nákladů ve čtvrtém obvodu družstev o 20 % a v pátém o 35 % získala by družstva

IV. obvodu 29 067 Kčs a V. obvodu 173 459 Kčs.

kterých by mohla použít na zvýšení osobních důchodů. Přitom nemáme na mysli snižování množství používaných výrobních prostředků. Takto diferencovaná pomoc družstvům by v našem případě znamenala toto zvýšení celkových peněžních částek, určených pro osobní důchod družstevníků:

	ve IV. obvodu	v V. obvodu
z původních Kčs	488100,—	435600,—
na Kčs	517167,—	609059,—

V přepočtu na jednoho družstevníka by se tím zvýšil osobní peněžní důchod

	ve IV. obvodu	v V. obvodu
na Kčs	6630,—	3760,—
tj. zvýšení o	6 %	40 %

V daném příkladě není přitom uvažováno zvýšení, k němuž dojde zavedením jednotných cen, jež pro družstva hospodařící v horších výrobních podmínkách a ekonomicky slabá budou v průměru vyšší, než dosud dosahované průměrné realizační ceny.

V příkladě použitý návrh diferenciacíe ukazuje jen jednu z forem možné pomoci. Okresním národním výborům budou však k dispozici ještě jiné možnosti dalších forem diferencované pomoci, naznačené v usnesení ÚV KSČ. Je třeba zdůraznit, že znalost tržní produkce a důchodů v jednotlivých obvodech družstev samy o sobě nejsou postačujícími pro správné odstupňování pomoci státu. K tomu

je naprosto nutná znalost hospodářské situace družstev, založená na důkladném a systematickém ekonomickém průzkumu a rozboru hospodaření všech JZD. Finanční pomoc státu může být jen jedním z prostředků organizačního a ekonomického upevnění družstev. Hlavní a soustavná pomoc ONV musí spočívat v bezprostředním řešení konkrétních problémů jednotlivých družstev, zejména pak v zavedení vhodné specializace ve výrobě, v pomoci odbornými kádry, účelných meliorací, v zavádění vhodných mechanizačních prostředků, v pomoci při organizaci práce v JZD apod.

Jen komplexní účinky veškerých těchto opatření spolu s finanční pomocí mohou vést ke zvyšování výroby, a tím i k celkovému blahobytu družstevníků.

Souhrn

Úkolem navržené metodiky je nalézt způsob správného rozmístění zemědělské výroby v území správní jednotky — okresu. Může jít o rozmístění úkolů vyplývajících jak ze státního plánu, tak i z návrhu rajonizace nebo i z perspektivního plánu okresu. Cílem řešení této otázky je pomoci pracovníkům okresních národních výborů při správném rozdělování výrobních a tržních úkolů na jednotlivé výrobní jednotky okresu a s přihlédnutím k místním podmínkám, poměrům a zvláštnostem tak, aby při tomto rozdělování byla v co největší míře odstraněna škodlivá šablonovitost a aby v maximální míře byly využity přírodní a ekonomické podmínky výroby.

Předkládaná metodika vychází ze zásad diferencovaného rozmístění odvětví a plodin v jednotlivých družstvech na základě individuálního poznání výrobních podmínek každého družstva.

Navrhuje se tento postup práce:

1. Pomocí ekonomického průzkumu obeznámit se s výrobními podmínkami a dosavadní hospodářskou činností všech JZD okresu. Vychází se totiž z předpokladu, že řízení zemědělské výroby orgány ONV může být úspěšné jedině tehdy, poznají-li zemědělští pracovníci dokonale poměry v každém jednotném zemědělském družstvu.

2. Na základě výsledků průzkumu se stanoví výrobní zaměření jednotlivých JZD a všechna JZD okresu se seskupí do výrobních obvodů. Každý z vytvořených obvodů má být homogenním celkem s přibližně stejným výrobním zaměřením jeho složek.

3. Vypracuje se charakteristika výrobních obvodů a stanoví se jejich výrobní zaměření a tendence ve vývoji. Přitom se stanoví reálná opatření k odstranění příčin brzdících rozvoj zemědělství jednotlivých družstev.

4. Na základě předcházející práce se vypracuje návrh nejvhodnější struktury a rozsahu výroby pro každý vytvořený obvod a pro celý okres s přihlédnutím k požadavkům státního plánu. Vypracování návrhu má za cíl stanovení nejvhodnějších výměr jednotlivých kultur a plodin a stanovení jejich dosažitelných hektarových výnosů. V živočišné výrobě jde o stanovení optimálních stavů zvířat s dosažitelnou užitkovostí.

5. Vypočítá se objem výroby vyplývající ze státního plánu, rozmístí se na jednotlivé obvody a původní návrh výroby se případně upraví tak, aby zabezpečoval splnění požadavků státního plánu pro daný okres.

6. Pro potřebu pracovníků ONV, kteří pomáhají sestavovat celoroční výrobní plány družstev a přitom v nich zabezpečují splnění plánovaných úkolů, rozmístí

se výroba v předepisovaných výrobních ukazatelích na jednotlivá družstva každého obvodu.

7. Při rozmísťování výroby do jednotlivých obvodů se stanoví jaké důchody vyplynou z rozmístění tržní produkce, aby bylo možno podle usnesení březnového zasedání ÚV KSČ poskytovat družstvům s méně příznivými výrobními podmínkami a družstvům ekonomicky slabým diferencovanou pomoc, zejména k vytváření materiálně technických předpokladů pro rozvoj zemědělské výroby. Při diferencování této pomoci je třeba vycházet nejen z výše tržní produkce, ale zvláště z výpočtu hrubého důchodu JZD a osobních důchodů družstevníků. Přitom zejména výpočet hrubého důchodu ukazuje na výsledky hospodaření a na možnosti dalšího rozvoje JZD.

Navržená metodika rozmístění zemědělské výroby v okrese byla vyzkoušena v družstvech okresu Šternberk a je podložena soustavou tabulek, jejichž účelné použití umožňuje úspěšně zvládnout daný úkol. Přitom je třeba, aby v rámci obvodů byly všemožně podporovány snahy družstev o výrobní kooperaci a ostatní formy vzájemné spolupráce, jež vedou ke správné specializaci výroby u jednotlivých JZD.

Методика размещения сельскохозяйственного производства в районе на основе производственных показателей ЕСХК

Задачей предложенной методики является: найти формы правильного размещения сельскохозяйственного производства на территории административной единицы — района. Это может касаться распределения заданий, вытекающих как из госплана, так из проекта районирования или из перспективного плана района. Целью решения этого вопроса является оказание помощи работникам районных национальных комитетов при правильном распределении производственных и товарных заданий по отдельным производственным единицам района с учетом местных условий, обстановки и особенностей с тем, чтобы при этом распределении в как можно большей степени была устранена вредная шаблонность и максимально были использованы природные и экономические производственные условия.

Предлагаемая методика исходит из принципов дифференцированного размещения отраслей и культур в отдельных кооперативах на основе индивидуального изучения производственных условий каждого кооператива.

Предлагается следующий порядок:

1. Путем экономического обследования ознакомиться с производственными условиями и существующей хозяйственной деятельностью всех ЕСХК района. При этом мы исходим из предпосылки, что управление сельскохозяйственным производством со стороны органов районных национальных комитетов может быть успешным только в том случае, если сельскохозяйственные работники основательно ознакомятся с условиями каждого единого сельскохозяйственного кооператива.

2. На основе результатов обследования определяется производственное направление отдельных ЕСХК и все ЕСХК района объединяются в производственные группы. Каждая из созданных групп должна быть однородным целым с приблизительно одинаковым производственным направлением.

3. Разрабатывается характеристика производственных групп и определяются их производственное направление и тенденция развития. При этом устанавливаются реальные мероприятия для устранения причин, тормозящих развитие сельского хозяйства отдельных кооперативов.

4. На основе предстоящей работы разрабатывается проект наиболее рациональной структуры и объема производства для каждой созданной группы и для всего района с учетом требований госплана. Целью этой разработки проекта является определение самого правильного размера площадей под отдельными культурами и растениями и определение их максимальных погектарных урожаев. В животноводстве дело касается определения оптимального поголовья животных с их максимальной продуктивностью.

5. Исчисляется объем производства, вытекающий из госплана, который размещается по отдельным группам, или же первоначальный проект производства приспособляется так, чтобы он обеспечивал выполнение требований госплана к данному району.

6. Для облегчения работы сотрудников районных национальных комитетов, которые помогают при составлении годовых производственных планов кооперативов и тем самым одновременно обеспечивают выполнение плановых заданий, производство разместится согласно предписываемым производственным показателям по отдельным кооперативам каждой группы.

7. При размещении производства по отдельным группам устанавливаются также доходы, вытекающие из размещения товарной продукции с тем, чтобы можно было, согласно постановлению Мартовского пленума ЦК КПЧ, оказывать кооперативам с менее благоприятными производственными условиями и кооперативам экономически слабо развитым дифференцированную помощь, особенно, для создания материально-технических предпосылок при развитии сельскохозяйственного производства. При дифференцировании этой помощи необходимо исходить не только из размера товарной продукции, но прежде всего из исчисления валового дохода ЕСХК и из личных доходов членов кооператива. При этом исчисление валового дохода, в первую очередь, показывает результаты ведения хозяйства и возможности дальнейшего развития ЕСХК.

Предложенная методика размещения сельскохозяйственного производства исследовалась в кооперативах района Штернберг и обоснована системой таблиц, целесообразное использование которых дает возможность успешно справиться с данным заданием. Необходимо при этом в рамках групп всячески поддерживать стремления кооперативов к производственной кооперации и к другим формам взаимного сотрудничества, которые способствуют правильной специализации производства отдельных ЕСХК.

Methodik der Verteilung der landwirtschaftlichen Produktion im Kreis*) auf Grund der Produktionskennziffern der JZD

Die Aufgabe der vorgeschlagenen Methodik besteht darin, ein richtiges Verfahren der Verteilung der landwirtschaftlichen Produktion auf dem Gebiet der Verwaltungseinheit — des Kreises — zu schaffen. Es kann dabei sowohl um die Verteilung der sich aus dem Staatsplan ergebenden Aufgaben, als auch um die mit dem Rayonnierungsantrag oder Perspektivplan verbundenen Aufgaben gehen. Die Lösung dieses Problems ist darauf ausgerichtet, den Mitarbeitern der Nationalausschüsse in den Kreisen bei der richtigen Aufteilung der Produktions- und Marktproduktionsaufgaben auf die einzelnen Produktionseinheiten des Kreises behilflich zu sein und dabei die örtlichen Gegebenheiten und Besonderheiten entsprechend zu berücksichtigen, um ein schädliches schablonenhaftes Vorgehen bei dieser Verteilung möglichst auszuschließen und die natürlichen und ökonomischen Bedingungen der Produktion maximal auszunutzen.

Die vorgelegte Methodik geht von den Grundsätzen der differenzierten Verteilung der Betriebszweige und Fruchtarten auf die einzelnen Genossenschaften auf Grund der Kenntnis der individuellen Produktionsbedingungen einer jeden Genossenschaft aus.

Es wird der folgende Arbeitsvorgang vorgeschlagen:

1. Mit Hilfe einer ökonomischen Analyse macht man sich mit den Produktionsverhältnissen und der bisherigen Wirtschaftstätigkeit aller JZD des Kreises vertraut. Es wird nämlich von der Voraussetzung ausgegangen, daß die Leitung der landwirtschaftlichen Produktion nur dann erfolgreich sein kann, wenn die landwirtschaftlichen Funktionäre die Verhältnisse in einer jeden landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft genau kennen.

2. Auf Grund der Ergebnisse der Untersuchung wird die Produktionsrichtung der einzelnen JZD bestimmt und alle JZD des Kreises werden in Produktionsbereiche gruppiert.

Jeder der so gebildeten Bereiche soll ein homogenes Ganzes mit ungefähr gleicher Produktionsrichtung seiner Komponenten bilden.

3. Es wird eine Charakteristik der Produktionsbereiche ausgearbeitet und ihre Produktionsrichtung und Entwicklungstendenz bestimmt. Dabei werden reale Maß-

*) okres = kleinere administrative Einheit.

nahmen zur Beseitigung der Ursachen festgelegt, die die Entfaltung der Landwirtschaft in den einzelnen Genossenschaften hemmen.

4. Auf Grund der vorangegangenen Arbeit wird ein Entwurf der geeignetsten Struktur und des vorteilhaftesten Produktionsumfangs eines jeden gebildeten Bereiches und des gesamten Kreises ausgearbeitet, wobei die Anforderungen des Staatsplanes berücksichtigt werden. Die Ausarbeitung des Entwurfes hat den Zweck, die geeignetsten Flächenausmaße zu den einzelnen Kulturen und Fruchtarten festzulegen und die erzielbaren Hektarerträge derselben zu bestimmen. In der tierischen Produktion geht es um die Festlegung der optimalen Nutztierbestände und der erreichbaren Produktivität.

5. Es wird der sich aus dem Staatsplan ergebende Produktionsumfang errechnet; dieser wird auf die einzelnen Bereiche aufgeschlüsselt und allenfalls wird der ursprüngliche Entwurf der Produktion so abgeändert, daß er die Erfüllung der staatlichen Planaufgaben im gegebenen Kreis gewährleistet.

6. Für den Bedarf der Mitarbeiter der Nationalausschüsse der Kreise, die bei der Aufstellung der Jahresproduktionspläne in den Genossenschaften mithelfen und dort die Erfüllung der Planaufgaben sicherstellen, wird die Produktion in den vorgeschriebenen Produktionskennziffern auf die einzelnen Genossenschaften eines jeden Bereichs aufgeteilt.

7. Bei der Aufteilung der Produktion auf die einzelnen Bereiche wird festgelegt, was für ein Einkommen aus der Verteilung der Marktproduktion hervorgehen wird, um zu ermöglichen, daß im Sinne des Beschlusses des Märzplenums des ZK der KPdTsch den Genossenschaften mit weniger günstigen Produktionsbedingungen und den wirtschaftsschwachen Genossenschaften eine differenzierte Hilfe, insbesondere zur Bildung materiell-technischen Voraussetzungen für die Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion, zuteil wird. Bei der Differenzierung dieser Hilfe muß nicht nur von der Höhe der Marktproduktion, sondern insbesondere von der Berechnung des Bruttoeinkommens der JZD und des persönlichen Einkommens der Genossenschaftsmitglieder ausgegangen werden. Es ist vor allem die Berechnung des Bruttoeinkommens, die die Ergebnisse der Wirtschaftsführung und die Möglichkeiten der weiteren Entfaltung der JZD sichtbar macht.

Die vorgeschlagene Methodik der Verteilung der landwirtschaftlichen Produktion im Kreis wurde in den Genossenschaften des Kreises Šternberk erprobt und ist durch ein Tabellensystem unterlegt, dessen zweckvolle Verwendung es ermöglicht, die gestellte Aufgabe zu bewältigen. Es ist dabei erforderlich, daß die Bemühungen der Genossenschaften um eine Kooperation in der Produktion und um andere Formen der gegenseitigen Zusammenarbeit im Rahmen der Gebiete allseitig unterstützt werden, da diese zur richtigen Spezialisierung der Produktion in den einzelnen JZD führen.

Niektoré možnosti využitia vlastných nákladov k rozboru hospodárskych výsledkov v JRD

Некоторые возможности использования себестоимости для анализа экономических результатов в ЕСХК

Einige Möglichkeiten der Ausnutzung von Selbstkosten zur Analyse der wirtschaftlichen Ergebnisse in JRD (LPG)

Kandidát ekonomických vied inž. Mikuláš ŠEBESTA
Výskumný ústav poľnohospodárskej ekonomiky ČSAPV, Bratislava

Úvod

Na hospodárske výsledky v JRD pôsobí rad výrobnno-ekonomických faktorov rôznej intenzity a rôznym smerom. Ich dôkladný rozbor možno preto previesť iba vyhodnotením súboru ukazateľov, ktoré charakterizujú jednotlivé stránky hospodárskej činnosti JRD i vplyvy pôsobiace na dosiahnuté výsledky. Dôležitosť jednotlivých ukazateľov je daná ich schopnosťou, čo možno najkomplexnejšie vyjadriť výrobné a ekonomické procesy a ich výsledky. Je preto pochopiteľné, že aj v JRD vystupuje čoraz viac do popredia sledovania vlastných nákladov na jednotku poľnohospodárskych výrobkov. V tomto príspevku chceme poukázať na schopnosť vlastných nákladov mnohostranne osvetliť priebeh a výsledky výrobnno-hospodárskej činnosti v JRD a zčasti aj na metodický postup pri ich praktickom využití.

Vyjadrovanie výrobnej efektívnosti vlastných nákladov

Každú ekonomickú kategóriu využívame predovšetkým v súlade s jej základnou funkciou. Z podnikového hľadiska JRD, ktoré teraz máme na mysli, možno považovať za základnú funkciu vlastných nákladov pôsobiť na sústavné z hospodárňovanie výroby a tým v prvom rade na zvyšovanie čistého dôchodku*) ako zdroja čoraz bohatších vlastných naturálnych i peňažných prostriedkov pre rozšírenú reprodukciu. Uskutočnením rozšírenej reprodukcie zásadne z vlastných zdrojov prejaví sa — ako to zdôraznil aj IV. sjazd JRD — jedna z rozhodujúcich ekonomických predností JRD pred roľníckou malovýrobou. Keďže JRD sú organickou súčasťou socialistického národného hospodárstva prejavuje sa priaznivý vývoj vytvárania vlastných zdrojov rozšírenej reprodukcie v tom ktorom JRD komplexne v celom národnom hospodárstve. Umožňuje uvoľňovať značné štátne prostriedky na pomoc novozaloženým JRD, prípadne pre rozširovanie výroby

*) Poznámka redakcie: Pod pojmom „čistý dôchod“ má autor na mysli objem celkovej produkcie JRD po odečtení vlastných nákladů.

v iných odvetviach národného hospodárstva alebo pre uspokojovanie ďalších hmotných a kultúrnych potrieb pracujúcich.

V súčasnom období má však v mnohých JRD nemenší význam aj uplatňovanie sa základnej ekonomickej funkcie vlastných nákladov pre zvyšovanie osobných dôchodkov družstevníkov. Ide o tie JRD, kde odmena na jednu *PJ* netvorí zatiaľ primeraný ekvivalent za množstvo a kvalitu práce vyjadrenú v jednej *PJ*. Znižovaním materiálových nákladov i počtu *PJ* na jednotku produkcie zvyšujú sa možnosti družstva z vytvoreného hrubého dôchodku*) primerane zaokrúť jak potrebu ďalšieho rozvoja výroby a spoločenskej potreby družstevníkov, tak aj ich osobné dôchodky.

Základná funkcia vlastných nákladov v JRD (rovnako ako v iných podnikoch materiálnej výroby) sa presadzuje zvyšovaním efektívnosti všetkej vynakladanej živej i spredmetnenej práce, v dôsledku čoho zvyšuje sa množstvo produkcie dosahované na jednotku vynaloženej práce. V celkovej hodnote produkcie sa potom absolútne i relatívne zvyšuje tá jej časť, ktorá tvorí v podniku použiteľný čistý dôchodok.**)

Pri posudzovaní efektívnosti vynaloženej práce hľadáme súvislosť medzi dosiahnutými výrobnými a hospodárskymi výsledkami a vynaloženými pracovnými a materiálovými nákladmi. Výrobné výsledky, tj. dosiahnuté množstvo výrobkov, vyjadrujeme hodnotove vypočítaním hodnoty hrubej produkcie (HHP)***) v stálych cenách. Hospodárske výsledky, tj. zhodnotenie produkcie nielen v procese výroby, ale aj v procese realizácie, vyjadrujeme výpočtom hodnoty hrubej produkcie v bežných (skutočných) cenách. To značí, že pri posudzovaní efektívnosti porovnávame vlastné náklady buď s hodnotou hrubej produkcie v stálych cenách (výrobná efektívnosť) alebo s hodnotou hrubej produkcie v bežných cenách (ekonomická efektívnosť). Vyčíslenie a posúdenie týchto globálnych ukazateľov je východiskom k ďalšiemu a podrobnejšiemu skúmaniu efektívnosti živej práce i jednotlivých druhov vynaložených výrobných prostriedkov.

Hodnota hrubej produkcie v stálych cenách pripadajúca na jednotku vlastných nákladov, tj. výrobná efektívnosť vlastných nákladov, ukazuje, aké množstvo výrobkov (prevedených na spoločného menovateľa) pripadá na jednotku vynaloženej práce (živej i spredmetnenej spolu). Ak sme v doterajšej praxi pomerom HHP v stálych cenách k vynaloženým pracovným jednotkám členov i nečlenov družstva alebo k počtu stálych pracovníkov zisťovali produktivitu iba živej práce, umožňujú vlastné náklady — ako vidieť — sledovať týmto spôsobom do istej miery produktivitu všetkej, tj. aj spredmetnenej práce vynaloženej vo výrobnom procese. Meranie produktivity práce sa tým značne zdokonaľuje.

Hodnota hrubej produkcie v stálych cenách sa vypočítava od minulého roku priamo v Ročnom výkaze JRD. Sledovanie ukazateľa výrobnej efektívnosti nepôsobí preto žiadne ťažkosti.

Podiel HHP v stálych cenách na jednotku vlastných nákladov možno sledovať za celú poľnohospodársku produkciu JRD spolu, osobitne za rastlinnú a osobitne za živočíšnu výrobu, prípadne aj podľa jednotlivých výrobkov, a to jak v časovom rade v tom istom družstve, tak aj pri porovnávaní družstiev v rovna-

*) Poznámky redakce: Pod pojmem „hrubý důchod“ má autor na mysli objem celkové produkce po odečtení materiálových nákladů.

**) V podniku použitelný „čistý důchod“ se rozumí úhrn čistého důchodu po odečtení příspěvku JRD do centralizovaného čistého důchodu státu (daně, úroky atd.).

***)) Používaný termín „hrubá produkce“ lze přesněji vyjádřit termínem „celková produkce“, která je souhrnem „hrubé zemědělské produkce“ a „hrubé nezemědělské produkce“.

kých výrobných podmienkach. Na príklade JRD Nižná, okres Piešťany, ktoré je svojimi výrobnými podmienkami typické pre družstvá kukuričnej a repárskej oblasti sledované Výskumným ústavom poľnohospodárskej ekonomiky v Bratislave, ozrejmiť vývoj tohoto ukazovateľa za roky 1955—57:

I. Hodnota hrubej produkcie v stálych cenách pripadajúca na 100 Kčs vlastných nákladov

R o k	1955		1956		1957	
	absol.	index	absol.	index	absol.	index
rastlinná výroba	126,00	100,0	121,67	96,6	133,22	105,7
živočišná výroba	38,10	100,0	31,12	81,7	56,07	147,2
RV + ŽV spolu	85,31	100,0	73,38	86,0	94,19	110,4

Poznámka: Skutočnosť, že HHP na 100 Kčs vlastných nákladov je niekde nižšia ako 100, nemusí signalizovať vždy nepriaznivý stav, keďže HHP je tu vyjadrená iba v stálych (porovnateľných) cenách a nie v cenách skutočnej realizácie.

Vyčíslené indexy ukazujú, že po prechodnom poklese v roku 1956 stúpila výrobná efektívnosť zvlášť v živočišnej výrobe. V rastlinnej výrobe je vývoj menej priaznivý. Globálny ukazovateľ výrobnej efektívnosti charakterizuje tým základnú tendenciu vo vývoji efektívnosti, ktorá sa stane predmetom ďalšieho rozboru.

Globálne vyjadrenie vývoja výrobnej efektívnosti sa žiada doplniť výpočtom absolútnej, ale najmä relatívnej zmeny vlastných nákladov.

K absolútnej zmene vo výške vlastných nákladov dochádza v dôsledku zvýšenia množstva práce vynakladaného za účelom zvýšenia rastlinnej alebo živočišnej výroby. Intenzifikácia výroby vyžaduje rad opatrení, ktoré zvyšujú úrodnosť pôdy a úžitkovosť zvierat. V dôsledku toho sa absolútne zvyšujú pracovné i materiálové náklady na jednotku výrobnej plochy alebo na jeden kus hospodárskych zvierat. Efektívne je toto zvyšovanie však iba vtedy, ak má za následok ešte rýchlejší rast produkcie. Tempo rastu produkcie musí predstihovať tempo rastu nákladov. To značí, že nás zaujíma predovšetkým relatívna úspora vlastných nákladov (prípadne ich relatívne zvýšenie) v prepočte na jednotku produkcie, tj. zvýšenie alebo zníženie vlastných nákladov s ohľadom na množstvo vyrobenej produkcie. Relatívnu zmenu vlastných nákladov vyjadrujeme potom v percentách. Postup pri jej vyčíslení možno ozrejmiť na základe údajov v tab. I. Pre zjednodušenie použijeme iba údaje v rastlinnej výrobe.

Z tabulky I vidieť, že na 100 Kčs vlastných nákladov vynaložených v rastlinnej výrobe vyprodukovala sa hrubá produkcia v roku 1956 vo výške 121,67 Kčs a v roku 1957 vo výške 133,22 Kčs. To značí, že na 100 Kčs hrubej produkcie vynaložila sa v roku 1956 82,19 Kčs vlastných nákladov a v roku 1957 len 75,06 Kčs. Relatívna úspora vlastných nákladov na jednotku produkcie činí v roku 1957 tedy 7,13 Kčs.

Ak relatívnu úsporu vydelíme vlastnými nákladmi na jednotku produkcie vo východiskovom období (v našom prípade je to rok 1956) a výsledok vynásobíme 100-mi, zistíme percento relatívnej úspory. V našom prípade to bude:

$$(7,13 : 82,19) \times 100 = 8,67 \%$$

To značí, že na 100 Kčs HHP vynaložilo sa v roku 1957 oproti roku 1956 vlastných nákladov menej o 8,67 %.

Opačný obraz poskytuje porovnanie výsledkov za roky 1955 a 1956. Na 100 Kčs vlastných nákladov vyprodukovalo sa hrubej rastlinnej produkcie v roku 1955 vo výške 126,0 Kčs, v roku 1956 len 121,67 Kčs. To značí, naopak, že na 100 Kčs hrubej produkcie vynaložilo sa v roku 1955 79,37 Kčs vlastných nákladov, v roku 1956 však 82,19 Kčs. Zdraženie na 100 Kčs HHP predstavuje 2,82 Kčs. Percento zdraženia činí tedy:

$$(2,82 : 79,37) \times 100 = 3,55 \%$$

Relatívnu úsporu vlastných nákladov i percento relatívnej úspory možno takto vyčíslit nielen v časovom rade u toho istého podniku, ale tiež v porovnaní medzi viacerými podnikmi.*) Rozdiel vo výške vlastných nákladov na jednotku produkcie medzi dvoma podnikmi vydáme tu. vlastnými nákladmi na jednotku produkcie u toho podniku, s ktorým sledovaný podnik porovnávame a výsledok vynásobíme 100-mi. Takéto porovnávanie zvlášť výrazne ukazuje možnosti zohospodárňovania výroby nielen z hľadiska doterajšieho vývoja výrobných efektívnosti v sledovanom podniku, ale aj z hľadiska osvedčených výrobných a pracovných metód vyspelejších podnikov a pracovníkov.

Pri vyhodnocovaní výrobných efektívnosti vlastných nákladov medzi viacerými JRD pomáhame si aj porovnávaním priameho ukazateľa intenzity sledovanej výroby výškou vlastných nákladov na jednotku obhospodarovanej plochy. Výška vlastných nákladov na jeden hektár poľnohospodárskej (prípadne redukovanej) pôdy je priamym, nie výsledným ukazateľom intenzifikácie výroby. Porovnávaním tohoto ukazateľa s výrobnou efektívnosťou vlastných nákladov zisťujeme, nakoľko sa rozdielne vynakladanie živej práce a výrobných prostriedkov na jeden hektár pôdy prejavilo vo výrobných výsledkoch, prípadne, naopak, aké rozdielne výsledky vo výrobe sa v dôsledku rozdielnej efektívnosti dosiahli aj pri vynakladaní rovnakého množstva nákladov na jeden hektár pôdy. Tento prípad bol napr. v roku 1957 medzi JRD Božetechovo a JRD Nižná. Na jeden hektár p. p. vynaložilo sa v JRD Božetechovo 6.673 Kčs vlastných nákladov, v JRD Nižná 6.661 Kčs, tj. zhruba rovnaké množstvo. Na 100 Kčs vlastných nákladov vyprodukovalo sa však v Božetechove HHP vo výške 97,9 Kčs, v Nižnej len 85,5 Kčs, tj. menej o 12,7 %.**)

Sledovanie hlavných vplyvov pôsobiacich na výrobnú efektívnosť vlastných nákladov

Globálny ukazateľ, za akého treba považovať HHP v stálych cenách dosiahnutú na jednotku vlastných nákladov, prirodzene len signalizuje priaznivý alebo nepriaznivý vývoj výrobných efektívnosti. Príčiny zisteného vývoja sledujeme ďalej rozborom jednak tých činiteľov, ktorí znižujú dosiahnuteľné výrobné výsledky (tj. čitateľa pomeru, v ktorom výrobnú efektívnosť vyjadrujeme), a jednak tých činiteľov, ktorí zvyšujú vlastné náklady (tj. menovateľa uvedeného pomeru).

*) Poznámky redakcie: Relatívni úspory vlastných nákladov, resp. jejich zvýšení, je však treba posudzovať tiež v súvislosti s poveternostnými podmínkami srovnávaných let, neboť napr. rovnako vysoké náklady na jeden hektár plodiny ve dvoch a viac rôznych úrodných letech prinášajú rozdielne výsledky.

**) Pri tomto srovnávaní je však možno vziať v úvahu len podniky se rovnakými prírodnými podmínkami.

Na hlavné výrobné-technické problémy, od ktorých závisí zvyšovanie výroby v JRD, poukázal dôrazne IV. sjazd JRD. Z nich najdôležitejšími sa ukazuje jestvujúci nesúlad medzi rastlinnou a živočíšnou výrobou, ktorý znemožňuje plné využitie rodivej sily pôdy i úžitkových vlastností hospodárskych zvierat. Prejavuje sa predovšetkým schodkom v bilancii krmív i bilancii hnojív, ktorý možno odstrániť často iba radikálnymi zásahmi od organizácie výroby (zmena štruktúry osevu, pestovanie v miestnych podmienkach najvýnosnejších odrôd apod.). Význam týchto opatrení je však ďalekosiahly. Možno to ozrejmiť rastom hrubej i tovarovej produkcie v JRD Dolná Krupá, kde VÚPE ČSAPV niekoľko rokov spolupracoval na zladení hlavných výrobných odvetví (tab. II).

II. Vývoj hrubej a tovarovej produkcie v JRD Dolná Krupá v rokoch 1954–1960

R o k		1954	1955	1960*)
<u>Štruktúra hrubej produkcie (v %)</u>				
rastlinná výroba		76,8	69,8	59,8
živočíšna výroba		23,2	30,2	40,2
<u>Štruktúra tovarovej produkcie (v %)</u>				
rastlinná výroba		62,8	57,0	40,0
živočíšna výroba		37,2	43,0	60,0
hrubá produkcia	Kčs	2676,0	4098,0	6019,0
na 1 ha p. p.	%	100,0	153,1	224,9
tovarová produkcia	Kčs	1282,0	2069,0	3600,0
na 1 ha p. p.	%	100,0	161,4	281,0

*) = Údaje podľa perspektívneho plánu

Prehľad ukazuje, že v sledovanom období sa v dôsledku zásahov do organizácie výroby prejavujúcich sa podstatnou zmenou v štruktúre produkcie zvýšila hrubá produkcia na 1 ha p. p. na 225 % a tovarová produkcia na 281 %, tj. ešte viac. Produktivita práce vzrastla v tomto období až na 373 %.

Podľa miestnych podmienok slúžia prirodzene zvyšovaniu výroby aj také opatrenia ako melioračné zásahy do pôdy, ozdravenie a výmena chovného materiálu atď. Ich spoločným cieľom je intenzifikácia poľnohospodárskej výroby. Účelnú intenzifikáciu výroby možno v poľnohospodárskych podnikoch označiť za základnú cestu znižovania vlastných nákladov na jednotku výrobku cestou zvyšovania výroby.

Rozbor vplyvov pôsobiach na výrobné výsledky v rastlinnej a živočíšnej výrobe a tým aj uskutočňovania konkrétnych opatrení je, prirodzene, možné iba na základe podrobných poznatkov o priebehu výrobného procesu, o úrovni organizácie výroby a práce i ďalších faktorov, ktoré výrobné výsledky ovplyvňujú. Najmä agronómi, zootechnici a vedúci výrobných skupín, ktorí priamo organizujú výrobný proces i prácu družstevníkov, môžu dobre poznať príčiny, ktoré ovplyvňovali výrobné výsledky a tým aj vypočítanú HHP v stálych cenách.

Rozbor príčin globálne zisteného vývoja HHP v stálych cenách dopĺňujeme preto rozborom efektívnosti hlavných nákladových položiek. Uvedomujeme si pri-

tom, že všetky nákladové položky pôsobia nakoniec komplexne na výrobné výsledky a že ich oddelené posudzovanie má len čiastkový význam. Služi najmä k tomu, aby sa zistilo, ktoré druhy nákladov a v akej miere zdržujú celkový priaznivý vývoj efektívnosti vlastných nákladov. Sledujeme predovšetkým tie druhy nákladov, ktoré majú rozhodujúci význam pre zhospodárnenie výroby.

Skúmame najprv výrobnú efektívnosť vynaloženej živej práce družstevníkov ako ukazateľa produktivity práce, pri čom vynaložená živá práca je evidovaná množstvom vynaložených pracovných jednotiek. Množstvo výrobkov vyjadrujeme jednak hodnotove (HHP u jednotlivých výrobkov v stálych cenách pripadajúca na jednu *PJ*) a jednak ho prepočítavame na jednu *PJ* v naturálnom vyjadrení. Oba spôsoby poskytujú dobrý obraz o efektívnosti živej práce najmä u tých výrobkov, u ktorých mechanizácia pracovných procesov zatiaľ zaostáva, tj. u okopanín, krmovín a živočíšnych výrobkov. Dosiahnutú produkciu prepočítavame pritom (pre zjednodušenie výpočtu) iba na priamo započítané *PJ*, tj. bez ohľadu na podiel nepriamych (celoodvetvových a celopodnikových) pracovných nákladov, pripadajúci na príslušný výrobok.

Dosiahnutá produkcia v naturálnych jednotkách, pripadajúca na jednu vynaloženú *PJ*, sa napr. u JRD Nižná vyvíjala v roku 1956 a 1957 takto:

	1956	1957
cukrová repa v <i>kg</i>	145,4	261,8
jačmeň v <i>kg</i>	96,6	101,3
hovädzie mäso v <i>kg</i>	4,1	3,0
bravčové mäso v <i>kg</i>	10,3	14,4
mlieko v <i>l</i>	23,8	20,2

Efektívnosť vynaloženej živej práce u sledovaných rastlinných výrobkov a tiež u bravčového mäsa bola v roku 1957 podstatne vyššia než v roku 1956. U hovädzieho mäsa a mlieka (tedy v chove hovädzieho dobytku spolu) nastal naopak pokles.

Sledovanie a vyhodnocovanie množstva výrobkov pripadajúceho na jednu *PJ* môže viesť k závažným uzáverom týkajúcim sa najmä systému organizácie práce a odmeňovania družstevníkov. Ide predovšetkým o rozbor využívania celkového fondu pracovného času družstevníkov (nástup do práce, odchod z práce, prestávky atď.), aby sa zistilo, koľko z ich pracovného času sa využíva produktívne a koľko neproduktívne. Rovnako sa skúma stav výkonových noriem, najmä z hľadiska, či zodpovedajú dosiahnutej úrovni produktivity práce. To má prvoradý význam v tých JRD, kde sa *PJ* započítavajú prevažne podľa počtu odpracovaných noriem a len zčasti podľa dosiahnutých výrobných výsledkov. Takýchto prípadov je zatiaľ veľmi mnoho. Tam, kde sú družstevníci odmeňovaní výlučne s ohľadom na docielené výrobné výsledky, vedie uvedený ukazovateľ k preskúmaniu správnosti normatífov výroby, za ktoré sa jedna *PJ* započítava. Platí to zvlášť o živočíšnej výrobe, kde sa často v dôsledku nedostatku stálych pracovníkov znižuje množstvo výrobkov, za ktoré sa jedna *PJ* vypláca.

Nemenej významné sú niektoré okolnosti týkajúce sa riadenia práce. Pre vysokú efektívnosť pracovných nákladov je (najmä v rastlinnej výrobe) rozhodujúce aj to, či sa vynaložili včas a správnym spôsobom. Rovnaké množstvo nákladov vynaložené v rôznych obdobiach (napr. v agrotechnicky správnych termínoch alebo po nich), produktívnejším alebo menej produktívnym spôsobom (napr.

sejba kukurice štvorcovohniezdovým spôsobom alebo do riadkov) prináša rozdielne výsledky. Vysoká efektívnosť pracovných nákladov kladie preto vysoké nároky na plánovanie, riadenie i organizáciu práce.

U výrobkov, pri výrobe ktorých hrá určitú úlohu mechanizácia pracovných procesov, je potrebné súčasne s efektívnosťou živej práce družstevníkov skúmať aj efektívnosť nákladov na prácu STS, prípadne — pokiaľ družstvo už samo vlastní príslušné mechanizačné prostriedky — efektívnosť nákladov družstva na mechanizáciu. V súčasnom období možno samostatne sledovať efektívnosť nákladov na mechanizáciu predovšetkým u obilovín. Tu predstavujú náklady na mechanizáciu už takú položku, ktorej samostatné porovnanie s výrobnými výsledkami dosť smerodajne vyjadruje ich vplyv na výšku produkcie. U iných výrobkov je zatiaľ účelnejšie skúmať náklady na mechanizáciu súčasne s nákladmi na živú prácu družstevníkov. Náklady na mechanizáciu (či už vlastnú alebo platby za prácu STS) prevedieme v tomto prípade na pracovné jednotky tak, že vynaložený obnos vydáme čiastkou, vo výške ktorej sme ocenili jednu PJ. Takto zistený počet PJ pripočítame k množstvu PJ, ktoré odpracovali priamo družstevníci. Dostaneme tak určitý počet „upravených“ PJ (vyšší oproti skutočne započítaným v JRD), na ktorý prepočítame dosiahnutú produkciu príslušných výrobkov.

Náklady na živú prácu družstevníkov a náklady na prácu STS, prípadne na vlastnú mechanizáciu poskytujú v súčasnom období najvyššie možnosti na zhospodárnenie rastlinnej výroby.

Pre znižovanie nákladov na živočišne výrobky má — mimo nákladov na živú prácu družstevníkov — prvoradý význam hospodárna výroba a spotreba krmív.

Pre hospodárnu výrobu krmív — ako ukazujú mnohé príklady — je dôležité v prvom rade to, aby si družstvá vyprodukovali všetko objemové krmivo a dľa možnosti aj jadrové krmivo vo vlastnom podniku. Jedna kýmna jednotka v krmivách z vlastnej výroby vyprodukuje sa obvykle (pri priemernej úrode) podstatne lacnejšie než družstvo zaplatí za jednu kýmnu jednotku v nakúpených krmivách. To potvrdzuje aj prepočet nákladov na 1 smernú jednotku (množstvo stráviteľných bielkovín a škrobových jednotiek prevedené na spoločného menovateľa) v JRD Nižná v roku 1957. U vlastných krmív činil náklad na jednu smernú jednotku (pri ocenení krmív priemernými vlastnými nákladmi v podnikoch sledovaných VÚZE ČSAZV v Prahe a VÚPE ČSAPV v Bratislave) 1,02 Kčs, u nakúpených krmív 1,37 Kčs, tj. viacej o 34,3 %.

Význam tohoto faktora je tým väčší, že v súčasnom období nakupujú aj mnohé dobre hospodáriace JRD ešte značnú časť krmív. Prejavuje sa v tom jedna zo základných chýb v organizácii veľkovýroby: nedostatočná vlastná krmivová základňa ako znak nesúladu medzi rastlinnou a živočišnou výrobou. Tak napr. na celkovej spotrebe živín na jednu DJ v roku 1957 podielali sa (v %):

III.

JRD	Z vlastnej výroby		Z nákupu	
	škrob. jednotiek	stráv. bielkovín	škrob. jednotiek	stráv. bielkovín
Nižná	88,3	82,0	11,7	18,0
Dolná Krupá	79,8	65,9	20,2	34,1
Drževnice	70,8	61,7	29,2	38,3

Pre racionálne kŕmenie je dôležité nielen skŕmené množstvo, ale aj správna kombinácia krmív. Prejavuje sa v pomere stráviteľných bielkovín a škrobových jednotiek v celkovej štruktúre spotrebovaných živín. Sledovaním pomeru stráviteľných bielkovín a škrobových jednotiek v spotrebovanom množstve krmív a jeho porovnávaním s normovaným pomerom, prípadne s dosiahnutým pomerom v iných JRD, možno odhaliť jednu zo základných príčin nízkeho efektu spotrebovaného množstva krmív a nákladov na kŕmenie vôbec. To isté množstvo krmív pri správnej kŕmnej technike zabezpečuje vyšší efekt v živočíšnej výrobe než pri nárazovitom, živelnom a jednostrannom kŕmení. Vystupuje tu — ako vidieť — obdobný faktor, s akým sme sa stretli pri vyhodnocovaní pracovných nákladov v rastlinnej výrobe (včasné alebo oneskorené vykonanie tých istých prác s tými istými nákladmi).

V sledovanom JRD Nižná vyvíjal sa pomer spotrebovaných živín v rokoch 1955—1957 v prepočte na jednu DJ takto (tab. IV):

IV.

Spotrebované živiny	1955		1956		1957	
	množstvo v kg	pomer	množstvo v kg	pomer	množstvo v kg	pomer
stráviteľné bielkoviny	171,7	1	152,4	1	181,6	1
škrobové jednotky	1345,2	7,84	1333,5	8,74	1401,3	7,71

V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi bol stav v roku 1957 priaznivý; pomer spotrebovaných živín sa zužoval smerom k normovanej potrebe, ktorá činí v priemere zhruba 1:7,3 (pre jednu DJ podľa spotreby krmív). Prepočtom HHP živočíšnej výroby (v stálych cenách) na jednu kŕmnu jednotku bolo by možné sledovať, ako sa v jednotlivých rokoch pri rozdielnom pomere živín vyvíjala efektívnosť spotrebovaných krmív.

Celkovú efektívnosť vynaložených nákladov na krmivá sledujeme pomocou spotrebovaného množstva krmív (v hodnotovom i naturálnom vyjadrení) pripadajúceho na jednu DJ. Napriek tomu, že bežne používané koeficienty nevyjadrujú vždy presne skutočnú potrebu krmív u jednotlivých druhov a kategórií zvierat a že aj štruktúra stavov zvierat a tým aj štruktúra spotreby krmív v jednotlivých JRD môže byť značne rozdielna, umožňuje tento ukazovateľ zhruba porovnávať spotrebu krmív na jednu DJ s inými JRD alebo so stanovenými normatívmi spotreby krmív pri príslušnej úžitkovosti. Je účelné sledovať tohoto ukazovateľa jednak globálne za celú živočíšnu výrobu a potom u každého druhu zvierat zvlášť. Priaznivý alebo nepriaznivý vývoj spotreby krmív pre jednu DJ neprejavuje sa totiž u všetkých druhov a kategórií zvierat rovnako; v každom JRD nájdeme viacej alebo menej preferované, resp. zanedbávané chovy. Pri súčasnom všeobecnom nedostatku krmív vo väčšine JRD treba prekračovanie normovanej potreby krmív u niektorého druhu zvierat považovať zásadne za nepriaznivý zjav, keďže má za následok zanedbávanie správneho kŕmenia v iných chovoch.

Porovnanie nákladov na kŕmenie pre jednu DJ v hodnotovom i naturálnom vyjadrení dopĺňujeme ukazovateľom spotreby krmív na jednotku príslušného živočíšneho výrobku. Tým zistíme jednak to, ako sa kŕmenie prejavilo na množstve dosiahnutej produkcie a jednak to, či prípadné zmeny v kŕmnych dávkach oproti

predchádzajúcemu obdobiu boli účelné. Získame tým konkrétny pohľad do ekonomiky kŕmenia, najmä pri porovnávaní s príslušnými kŕmnymi normami alebo s výsledkami iných družstiev. Rozdiely v spotrebe krmív na jednotku produkcie sú zatiaľ značné ako ukazuje aj týchto niekoľko údajov z JRD sledovaných VÚPE v roku 1957 (tab. V):

V. Spotreba živín na 1 l mlieka a 1 kg bravčového mäsa

	Na 1 l mlieka		Na 1 kg bravčového mäsa	
	škrobové jednotky	stráviteľné bielkoviny	škrobové jednotky	stráviteľné bielkoviny
priemer skúmaných JRD v kukurič. a repárskej oblasti	1,51	0,12	5,95	0,43
JRD Nižná	1,93	0,16	6,11	0,44
JRD D. Krupá	1,66	0,12	7,29	0,47
JRD Drženice	1,31	0,11	5,76	0,39

Účelné je ďalej tiež skúmať, ako sa vyvíjajú v časovom rade náklady na kŕmenie pripadajúce na jednu DJ s ohľadom na HHP v živočíšnej výrobe pripadajúca na jednu DJ. Efektívna spotreba krmív sa tu prejaví tak, že HHP pripadajúca na jednu DJ bude stúpať rýchlejšie než spotreba krmív na jednu DJ.

* * *

Ak na prvé miesto pri rozbere vlastných nákladov v JRD kladieme náklady na živú prácu družstevníkov, na mechanizáciu a náklady na kŕmenie, nechceme tým nijako zmenšiť význam sledovania a znižovania aj ostatných nákladových položiek. Sem patria predovšetkým náklady na amortizáciu.

Výška nákladov na amortizáciu pripadajúcich na jednotku výrobku závisí jednak od nákladov na výstavbu príslušného objektu, od jeho životnosti a jednak od jeho využitia. Čím plnšie sa využíva výrobná kapacita hospodárskych budov, tým viac sa znižuje podiel z amortizačnej kvóty, pripadajúci na jednotku vyrobenej produkcie. Využitie výrobnéj kapacity budov i strojov je potrebné pravidelne vyhodnocovať. Týka sa to hlavne výkrmní hovädzieho dobytku alebo ošípaných, ktoré pri nedostatočnom využití môžu vlastné náklady na jeden kg vyrobeného mäsa značne zvyšovať. Tak napr. u 10 družstiev sledovaných VÚPE ČSAPV za rok 1957 pripadlo nákladov na amortizáciu na 1 kg prírastku u hovädzieho mäsa od 0,14 Kčs do 0,83 Kčs, na 1 kg prírastku bravčového mäsa od 0,09 Kčs do 0,32 Kčs.

Výrobnú kapacitu týchto objektov treba ovšem vyčíslvať nielen podľa množstva kusov, ktoré možno v nich naraz ustajniť, ale hlavne podľa množstva produkcie, ktoré možno v sledovanom období v nich vyrobiť. Tak napr. ak výkrmňa ošípaných pojme naraz 300 kusov a počíta sa s denným váhovým prírastkom priemerne 0,50 kg, možno tu za rok vyprodukovať $300 \times 0,50 \times 365 = 54.750$ kg mäsa. S touto možnou produkciou porovnávame potom skutočne vyprodukované množstvo mäsa v sledovanej výkrmni a zistíme príčiny prípadných rozdielov. Nižšia produkcia môže byť zapríčinená buďto nepravidielným prísunom ošípaných

do výkrmne, v dôsledku čoho tu nebol stále plný stav alebo tým, že sa nedosiahli plánované váhové prírastky. Vyššia produkcia je obvykle dôsledkom vyšších váhových prírastkov.

Určité rezervy sú aj v znižovaní nákladov na správu družstva, ďalej tzv. nepriamych materiálových nákladov (poštové a telefónne poplatky, cestovné apod.) a najmä neproduktívnych nákladov (penále, stojné apod.). Najmä u nákladov na správu družstva sa však žiada zvlášť starostlivo zvážiť každé opatrenie na ich znižovanie, keďže na rozdiel od iných nákladov sa tu často stretávame až s neúčelnou „hospodárnosťou“. Prejavuje sa znižovaním počtu zodpovedných funkcionárov alebo neúčelným spájaním funkcií aj vo väčších JRD (napr. funkcie agronóma a vedúceho poľnej výrobnéj skupiny) alebo nesprávnym znižovaním počtu administratívnych pracovníkov družstva. Takýto postup často znemožňuje funkcionárom a vedúcim pracovníkom JRD, aby plne vykonávali svoju hospodársko-organizátorskú prácu. Zvlášť býva postihnutý účtovník JRD, ktorý pre nedostatok pomocných síl v kancelárii musí vykonávať väčšinu účtovníckych i administratívnych prác sám, pričom mu nezbýva čas na pravidelné ekonomické rozborý hospodárskej činnosti družstva. Hospodárske výsledky družstva tým prirodzene značne trpia.

Vyjadrovanie ekonomickej efektívnosti vlastných nákladov

Výpočet a rozbor výrobnéj efektívnosti dopĺňujeme vyhodnotením dosiahnutej ekonomickej efektívnosti vynaložených nákladov. Porovnávame tu hodnotu hrubej produkcie v bežných cenách s vynaloženými vlastnými nákladmi, inými slovami, zisťujeme koľko HHP v bežných cenách sa dosiahlo na jednotku vynaložených nákladov. HHP v bežných cenách (vnútrodružstevná výrobná a prevažne aj nevýrobná spotreba naturálií počítaná obvykle vo výške vlastných nákladov a predané množstvo výrobkov v skutočne dosiahnutých realizačných cenách) vyjadruje zhodnotenie celej produkcie v procese výroby i realizácie. Pri doteraz platných viacerých formách realizácie poľnohospodárskych výrobkov je ekonomická efektívnosť v prvom rade ovplyvnená dosiahnutou výrobnou efektívnosťou. Čím vyššia je výroba, čím vyšší je v dôsledku toho podiel štátneho nákupu na celkovom predaji, tým priaznivejšie sú potom priemerné realizačné ceny a tým vyššia je ekonomická efektívnosť vynaloženej práce. Prejaví sa to stále vyšším prebytkom HHP v bežných cenách nad vlastnými nákladmi výroby.

Ekonomická efektívnosť stúpa oproti výrobnéj efektívnosti progresívne. Ak pri rovnakých vlastných nákladoch na jeden hektár p. p. bola výrobná efektívnosť vlastných nákladov v JRD Božetechove oproti JRD Nižná vyššia o 14,5 %, je rozdiel v ekonomickej efektívnosti už 47 %. V JRD Božetechovo sa relatívne ďaleko väčšia časť produkcie realizovala za výhodné ceny štátneho nákupu.

HHP v bežných cenách sa zatiaľ v Ročnom výkaze JRD nesleduje, no ČSAZV vypracovala zjednodušený postup jej výpočtu, takže aj ekonomickú efektívnosť môže bez ťažkostí zisťovať každé JRD, ktoré sleduje vlastné náklady. Počítame ju opäť za poľnohospodársku výrobu celkom a podľa odvetví (ukazuje celkovú tendenciu vývoja), no najmä podľa jednotlivých výrobkov, aby bolo možné zistiť, ktoré výrobky najviac ovplyvnili ekonomickú efektívnosť všetkých vynaložených nákladov v podniku.

V JRD Nižná bola v roku 1957 ekonomická efektívnosť vynaložených nákladov u niektorých výrobkov a podľa odvetví táto:

Na 100 Kčs vlastných nákladov dosiahla sa HHP v bežných cenách v rastlinnej výrobe 133 Kčs, v živočíšnej výrobe 68,6 Kčs, spolu 100,4 Kčs; pritom u cukrovej repy 158,5 Kčs, u jačmeňa 117,6 Kčs, u kráv 41,2 Kčs, u ostatného hovädzieho dobytku 47,6 Kčs a u ošípaných 138,8 Kčs. Tieto výsledky ukazujú, že ekonomická efektívnosť v rastlinnej výrobe bola značne vyššia než v živočíšnej výrobe, kde zo sledovaných výrobkov ju stlačoval najmä chov hovädzieho dobytku. Pri priemernej dojivosti 1.625 litrov na jednu kravu ročne a priemerných denných váhových prírastkoch necelých 0,30 kg, to ani inak nemohlo byť.

Ekonomická efektívnosť vynaložených nákladov nemôže byť prirodzene rovnaká u všetkých výrobkov, keďže v určitých konkrétnych podmienkach vyrábajú sa niektoré výrobky s menšími, iné s vyššími nákladmi a tiež výnosy sú rozdielne. Pre zabezpečenie správnych proporcií vo výrobe a zladenie výrobných odvetví je však z hľadiska podniku často žiaduce, aby sa tieto výrobky vyrábali vedľa seba. To značí, že hoci ekonomickú efektívnosť vyčíslujeme oddelene podľa jednotlivých výrobkov, treba ju nakoniec vyhodnocovať komplexne za celé výrobné odvetvia a za celý podnik.

Na doplnenie tohoto prepočtu žiada sa tiež sledovať tempo rastu vlastných nákladov a porovnávať ho s tempom rastu HHP v bežných cenách. Za priaznivý treba zásadne považovať taký vývoj, ak tempo rastu HHP predbieha tempo rastu vlastných nákladov.

Pre sledovanie ekonomickej efektívnosti iba živej práce družstevníkov je vhodné vyčíslovať hrubý dôchodok pripadajúci na jednu *PJ*. Vypočítame ho znížením HHP v bežných cenách o materiálové náklady. Výsledok nám vyjadruje novovytvorenú hodnotu živou prácou družstevníkov a premieta sa v ňom jak rozsah hrubej produkcie a jej ekonomické zhodnotenie, tak aj hospodárnosť vo vynakladaní materiálových nákladov a živej práce. Čím vyššia je HHP v bežných cenách, čím nižšie sú materiálové náklady a čím menší počet *PJ* bol vynaložený na dosiahnutú produkciu, tým vyšší je hrubý dôchodok na 1 *PJ*. Hrubý dôchodok je základom pre tvorbu osobného dôchodku družstevníkov. Jeho výpočet u jednotlivých výrobkov ukazuje preto, nakoľko ten-ktorý výrobok prispieva k tvorbe osobného dôchodku družstevníkov, resp. k výške odmeny na jednu *PJ*. To značí, že v prípade, ak materiálové náklady boli tak vysoké, že prevýšili HHP v bežných cenách (hrubý dôchodok tu je „záporný“), musia na odmenu za prácu vynaloženú u týchto výrobkov prispieť ostatné výrobky.

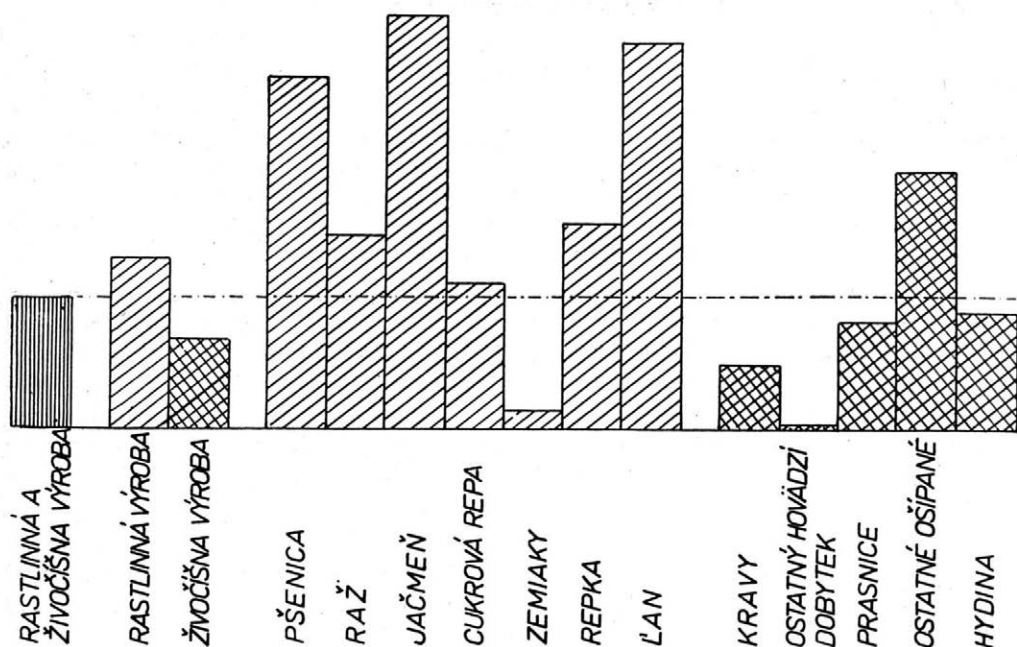
Rozdiely medzi jednotlivými rastlinnými a živočíšnymi výrobkami bývajú zatiaľ značné, a to nielen v porovnaní viacerých JRD, ale aj v tom samom JRD. Ak hrubý dôchodok pripadajúci na jednu *PJ* v poľnohospodárskej výrobe spolu v priemere 10 JRD sledovaných VÚPE ČSAPV v roku 1957 považujeme za 100, činí pomer hlavných rastlinných a živočíšnych výrobkov v %:

Rastlinná výroba spolu 128; živočíšna výroba spolu 65; z toho pšenica 268, raž 148, jačmeň 316, cukrová repa 80, zemiaky 14, repka 157, ľan 294, kravy 48, ostatný hovädzí dobytok 1, prasnice 81, ostatné ošípané 196, hydina 87.

Vidieť, že hrubý dôchodok u obilovín a niektorých technických plodín značne prevyšuje priemer, čo značí, že k tvorbe odmeny na *PJ* prispeli zatiaľ predovšetkým tieto plodiny (graf 1).

Pri grafickom znázornení sa podiel niektorých rozhodujúcich výrobkov javí takto:

Graf 1

Vyčíslený hrubý dôchodok na jednu PJ vedie k mnohostrannému rozboru príčin, ktoré znižujú dosiahnuteľnú produkciu v miestnych výrobných podmienkach, resp. ktoré zvyšujú materiálové i pracovné náklady. Je jedným z najkomplexnejších ukazovateľov použiteľných pri rozbere hospodárskej činnosti JRD.

*

Niektoré z uvedených ukazovateľov možno vyčíslvať iba na konci roka, niektoré už v priebehu roka. Priebežne je potrebné sledovať aspoň hlavné nákladové položky a robiť opatrenia tak, aby sa dostali do súladu s výrobnými výsledkami, resp. aby výrobná i ekonomická efektívnosť sa vyvíjali priaznivo. Zanedbávanie priebežného vyhodnocovania vývoja týchto položiek môže viesť k nepríjemným prekvapeniam na konci roka.

Podnikové hľadisko, ktoré sme v tomto príspevku uplatňovali, nevyčerpáva, prirodzene, všetky možnosti pre využitie vlastných nákladov v JRD. Značné možnosti sú v oblasti cenovej, daňovej a tržnej politiky. V súčasnom období, kedy v celom národnom hospodárstve vyvíjame úsilie za zvýšenie efektívnosti vynaloženej práce a výrobných prostriedkov a kedy IV. sjazd JRD posunul do popredia otázku zvyšovania vlastných zdrojov rozšírenej reprodukcie, má však pre jednotlivé JRD a tým pre celé národné hospodárstvo prvoradý význam využitie vlastných nákladov k zhospodárňovaniu výroby a zvyšovaniu čistého dôchodku. To je jedna z ciest k ďalšiemu ekonomickému upevneniu JRD, k zníženiu ich závislosti na celospoločenských prostriedkoch a k presvedčivému dôkazu o ekonomických prednostiach JRD pred malovýrobou.

Некоторые возможности использования себестоимости для анализа экономических результатов в ЕСХК

С точки зрения ЕСХК как сельскохозяйственного предприятия себестоимость продукции является основной экономической функцией в развитии воздействия на повышение экономичности производства. Эта экономичность измеряется и оценивается главным образом с помощью двух показателей, установление которых дает нам возможность исчислить себестоимость продукции. Это показатели производственной и экономической эффективности себестоимости продукции.

Производственная эффективность рассматривается как доля стоимости валовой сельскохозяйственной (или также и другой) продукции в постоянных ценах, приходящаяся на единицу себестоимости. Производственная эффективность выражает количество продуктов (в переводе на общего знаменателя), достигнутое на единицу затраченного живого труда и средств производства вместе. Экономическая эффективность исчисляется как доля валовой (или также и другой) продукции в текущих ценах, приходящаяся на единицу себестоимости. Она показывает, какое количество продуктов после оценки в процессе производства и реализации приходится на единицу затраченного живого и овеществленного труда. Оба показателя тесно связаны, причем показатель экономической эффективности — особенно при существующих условиях реализации сельскохозяйственных продуктов ЕСХК — непосредственно зависит от показателя производственной эффективности.

Исследование общих показателей эффективности дает импульс к изучению как факторов, которые понижают достигнутое производство в местных условиях и следовательно стоимость валовой продукции в постоянных и текущих ценах, а также и факторов, повышающих себестоимость. Результаты исследования показывают, что решающими статьями расхода следует считать затраты живого труда, расходы на механизацию и на корма. Особого внимания заслуживает также систематическое понижение расходов на амортизацию путем более полного использования мощности сельскохозяйственных построек и машин.

В то время, как общие показатели можно исчислить только в конце года, основные статьи расхода необходимо анализировать уже предварительно, лучше всего ежемесячно. Таким образом можно своевременно повлиять как на благоприятное развитие приведенных общих показателей, так и создать основные предпосылки для постепенного планирования себестоимости ЕСХК в целом и постепенно также и по отдельным производственным группам.

Einige Möglichkeiten der Ausnutzung von Selbstkosten zur Analyse der wirtschaftlichen Ergebnisse in JRD (LPG)

Vom betrieblichen Gesichtspunkt der JRD*) kann die grundlegende ökonomische Funktion der Selbstkosten in der Ausübung eines Druckes auf die Erhöhung der Wirtschaftlichkeit der Produktion erblickt werden. Wir messen und untersuchen die Wirtschaftlichkeit insbesondere mittels zweier Kennzahlen, deren Errechnung uns die Selbstkostenermittlung ermöglicht: mittels der Kennzahlen des Produktions- und ökonomischen Nutzeffektes der Selbstkosten.

Den Produktions-Nutzeffekt untersuchen wir als den auf eine Selbstkosteneinheit entfallenden Wertanteil der landwirtschaftlichen (allenfalls auch sonstigen) Bruttoproduktion in ständigen Preisen. Er veranschaulicht die je Einheit der aufgewendeten lebendigen Arbeit plus Produktionsmittel erzielte Produktemenge (die auf einen gemeinsamen Nenner überführt wurden). Den ökonomischen Nutzeffekt errechnen wir als den auf eine Selbstkosteneinheit entfallenden Wertanteil der landwirtschaftlichen (allenfalls auch sonstigen) Bruttoproduktion in realisierbaren Preisen. Er zeigt, was für eine Produktemenge nach der Auswertung im Produktionsprozeß und nach der Realisierung auf eine Einheit der aufgewendeten lebendigen und vergegenständlichten Arbeit entfällt. Beide Kennzahlen stehen zu einander in einem engen Zusammenhang, wobei die Kennzahl des ökonomischen Nutzeffektes — insbesondere in den gegenwärtigen Bedingungen der Realisierung der landwirtschaftlichen Pro-

*) Bezeichnung für die slowakischen LPG.

dukte in den JRD — von der Kennzahl der Effektivität der Produktion direkt abhängig ist.

Die Untersuchung der globalen Kennzahlen der Effektivität regt zum Studium einmal jener Faktoren an, die einen Abfall der Produktionsleistung in den örtlichen Bedingungen und damit des Wertes der Bruttoproduktion in ständigen und laufenden Preisen bewirken und zum anderen Mal jener Faktoren, die auf die Erhöhung der Selbstkosten einen Einfluß ausüben. Die Untersuchungsergebnisse weisen darauf hin, daß als entscheidende Kostenbestandteile die Kosten für die lebendige Arbeit, für die Mechanisierung und für Futtermittel angesehen werden müssen. Eine erhöhte Aufmerksamkeit gebührt auch der systematischen Kostensenkung für die Amortisation auf dem Wege einer volleren Ausnutzung der Kapazität der Wirtschaftsgebäude und Maschinen.

Während die globalen Kennzahlen erst am Jahresende errechnet werden können, ist es erforderlich, die wichtigsten Kostenbestandteile bereits vorher (am besten monatlich) zu untersuchen. Dies wird es ermöglichen, einmal die Entwicklung der genannten globalen Kennzahlen günstig zu beeinflussen und zum anderen Mal Unterlagen zur fortschreitenden Planung der Selbstkosten der JRD insgesamt, und später auch nach den einzelnen Produktionsgruppen gegliedert, zu schaffen.

Rozbor hlavních činitelů reprodukce hrubé a tržní produkce JZD jednoho okresu

Анализ основных факторов воспроизводства валовой и товарной продукции
ЕСХК одного района

Analyse der Hauptfaktoren der Reproduktion der Brutto- und Marktproduktion
der JZD eines Kreises

Kandidát ekonomických věd Dimitrij CHOMA
Vysoká škola ekonomická, Praha

Úvod

Reprodukce zemědělské hrubé a tržní produkce představuje v jednotném zemědělském družstvu jeden z článků reprodukčního procesu. Je to však článek nejdůležitější, neboť neustálý rozvoj hrubé a tržní produkce je hlavním úkolem činnosti každého zemědělského podniku. Reprodukce základních výrobních fondů, reprodukce pracovní síly apod., vytváří předpoklady a současně je podmíněna reprodukcí zemědělské produkce. Tržní produkce představuje tu část hrubé zemědělské produkce, již se každý zemědělský závod podílí na zásobování potravinami nezemědělského obyvatelstva a na zásobování lehkého a potravinářského průmyslu některými surovinami. Proto je logické, že reprodukční proces tržní produkce zkoumáme vždy v souvislosti s reprodukčním procesem hrubé zemědělské produkce.

Úkolem rozboru reprodukčního procesu není pouhé konstatování o vývoji hrubé a tržní produkce, nýbrž rozbor nejrůznějších činitelů, ovlivňujících reprodukční proces. Poznání úlohy jednotlivých faktorů, zodpovězení otázky, proč má vývoj určitou tendenci, čím jsou způsobeny rozdíly v dosahování výrobních výsledků v různých JZD za jinak stejných podmínek — toť praktický úkol rozboru procesu reprodukce. Je samozřejmé, že způsobů rozborů může být více. V této stati — na příkladu reprodukce hrubé a tržní produkce v JZD okresu Praha — sever v letech 1952—57 — chceme poukázat na některé z nich.

Protože základní ekonomickou kategorií statě je hrubá zemědělská produkce a sám obsah této kategorie není mnohdy chápán jednotně, pokusíme se stručně vyložit, jak je chápána námi a jakou metodou se vypočetl kvantitativní rozsah hrubé zemědělské produkce.

Pod pojmem hrubá zemědělská produkce rozumíme hodnotu veškeré produkce rostlinné i živočišné, která je výsledkem výrobního procesu jednoho roku. Zahrnujeme zde hodnotu finálních výrobků a také hodnotu výrobků určených pro výrobní spotřebu. Dochází tím k duplicitnímu započítávání meziprojektu, který

zejména u živočišné výroby se podílí značným rozsahem na hodnotě finálních výrobků. Domníváme se, že pro účel, jaký sleduje uvedená stat, je tato metoda výpočtu oprávněná, a to jak z hlediska vývoje hrubé zemědělské produkce v časové řadě let 1952—57, tak i z hlediska vzájemného porovnání jednotlivých skupin JZD. Zejména dnes, kdy otázka krmivové základny se stala jedním z hlavních článků zemědělské výroby, na jehož správném řešení je závislý další rozvoj zemědělské výroby, měl by být meziprodukt součástí všech ekonomických rozborů, týkajících se reprodukčního procesu hrubé zemědělské produkce. Nechceme tím tvrdit, že pro některé jiné účely není vyloučení meziprojektu oprávněné. Při výpočtu hrubé rostlinné produkce se nepřihlíželo k rozpracované výrobě pro sklizeň příštího roku, protože při nezměněné struktuře výroby je tato ve vztahu na jednotku půdy konstantní veličinou. Při výpočtu hrubé živočišné produkce se přihlíželo k změnám stavů, které mohou snížit hrubou produkci pod úroveň tržní produkce.

Kvantitativní rozsah hrubé zemědělské produkce vyjadřujeme hodnotovým ukazatelem, který nám umožňuje sečíst různorodé výrobky rostlinné a živočišné výroby. Při výpočtu jak hrubé, tak i tržní produkce bylo použito stálých cen z roku 1955. Protože hodnotový ukazatel neposkytuje představu o fyzickém množství jednotlivých výrobků, bylo ve stati použito i údajů o množství vyrobených nejdůležitějších produktů na jednotku půdy. Tento ukazatel velmi vhodně doplňuje hodnotový ukazatel, nemůže ho však nahradit. Vývojovou tendenci vyjadřuje správně jen za předpokladu, že nedochází k zásadní změně ve výrobním zaměření. V jiném případě vzestup nebo pokles jednoho výrobku mohl být nahrazen poklesem nebo vzestupem výrobku jiného.

Vývoj hrubé zemědělské produkce JZD okresu Praha-sever v letech 1952—57

Neustálé zvyšování zemědělské výroby za socialismu je objektivní nutností, vyplývající z neustálého zvyšování počtu obyvatelstva a zvyšování životní úrovně pracujících socialistické společnosti.

V posledních letech se zemědělství stává jedním z hlavních článků národního hospodářství a odvětvím, kterému se věnuje mimořádná pozornost. Několikrát bylo představiteli strany a vlády zdůrazněno, že bez podstatného zvýšení zemědělské výroby nelze náležitě zvyšovat životní úroveň našeho obyvatelstva.

Výše zemědělské výroby ve svém celku je závislá především na výrobních výsledcích našich družstev, a to v důsledku vzrůstu podílu družstevního sektoru na výměře zemědělské půdy. Při rozboru příčin zaostávání a rozboru činitelů ovlivňujících určitý charakter vývoje, je správné sledovat hrubou produkci jednotlivých podniků v rámci územních jednotek, jakou je okres. V rámci okresu, kde jsou u většiny družstev zhruba stejné přírodní podmínky, získáme správné měřítko srovnatelnosti, takže výsledky a prostředky k dosažení předních družstev můžeme aplikovat i na ostatní družstva okresu. Proto i tento článek má rozбором výsledků JZD na okrese Praha-sever přispět k odhalení možností dalšího rozvoje zemědělské výroby v tomto okrese.

Při zkoumání možností socialistické zemědělské velkovýroby a jejich skutečným využíváním pro rozvoj výroby je důležité sledovat výsledky, kterých JZD dosahují dnes v porovnání s výsledky v prvních letech jejich existence. Na druhé straně pokládáme za správné porovnávat výši výroby JZD s výši výroby v době

buržoasní republiky, a to jak v průměru za všechny velikostní skupiny, tak i v porovnání s jednotlivými velikostními skupinami zemědělských závodů. Jednotná zemědělská družstva mají všechny předpoklady k tomu, aby překonala výrobní výsledky nejen malovýroby, ale i velkovýroby.

V průběhu posledních šesti let byl tento vývoj hrubé zemědělské produkce, vyjádřený ve stálých cenách roku 1955:

I. Vývoj hrubé zemědělské produkce JZD okresu Praha-sever
(v Kčs na 1 ha zem. půdy)

Hrubá produkce	1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
rostlinná	2564	100	2878	112,2	2316	90,3	3363	131,2	2944	114,8	3547	138,3
živočišná	1562	100	1300	82,2	1414	90,5	1759	112,6	1783	114,1	2012	128,8
celkem	4126	100	4178	101,3	3730	90,4	5122	124,1	4727	114,5	5559	134,7

Při sledování vývoje výroby je důležitá volba výchozího roku. Bude-li výchozí rok z hlediska hrubé zemědělské produkce nepříznivý nebo naopak, zvolíme-li za základ rok s nadprůměrnými výsledky, zkusíme-li se nám celková vývojová tendence. Rok 1952 v celostátním měřítku patřil až do roku 1955 k průměrným letům. Leta 1948 a 1949 byla pod úroveň roku 1952, kdežto leta 1950, 1951, 1953 a 1954 nad jeho úroveň, a to 1–4 %. K volbě výchozího roku přistoupila ještě i ta okolnost, že v uvedeném okrese v tomto roce překonala velká většina JZD do určité míry počáteční těžkosti, neboť měla za sebou 1–3 roky společné práce.

Údaje tabulky I svědčí o vzestupné tendenci hrubé zemědělské produkce. Družstva okresu Praha—sever tak dokázala, že jsou schopna neustálého zvyšování zemědělské výroby.

Je obecně známo, a údaje jednoho okresu v posledních šesti letech to názorně dokazují, že k vzestupnému vývoji nedochází rovnoměrně z roku na rok, nýbrž že v jednotlivých letech dochází k značným výkyvům. V rostlinné výrobě docházelo k pravidelnému opakování vzestupu a poklesu, zatímco živočišná výroba po poklesu roku 1953 se neustále zvyšovala. Nelze zapomínat, že na úroveň živočišné produkce má vliv jak rostlinná výroba předcházejícího, tak i příslušného roku a že nepříznivý vliv krmivové základny minulého roku může být zmírněn výrobou krmiv v příslušném roce.

Pokles výroby v jednotlivých letech nepříznivě ovlivňuje tržní produkci (i když ne v takovém rozsahu), má vliv na dotaci naturálních fondů a konečně i na dotaci peněžních fondů a osobních důchodů družstevníků. V některých letech dochází k poklesu, kterému nebylo možné zabránit. Stává se však, že některé ztráty jsou způsobeny zanedbáním agrotechnických opatření a především zanedbáním sklizňových prací.

Rozdíly ve výkyvech jednotlivých let vyniknou nám daleko zřetelněji, vezme-li za základ srovnání předchozí rok, tj. použijeme-li řetězového indexu. Při posuzování ročního procenta přírůstku nebo úbytku nelze zapomínat, že totožnost přírůstku nebo úbytku neznamena rovnost v absolutním množství hrubé zemědělské produkce.

Přírůstek, vyjádřený v procentech k základu předchozího roku, bude závislý nejenom na absolutním zvýšení zemědělské výroby ve zkoumaném roce, ale také

na úrovni výroby v roce předcházejícím. Např. přírůstek 24,3 % v roce 1955 znamenal přírůstek 345 Kčs živočišné produkce na jeden hektar, kdežto přírůstek 229 Kčs na jeden hektar v roce 1957 představoval jen 12,8 %.

II. Roční přírůstek (úbytek) hrubé zemědělské produkce (Předchozí rok = 100 %)

Hrubá produkce	1952	1953	1954	1955	1956	1957
rostlinná	—	12,2	—19,2	45,2	—12,5	20,4
živočišná	—	—17,8	8,7	24,3	1,3	12,8
celkem	—	1,3	—10,8	37,3	—7,8	17,6

Všimněme si, jak vývoj druhé produkce JZD okresu Praha-sever se shoduje s celkovým vývojem hrubé produkce našeho zemědělství. Přírodní faktory, brzdicí nebo podporující rozvoj zemědělské výroby, mají daleko širší okruh působení, než je území jednoho okresu. Nejde však vždy jenom o faktory přírodní. Faktory ekonomické, jakým je např. cenová politika, mají platnost na celém území, i když ne vždy ve stejném rozsahu.

III. Index vývoje hrubé produkce na 1 ha zemědělské půdy

Hrubá produkce	Území	1952	1953	1954	1955	1956	1957
rostlinná	JZD Praha-sever ČSR	100	112,2	90,3	131,2	114,8	138,3
		100	123,5	112,2	124,4	122,7	118,5
živočišná	JZD Praha-sever ČSR	100	82,2	90,5	112,6	114,1	128,8
		100	85,3	95,5	102,7	108,8	113,1
celkem	JZD Praha-sever ČSR	100	101,3	90,4	124,1	114,5	134,7
		100	105,4	104,3	114,1	116,1	116,0

Pramen: Údaje za ČSR viz Statistická ročenka 1957, MZLH, str. 306—8.

Celková tendence výroby okresu Praha—sever je obdobná vývojové tendenci celostátní. Je tomu tak zejména u živočišné produkce. U rostlinné produkce je poněkud rozdílný vývoj v roce 1956 a 1957. Tento stav je způsoben především cukrovkou, u níž v roce 1956 v družstvech okresu Praha—sever došlo k podstatnému poklesu výnosů, kdežto v roce 1957 ke značnému vzestupu. Podíl cukrovky na hrubé produkci družstev okresu, která jsou řepářskými JZD, je podstatně vyšší než v celostátním měřítku a tím také podstatně ovlivňuje i úroveň zemědělské produkce.

Při srovnání indexů vývoje hrubé zemědělské produkce za ČSR a v průměru za jeden okres, je si třeba všimnout jedné důležité skutečnosti. Není totiž dostačující hodnotit celkový výsledek vývoje jen podle úrovně výroby posledního zkoumaného roku. V našem případě by na tom JZD okresu Praha—sever byla totiž podstatně lépe, než úroveň výroby v celostátním měřítku. Ve skutečnosti je rozdíl o něco

nižší. Tento stav ovlivňují rozdílné přírůstky a úbytky v letech mezi prvním a posledním zkoumaným rokem. Plán, stanovený např. na dobu pěti let, předpokládá každoroční rovnoměrné přírůstky. Nestačilo by proto zůstat po dobu čtyř let na úrovni výchozího roku a teprve v pátém roce dosáhnout plánovaného přírůstku. V roce 1954 došlo ve výrobě JZD k poklesu hrubé produkce o 10 %, což ovšem znamená, že v příštích letech musí být tento úbytek vyrovnán. Skutečný roční přírůstek proti výchozímu roku se tedy rovná celkovému souhrnu přírůstků děleného počtem let.

Jedině správným vyjádřením ročního přírůstku může být však jen ten přírůstek, který vychází ze základu předchozího roku, tzn. ze zvýšeného základu. V našem případě představoval u hrubé zemědělské produkce 6,4 % ročně, z toho u rostlinné produkce 6,6 % a u živočišné produkce 6,0 %.*)

Vhodným doplňkem, charakterizujícím vývoj hrubé zemědělské produkce v hodnotovém vyjádření, je sledování vývoje ve fyzických jednotkách. Tyto údaje poskytnou dobrý přehled o tom, jak který výrobek ovlivňuje vývoj nebo pokles v jednotlivých letech. V naší plánovací praxi, v materiálech stranických a státních orgánů, se rozsah plánované výroby, zejména živočišné, určuje jako množství výrobků na jeden hektar zemědělské půdy. Tak je tomu např. i v usnesení XI. sjezdu KSČ, který stanovil plán vývoje našeho zemědělství do roku 1965.

K příznivému vývoji u rostlinné výroby docházelo zejména u ječmene a brambor, a s výjimkou roku 1956, také u cukrovky. Především výroba brambor a cukrovky, tedy plodin, které vyžadují ještě hodně ruční práce a které byly a jsou často slabým článkem družstevní výroby, je znakem stále se zlepšující práce JZD zkoumaného okresu.

Ukazatelé živočišné výroby potvrzují hodnotové údaje o vývoji hrubé živočišné produkce. Od roku 1953, resp. od roku 1954, dochází k neustálému růstu výroby mléka, vajec, skotu a prasat. Všechny uvedené údaje svědčí o tom, že zemědělství okresu Praha—sever prochází procesem intenzifikace, tj. tím směrem, který je žádoucí a nutný pro celé naše zemědělství.

IV. Vývoj hrubé zemědělské produkce JZD okresu Praha-sever (V naturálních jednotkách na 1 ha z. p.)

Výrobek	Měr. jedn.	1952		1953		1954		1955		1956		1957	
		fyz. mn.	i	fyz. mn.	i	fyz. mn.	i	fyz. mn.	i	fyz. mn.	i	fyz. mn.	i
pšenice	q	4,42	100	4,82	109	2,30	52	4,40	100	4,50	102	4,97	112
žito	q	0,94	100	1,07	114	0,48	51	1,23	131	0,86	91	0,81	86
ječmen	q	3,91	100	4,04	103	2,92	75	4,75	151	5,31	136	5,21	133
brambory	q	4,55	100	6,68	146	8,11	178	9,10	200	9,17	201	9,79	215
cukrovka	q	31,99	100	42,10	131	41,04	128	57,80	180	25,78	81	53,09	166
vejce	ks	122	100	121	99	116	94	120	97	157	129	156	129
mléko	l	387	100	368	95	416	108	560	145	586	151	594	153
hovězí maso	kg	53	100	61	115	58	110	59	111	65	123	76	143
prasata	kg	57	100	44	76	61	107	70	112	83	146	96	168

*) Průměrný roční přírůstek byl vypočten z indexů tabulky II, a to jako geometrický průměr podle vzorce $\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot \dots \cdot x_n}$. Obdobně bylo postupováno při výpočtu ročního přírůstku a tržní produkce.

Jednotná zemědělská družstva okresu Praha—sever v roce 1957 překročila předválečnou výrobu o 5,6 %, z toho u rostlinné výroby o 9,2 % a u živočišné výroby o 1,6 %.*) Proti zemědělským závodům od 5 do 20 ha byla hrubá zemědělská produkce vyšší o 6,2 %, z toho rostlinná produkce o 10,8 %, kdežto živočišná jen o 1,0 %. V porovnání s výrobou závodů nad 100 ha byla produkce JZD vyšší o 22,7 %, z toho živočišná výroba o 48,6 %, kdežto rostlinná o 7,2 %.

Závěrem je možno říci, že vývoj výroby JZD okresu Praha—sever v letech 1952—57 měl vzestupnou tendenci. Nejenom v posledním roce, ale i v průměru posledních zkoumaných let vyráběla družstva více než v prvních letech své činnosti. Reprodukce hrubé zemědělské produkce měla charakter rozšířené reprodukce. U hlavních zemědělských výrobků byla překonána úroveň předválečné výroby, zejména pak úroveň výroby závodů nad 100 ha zemědělské půdy. Uvedené výsledky družstevního sektoru svědčí o tom, že přednosti velkovýroby se prakticky uplatňují ve výrobních výsledcích JZD.

Činitelé ovlivňující vývoj hrubé zemědělské produkce

Výsledky zemědělské výroby jsou závislé na celé řadě činitelů. Naším úkolem je vysvětlit, zda uvedený vývoj zemědělské výroby byl zákonitým jevem, ovlivněným rostoucím působením některých výrobních činitelů. Současně se pokusíme ověřit vztah i míru závislosti jednotlivých činitelů v jednom roce na základě vzájemného srovnání výsledků jednotlivých zemědělských závodů.

Zvyšování zemědělské výroby představuje vlastně proces intenzifikace výroby, tj. vynakládání většího množství minulé a živé práce na jednotku plochy, nikoliv na jednotku produkce. Nutným předpokladem zvyšování výroby je rostoucí spotřeba strojních a statkových hnojiv, spotřeba krmiv, vybavování zemědělských závodů stroji, dopravními prostředky, stavbami, meliorací půdy a za určitých předpokladů i zvýšenou spotřebou živé práce. Uvedení činitelů nejsou jedinými, kteří ovlivňují konečné výsledky výroby. Důležitým faktorem je např. úroveň organizace práce v zemědělském závodě, kvalita řízení, která je závislá na pracovních zkušenostech, odborných znalostech vedoucích pracovníků a také na umění jejich jednání a přístupu k ostatním pracovníkům podniku. První skupina činitelů jsou činitelé objektivní, kdežto druhá skupina jsou činitelé subjektivní. V zemědělských závodech vliv subjektivního činitele je značně vyšší než v kterémkoli jiném výrobním odvětví. Značnou pozornost této otázce věnovalo zasedání ÚV KSSS v prosinci roku 1958. N. S. Chruščov, mluvě o úloze vedoucích pracovníků v kolchozní výrobě, řekl: „*To hlavní, to jsou kádry, organizátoři a organizační práce. Pošlete soudružku Andrejevovou do jiného kolchozu, třeba do toho nejzaostalejšího, a za dva až tři roky zajistí, že bude vyrobeno 100—150 q masa na 100 hektarů a snad i více.***)“

Není snadné zkoumat závislost mezi dosaženými výsledky výroby a subjektivním činitelem. Vliv subjektivního činitele nemůžeme vyjádřit kvantitativně. To

*) Vypočteno na základě jednotných cen u devíti hlavních výrobků v řepařské výrobní oblasti Čech za leta 1926—30. Pramen: Výrobní podmínky, organizace zemědělských závodů v ČSR, ZÚUS, Praha 1935. Obdobnou metodou a ze stejného pramene byla vypočtena i tržní produkce.

**) Výsledky a nové úkoly sovětského zemědělství, SNPL, 1959, str. 82.

ovšem nevylučuje, že bychom nemohli např. pomocí třídění dojít k určitým poznatkům o vlivu tohoto činitele na výsledky zemědělského závodu. Přitom jako třídícího znaku bychom použili některou kvalitativní stránku subjektivního činitele, jako např. výrobní zkušenosti ve vedoucí funkci za období několika let, odborné vzdělání stupněm absolvované školy apod.

V této stati se omezíme na zkoumání vlivu objektivních činitelů. Někteří autoři navrhuji jejich vyjádření v Kčs, a to jako vlastní náklady připadající na jednotku půdy.*) Tento způsob — z hlediska zkoumání závislosti v časové řadě několika let — je správný potud, pokud nedochází ke změně cen jednotlivých výrobních prostředků. Je jasné, že zvyšování hektarových výnosů není např. závislé na ceně strojených hnojiv, ale na množství spotřebovaných živin. K podobným nesrovnalostem při změně cen by mohlo dojít i u jiných výrobních prostředků. V našem případě s výjimkou spotřeby živé práce družstevníků a spotřeby strojených hnojiv, vyjádříme všechny ostatní činitele v peněžních jednotkách tak, jak se běžně sledují v evidenci a výkaznictví JZD.

V. Vývoj jednotlivých výrobních činitelů v JZD okresu Praha-sever
(na 1 ha zemědělské půdy)

Činitel	Měrné jednotky	1952	1953	1954	1955	1956	1957
práce družstevníků	prac. jedn.	56,3	65,3	68,8	81,0	79,8	65,1
	ind.	100	116	122	144	140	116
zákl. fondy celkem	Kčs	1852	2090	2548	3149	4335	5145
	ind.	100	113	137	170	234	277
z toho:							
stavby	Kčs	401	691	839	1254	1607	2136
	ind.	100	172	209	313	400	532
zákl. stádo	Kčs	889	869	1020	1032	1148	1229
	ind.	100	98	115	116	129	138
stroje a ostatní	Kčs	562	530	689	862	1580	1780
	ind.	100	94	123	155	281	316
strojená hnojiva	v kg čistých živin	51,1	57,9	62,6	81,0	102,0	112,0
	ind.	100	113	122	158	200	219
krmiva a steliva	Kčs	297	264	352	596	487	590
- vlastní -	ind.	100	89	118	200	160	199

*) Pracovní jednotky jen v rostlinné a živočišné výrobě. Údaje o základních fondech a zásobách vlastních krmiv a steliv se vztahují ke konci příslušných let.

Vzestupné tendenci hrubé zemědělské produkce odpovídá vzestupná tendence jak ve spotřebě práce, tak i ve spotřebě oběžných výrobních prostředků a vybavování zemědělských podniků základními výrobními fondy. To je základní poznatek.

Pokles některých základních fondů v roce 1953 byl způsoben rychlejším růstem výměry zemědělské půdy než příslušných fondů. V posledním roce dochází k mírnému poklesu spotřeby pracovních jednotek. Nemusí to však znamenat menší množství skutečně vynaložené práce, ale zpevnění výkonových norem, takže dochází i k poklesu množství pracovních jednotek. Pokles výroby v roce 1954 a v roce 1956 neporušuje zásadu o závislosti výrobních výsledků na výrobních činitelích zde uvedených, protože byl způsoben zcela jinými příčinami (povětrnost-

*) Viz: Nejdůležitější ukazatelé hospodaření JZD, SZN, 1958, str. 32, 33.

ní podmínky). K vývoji základních výrobních fondů je třeba dodat, že tempo vývoje v hodnotovém vyjádření zcela neodpovídá skutečnému tempu ani pokud jde o fyzické množství, ani pokud jde o hodnotu. Souvisí to totiž s rozdílným způsobem ocenění převzatých a nově pořízených výrobních prostředků.

Ne všichni výrobní činitelé, o nichž jsme se zmínili, mají stejný vliv na zvyšování zemědělské výroby. Jinak se např. projeví dvojnásobné zvýšení strojených hnojiv, než dvojnásobné zvýšení hodnoty zemědělských staveb, případně strojů apod. Zatímco množství hnojiv bezprostředně ovlivňuje výživu rostlin a tím působí na jejich růst a výnosy z jednotky půdy, tak stavby vytvářejí jen určité prostředí výrobního procesu živočišné výroby a zdaleka nejsou tím nejdůležitějším faktorem působícím na výši výroby. Prostředí, které vytvářejí zemědělské stavby, nemusí být přímo úměrné hodnotě staveb, což zpravidla také nebývá. Stroje však ovlivňují nejen intenzitu výroby, ale především produktivitu zemědělské práce. Nejefektivnějším základním fondem je základní stádo, jehož hodnotový růst může znamenat jak růst kvantitativní, tak i kvalitativní. Vztah mezi množstvím vynaložené živé práce, vyjádřené buď v časových jednotkách nebo — jako v našem případě — v pracovních jednotkách, a dosaženou hrubou zemědělskou produkcí, platí za předpokladu přibližně stejné úrovně mechanizace zemědělských prací. Tento předpoklad v našem případě je dodržen.

Porovnání vývoje hrubé produkce a výrobních činitelů v časové řadě několika let umožňuje nám sice usuzovat o jejich vzájemném vztahu, není však dost dobře

VI. Činitelé ovlivňující hrubou zemědělskou produkci*)
(na 1 ha zemědělské půdy)

Rok	Skup. JZD	Počet JZD	Hrubá zemědělská produkce v Kčs	Spotřeba Př	Hodnota zákl. stáda v Kčs
1952	I.	4	do 3900	49,2	781
	II.	12	3901 — 4500	52,4	825
	III.	5	nad 4500	81,6	1078
1953	I.	5	do 3700	46,2	707
	II.	13	3701 — 4800	67,6	820
	III.	5	nad 4800	75,6	1045
1954	I.	5	do 3400	63,4	947
	II.	13	3401 — 4200	68,4	941
	III.	6	nad 4200	75,8	1208
1955	I.	6	do 4600	72,9	1000
	II.	13	4601 — 5700	77,0	961
	III.	5	nad 5700	104,7	1132
1956	I.	5	do 4300	76,8	1063
	II.	13	4301 — 5300	81,7	1156
	III.	6	nad 5300	85,6	1239
1957	I.	4	do 4600	61,7	1096
	II.	15	4601 — 6500	69,7	1212
	III.	5	nad 6500	97,9	1416

*) Některá ze zkoumaných JZD hospodařila do r. 1954 jako JZD II. typu; z toho důvodu do souboru zkoumaných JZD v roce 1952 a 1953 nemohla být pojata. Spotřeba pracovních jednotek se týká jen rostlinné a živočišné výroby.

možné stanovit určitý stupeň závislosti. Nelze například říci, že z celé řady uvedených činitelů měl nejbezprostřednější vliv na úroveň dosažené výroby ten nebo onen činitel. Toho je možné dosáhnout do určité míry metodou třídění.

Jestliže jsme dosud ke zkoumání závislosti potřebovali několik po sobě následujících let, pak metodou třídění je možné toho dosáhnout i během jednoho roku.

Za třídící znak byla vzata hrubá zemědělská produkce, jako konečný výsledek reprodukčního procesu. Intervaly byly voleny tak, aby zhruba polovina JZD byla zařazena do skupiny průměrných JZD a druhá polovina do skupiny předních a zaostávajících. Hodnota intervalů v jednotlivých letech se měnila podle celkové výše hrubé produkce.

Při všestranném prozkoumání závislosti bylo zjištěno, že nejbezprostřednější vliv na hrubou zemědělskou produkci mělo vybavení závodů základním stádem, spotřeba strojených a statkových hnojiv, vybavení vlastními stroji a množství vynaložené živé práce (práce STS je zhruba vyrovnána). Závislost hrubé zemědělské produkce na některých dalších faktorech, jako např. na stavbách, je zkrácena jejich nevyhovujícím oceněním.

Z celé řady zkoumaných závislostí se jeví jako jednoznačná, vyskytující se v každém roce, závislost mezi hrubou zemědělskou produkcí a vybavením zemědělských závodů základním stádem a vynaloženou prací družstevníků. Dostatečný stav a dobrá kvalita základního stáda ovlivňuje celkový rozsah živočišné výroby a chlévskou mrvou ovlivňuje i intenzitu rostlinné výroby. Vyšší hodnotu základního stáda představuje především větší množství krav a prasnic.

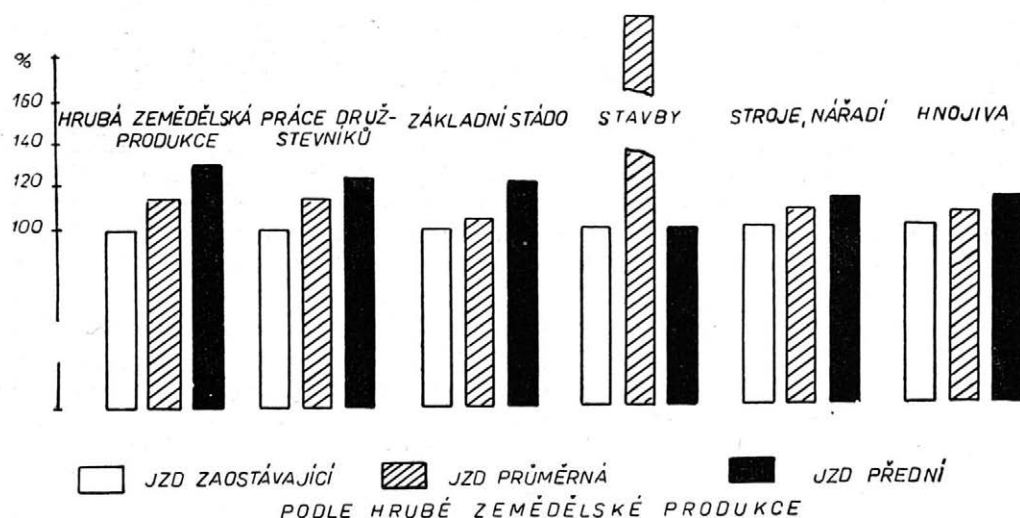
Množství vynaložené práce bylo závislé na počtu stálých pracovních sil. Pracovní aktivita družstevníků, měřená počtem pracovních jednotek na jednoho pracovníka, nebyla úměrná dosaženým výrobním výsledkům a v roce 1956 byla dokonce opačná.

VII. Závislost mezi hrubou zemědělskou produkcí, pracovními silami, základním stádem a náklady na výrobu

Hrubá zeměd. produkce	Skup. JZD	Počet JZD	Pracovní síly		Základ. stádo na 100 ha z. p. v ks		Náklady na výrobu Kčs na 1 ha		
			na 100 ha z. p.	Př na 1 prac. za rok	krav	pras- nice	celkem	z toho na	
								hnojiva	krmiva
1956									
do 4300	I.	5	17,7	434	27,1	10,3	1994	129	368
4301 — 5300	II.	13	21,9	373	28,4	11,7	1965	136	370
nad 5300	III.	6	23,5	364	32,4	12,6	1846	181	409
1957									
do 4600	I.	4	17,1	361	31,0	11,8	2135	140	382
4601 — 6500	II.	15	17,6	397	30,0	12,0	2070	143	383
nad 6500	III.	5	26,2	376	37,3	14,7	2038	202	461

Z ostatních činitelů se jeví těsná souvislost s hrubou zemědělskou produkcí u hnojiv (ať již vyjádřených v živinách v průměru let 1952–55 nebo v peněžních nákladech na strojená hnojiva v letech 1956–1957). Z ostatních nákladů se

jeví obdobná závislost u nákladů na krmiva, zatímco náklady celkem nejsou přímo úměrné dosažené hrubé zemědělské produkci. (Jde však jen o nakoupené výrobní prostředky.) Vztah mezi hrubou zemědělskou produkcí a jednotlivými výrobními činiteli v průměru let 1952—55 ukazuje graf. Závislost je porušena jedině u zemědělských staveb. Řekli jsme však, že současné ocenění zemědělských staveb zkoumání takové závislosti téměř neumožňuje.

Hrubá zemědělská produkce za jednotku půdy je závislá na výnosech u rostlinné výroby, na struktuře osevních ploch, tj. na poměru mezi intenzívními a méně intenzívními plodinami, na stavu základního stáda a na jeho využití. Vyšší hrubá produkce ve III. skupině JZD proti skupině I. a II. není způsobena — mimo jiné — jen větším množstvím krav a prasnic na 100 ha půdy, ale také jejich lepším využitím, projevujícím se ve vyšší užitkovosti a rychlejším obratu živočišné výroby (kratší doba výkrmu, resp. vyšší denní přírůstky).

VIII. Využití základního stáda v JZD okresu Praha-sever

Skup. JZD	Hodnota zákl. stáda v Kčs		Výroba na 1 krávu za rok				Výroba masa na 1 prasnici v kg za rok	
			mléka v l		masa v kg			
	1956	1957	1956	1957	1956	1957	1956	1957
I.	1063	1096	1788	1735	228	235	656	680
II.	1156	1212	2092	1943	215	244	710	762
III.	1239	1416	2153	1962	257	257	727	876

Srovnáním vývoje v časové řadě let 1952—57 jsme mohli konstatovat závislost mezi vývojem hrubé zemědělské produkce na straně jedné a jednotlivými výrobními činiteli na straně druhé. Použitím metody třídění jsme dospěli k závěru o bezprostřednosti vztahu mezi zkoumanými veličinami. Tento vztah nebylo

možné vyjádřit číselně, tj. rozlišit jak stupeň působení jednoho výrobního činitele na hrubou produkci v jednotlivých letech, tak i stupeň vlivu jednotlivých výrobních činitelů. Takovou možnost poskytuje *korelační metoda*, která velmi vhodně doplňuje zejména metodu třídění. Metodou třídění jsme dospěli k závěru, že množství vynaložené práce na jednotku půdy stoupá ve všech letech směrem od zaostávajících k předním JZD, tj. směrem s růstem hrubé zemědělské produkce. Přitom ovšem míra závislosti v jednotlivých letech může být různá. Je to celkem pochopitelné, protože jakýkoliv sledovaný činitel je pouze jedním z mnoha činitelů ovlivňujících výsledky zemědělské výroby. Korelační metoda nám umožňuje vypočítat koeficient, který vyjadřuje míru závislosti. Koeficient korelace se pohybuje v rozpětí 0—1, přičemž číslo blíže k jednotce vyjadřuje silnou závislost, kdežto směrem k nule slabou závislost.

Koeficient korelace se může vypočítat podle tohoto vzorce:

$$r = \frac{\sum X_i Y_i - N \bar{X} \bar{Y}}{\sqrt{(\sum X_i^2 - N \bar{X}^2)(\sum Y_i^2 - N \bar{Y}^2)}}$$

kde : X_i = činitel působící na výrobu (množství *PJ*, základní stádo, stroje, hnojiva apod.),

Y_i = hrubá zemědělská produkce,

N = počet zkoumaných objektů.

Výpočet koeficientu korelace je poměrně pracný. O volbě této metody se rozhodujeme podle účelu zpracovávaného materiálu. Co nám říkají koeficienty korelace v našem případě? Zaměřili jsme se na první čtyři roky našeho zkoumání, a to jen na stupeň závislosti mezi hrubou zemědělskou produkcí na straně jedné a množstvím vynaložené práce a hodnotou základního stáda na straně druhé. Jde tedy o ty činitele, o jejichž těsné souvislosti s hrubou produkcí jsme se přesvědčili i pomocí metody třídění.

Koeficient korelace	1952	1953	1954	1955
a) mezi hrubou zemědělskou produkcí a prací družstevníků (v <i>PJ</i>)	0,728	0,542	0,267	0,464
b) mezi hrubou zemědělskou produkcí a hodnotou základního stáda	0,298	0,591	0,467	0,417

Koeficient korelace nám odhaluje sílu vztahů mezi ekonomickými jevy. Na základě toho je pak možné posoudit významnost těchto vztahů. Podle dalšího růstu základního stáda a podle množství vynaložené práce můžeme zhruba usuzovat o růstu hrubé zemědělské produkce.

Platí-li např. závislost mezi výši hrubé zemědělské produkce a množstvím spotřebované práce a hodnotou základního stáda obecně, neznamená to, že musí platit v každém jednotlivém závodě zkoumaného souboru.

K uměrnému růstu hrubé produkce např. s růstem strojených hnojiv by došlo tehdy, kdyby působení všech ostatních činitelů bylo stejné. Přes platnost obecné závislosti se může stát, že určité JZD má vyšší hrubou zemědělskou produkci než jiné, přestože vynaložilo méně živé práce na jednotku půdy. Zjednodušování vztahů mezi dvěma proměnnými by mohlo vést k nesprávným závěrům. Chce-li určité JZD dosáhnout vyšší hrubé zemědělské produkce, než jiné, a to pomocí jednoho činitele (např. vyšší spotřebou strojených hnojiv), musí zajistit stejnou působnost ostatních činitelů.

Reprodukce tržní produkce

Jednotná zemědělská družstva jako podniky socialistické velkovýroby se vyznačují vysokou tržností, tj. vysokým podílem tržní produkce na hrubé zemědělské produkci. Tato okolnost je jedním z důvodů socialistické přestavby malovýroby. Růst tržnosti je důsledkem růstu produktivity zemědělské práce a růstu hrubé zemědělské produkce. Růst produktivity práce znamená stále větší množství zemědělských výrobků připadajících na jednoho pracovníka. Růstem absolutního množství zemědělských výrobků na jednoho pracovníka dochází k poklesu podílu osobní spotřeby na hrubé produkci. Již sama tato skutečnost — při nezměněné hrubé produkci — by vedla k absolutnímu zvýšení tržní produkce. Zvyšování intenzity zemědělské výroby urychluje tempo růstu tržní produkce.

IX. Vývoj tržní produkce JZD okresu Praha-sever (na 1 ha zemědělské půdy)

Tržní produkce	1952		1953		1954		1955		1956		1957	
	Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.
rostlinná	1273	100	1508	118,4	1179	92,6	1627	127,8	1244	97,7	1785	140,2
živočišná	1248	100	1156	92,5	1312	105,1	1567	125,5	1880	150,6	1754	140,5
celkem	2521	100	2664	105,6	2491	98,7	3194	126,6	3124	123,9	3539	140,3

Porovnáme-li vývoj hrubé a tržní produkce, vidíme, že celkový vývoj i výkyvy v jednotlivých letech se bezprostředně odrážejí ve vývoji i v rozdílech jednotlivých let u tržní produkce. Důležité však je, že v případě vzestupu je u tržní produkce vzestup vždy vyšší, kdežto v případě poklesu je vždy nižší.

Index vývoje hrubé a tržní produkce je tento:

	1952	1953	1954	1955	1956	1957
hrubá zemědělská produkce	100	101,3	90,4	124,1	114,5	134,7
tržní produkce	100	105,6	98,7	126,6	123,9	140,3

Podobně jako u hrubé, dochází i u tržní produkce v jednotlivých letech k značným výkyvům.

X. Roční přírůstek (úbytek) tržní produkce (předchozí rok = 100 %)

Tržní produkce	1952	1953	1954	1955	1956	1957
rostlinná	—	18,4	—21,9	37,9	—23,6	43,4
živočišná	—	— 7,5	13,4	19,4	19,9	— 6,8
celkem	—	5,6	— 6,5	28,2	— 2,2	13,2

Vývoj tržní produkce se vyznačuje rychlejším tempem růstu než vývoj hrubé zemědělské produkce. Jestliže roční přírůstek u hrubé zemědělské produkce činil 6,4 %, pak u tržní produkce představoval 6,7 %, z toho u rostlinné — hrubé 6,6 %, tržní 6,7 %, kdežto u živočišné — hrubé 6,0 %, tržní 6,7 %. Vyšší tempo růstu tržní produkce je výsledkem daleko vyššího tempa růstu tržní produkce

živočišné. Nižší tempo růstu tržní produkce rostlinné je zaviněno především poklesem produkce cukrovky v roce 1956. Pokles měl za následek pokles hrubé rostlinné produkce proti roku 1955 a 12,5 %, kdežto tržní produkce o 23,6 %.

Rozdíl mezi tržní produkcí předních, průměrných a zaostávajících JZD je značný. Je to celkem pochopitelné, vždyť základem tržní produkce je hrubá produkce. Protože zde jde o podniky stejného charakteru (jde o socialistickou velkovýrobu), které jsou přibližně stejně technicky vybavené, kde v úrovni produktivity práce nejsou podstatnější rozdíly, je hrubá produkce za jednotku půdy základním určujícím činitelem tržní produkce.

Nemůže být sporu o tom, že přední JZD se vyznačují daleko větší tržní produkcí, než průměrná a zaostávající JZD. Vyskytují se však otázky o poměru mezi růstem hrubé a tržní produkce. Teoreticky vzato, měl by být růst tržní produkce vyšší už z toho důvodu, že část výrobní spotřeby má konstantní charakter a závisí jen na výměře osevních ploch. Osobní spotřeba má rovněž své meze, i když v období, které bylo předmětem našeho zkoumání, sloužily naturální odměny družstevníků ve velké míře jako zdroj výrobní spotřeby na záhumenkovém hospodářství. Spotřeba krmiv se zhodnocuje v živočišné produkci, což se však během jednoho roku nemusí projevit a mohou zde vznikat zásoby pro výrobu příštího roku.

XI. Závislost mezi hrubou a tržní produkcí (Průměr let 1952–55)

Skupiny JZD podle hrubé zemědělské produkce	Počet JZD	Hrubá zeměd. prod.		Tržní produkce						Procento tržnosti
				rostlinná		živočišná		celkem		
		Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.	Kčs	ind.	
I. do 3900	5	3629	100	1155	100	1026	100	2181	100	60
II. 3901—4600	13	4296	118	1400	121	1348	131	2748	126	64
III. nad 4600	6	4821	133	1600	139	1460	142	3068	141	64

Údaje v tabulce XI. plně potvrzují závěr, že přední JZD mají nejen vyšší tržní produkci na jeden hektar, ale že i podíl tržní na hrubé produkci je vyšší než u zaostávajících JZD. Proto také tempo růstu tržní produkce je rychlejší než tempo růstu hrubé produkce.

Proti předválečnému období byla tržní produkce zkoumaných JZD vyšší o 35,2 %, z toho rostlinné o 10 % a živočišné o 54 %. V porovnání s malovýrobou (závody 5–20 ha) měla JZD vyšší tržní produkci o 34,8 % a v porovnání se závody nad 100 ha o 27,9 %; podstatně větší rozdíly jsou u tržní produkce živočišné. Proti malovýrobě — v důsledku vysoké tržnosti živočišné výroby — dodávala JZD na trh o 51,5 % výrobků více, i když výroba byla vyšší jen o 10 %. Proti závodům nad 100 ha vyráběla JZD o 48,6 % více, na trh však dodávala o 58,5 % více.

Reprodukce tržní produkce — právě tak jako hrubé zemědělské produkce — měla v JZD okresu Praha-sever v letech 1952–57 charakter rozšířené reprodukce. Družstva dodávala na trh stále větší množství zemědělských výrobků. V tomto případě přírůstek tržní produkce byl vyšší, než přírůstek hrubé zemědělské produkce. Základem rychlého růstu tržní produkce je však růst hrubé zemědělské produkce a zvyšování produktivity zemědělské práce.

Dosavadní vývoj a stav zemědělské výroby z hlediska úkolů zemědělské výroby do roku 1965

Podle směrnic XI. sjezdu KSČ má se zemědělská produkce do roku 1965 zvýšit proti skutečnosti roku 1957 o 40 %. Samozřejmě, že nejde jen o plánovanou úroveň výroby roku 1965, nýbrž tomu odpovídající každoroční pravidelné zvyšování hrubé produkce. Úkoly vytyčené XI. sjezdem KSČ budou plněny jen tehdy, bude-li se zemědělská výroba zvyšovat každoročně, resp. bude-li úbytek jednoho roku nahrazen větším přírůstkem roku následujícího. Čtyřicetiprocentní přírůstek hrubé zemědělské produkce během osmi let předpokládá průměrný roční přírůstek 4,2 %. Aplikujeme-li toto tempo růstu na rozvoj výroby JZD okresu Praha-sever, pak vývoj od roku 1957 do roku 1965 při 4,2 % ročním přírůstku by měl být zhruba na jeden hektar zemědělské půdy takovýto: 1957 — 5559 Kčs hrubé zemědělské produkce, 1960 — 6300 Kčs, 1963 — 7128 Kčs a konečně v roce 1965 — 7749 Kčs.

V porovnání s předcházejícím obdobím jsou úkoly v JZD okresu Praha-sever do příštích let naprosto reálné. Svědčí o tom v první řadě srovnání skutečného průměrného ročního přírůstku v letech 1952—57, a plánovaného přírůstku pro leta 1958—65. V prvním případě činil roční přírůstek 6,4 % a ve druhém případě 4,2 %. Určitým nedostatkem našeho rozboru je však to, že vycházíme ze skutečnosti jednoho okresu a na druhé straně aplikujeme na JZD okresu Praha-sever plánovanou výrobu celého odvětví zemědělství. Skutečný roční přírůstek za období let 1953—57 byl v celém našem zemědělství nižší, než ve zkoumaných JZD a představoval 3,4 %.*) Z tohoto hlediska jsou úkoly uvedených JZD nejenom reálné, ale je možné počítat i s jejich dřívějším splněním.

Jedním z hlavních zdrojů zvýšení výroby na okrese jako celku je vyrovnání rozdílů mezi předními, průměrnými a zaostávajícími JZD, a to směrem k předním JZD. Zvýšení výroby na úroveň předních JZD všemi ostatními JZD by znamenalo přírůstek, rovnající se výrobě několika zemědělských závodů.

XII. Množství nejdůležitějších zemědělských výrobků na 1 ha zemědělské půdy v průměru za leta 1952—55. (Podle skupin JZD)

Výrobek a měrná jednotka	Skupina JZD			Rozdíl v %	
	I.	II.	III.	III. skupina JZD — I. skupina JZD	III. skupina JZD — II. skupina JZD
	hrubá zemědělská produkce				
	do 3900	3901—4600	nad 4600		
	počet JZD				
	5	13	6		
pšenice v q	3,5	3,9	4,0	114	103
ječmen v q	3,4	3,9	4,3	126	110
brambory v q	6,2	7,1	8,0	129	112
cukrovka v q	32,1	43,7	54,5	170	124
mléko v l	335	439	488	145	111
vejce v ks	95	117	146	153	124
skot v kg	56,6	57,7	77,0	136	133
prasata v kg	46,3	60,8	72,8	157	119

*) Vypočteno z údajů Statistické ročenky MZLH, 1957, str. 300.

Není bez zajímavosti, že nejmenší rozdíly se projevují u obilovin, tj. u výrobků s nejvyšší úrovní mechanizace, kde také podíl prací STS byl nejvyšší. U ostatních výrobků, zejména u cukrovky a v živočišné výrobě, se nedostatky objektivních a subjektivních faktorů u jednotlivých JZD projevují daleko výrazněji.

Podobné rozdíly se projevují i v dalších dvou letech. Tak v roce 1957 vyráběla přední JZD na každý hektar zemědělské půdy proti zaostávajícím JZD o 47 % brambor více, cukrovky o 60 %, vajec o 22 %, mléka o 36 %, skotu o 31 % a prasat o 59 % více. Rozdíl proti průměrným JZD činí u jednotlivých živočišných výrobků 18—40 %.

Směrnice XI. sjezdu KSČ uložily konkrétní úkol v rostlinné i živočišné výrobě. Mimo úkolu hrubé produkce bylo uloženo, jakých výnosů se má dosáhnout v rostlinné výrobě a jakého množství jednotlivých živočišných výrobků má být dosaženo na jednotku půdy. Srovnání celostátního plánu a skutečných výsledků jednoho okresu je jen velmi hrubým ukazatelem, protože podmínky zkoumaného okresu jsou podstatně příznivější, než podmínky v celostátním měřítku.

XIII. Plán výroby živočišných výrobků do roku 1965 a skutečnost v JZD okresu Praha-sever v roce 1957*) (na 1 ha zemědělské půdy)

Výrobek a měrná jednotka	JZD celkem	Přední JZD	Plán do r. 1965	Rozdíl v % (+, -)	
				JZD celkem	Přední JZD
				1965	1965
vejce v ks	165	180	407	-61,7	-55,8
mléko v l	594	733	730	-19,7	+ 0,4
skot a prasata v kg	172	224	175	- 1,8	+28,0

*) Viz: Nová mysl, zvl. číslo, červen 1958, str. 233.

Předpokladem k dosažení výsledků v živočišné výrobě jsou výsledky v rostlinné výrobě. Jak zdůraznil s. Krutina na zasedání ÚV KSČ v březnu 1959, úsilí o zvýšení rostlinné výroby, zvláště pak výroby krmiv se stává rozhodujícím úkolem našeho zemědělství. Je třeba si uvědomit, že dosavadní výsledky živočišné výroby byly dosaženy také v důsledku značného dovozu krmiv.

Proto zabezpečení dostatečné krmivové základny se stává jedním z hlavních článků celé zemědělské výroby.

Proces rozšíření reprodukce hrubé zemědělské produkce, jejíž tempo je určeno směrnice XI. sjezdu KSČ, si vyžádá nejenom vyrovnání rozdílů mezi jednotlivými JZD, ale i všeobecného vzestupu zemědělské výroby u všech JZD. Podobně, jako v celém našem zemědělství, tak i u okresu Praha-sever jsou a postupně budou vytvářeny všechny podmínky pro uskutečnění tohoto cíle. Zvýšená výroba strojených hnojiv, růst materiálně technické základny zemědělské výroby a předávání základních mechanizačních prostředků do vlastnictví JZD, úprava výkupních cen a plánování zemědělské výroby, posilování zemědělských závodů odbornými pracovníky apod. — to všechno vytváří podmínky pro splnění stanovených úkolů.

С о у х р н

Хрубая zemědělská produkce JZD okresu Praha—sever v letech 1952—1957 měla vzestupnou tendenci. V roce 1957 bylo na každý hektar zemědělské půdy vyrobeno o 34,7 % hrubé produkce více než v roce 1952. Vývoj v období zkoumaných let nebyl rovnoměrný. Průměrný roční přírůstek činil 6,4 %, což je možné považovat za velmi příznivý výsledek. Značný vzestup výroby se projevil zejména u ječmene, brambor, cukrovky, mléka a masa. Vzestupný vývoj nebyl náhodný. V období zkoumaných let bylo vynakládáno na jednotku půdy více práce družstevníků, bylo spotřebováno větší množství strojených hnojiv a jednotná zemědělská družstva byla vybavována větším množstvím základních výrobních fondů. Metodou třídění bylo zjištěno, že nejbezprostřednější vliv na stav hrubé zemědělské produkce mělo vybavení zemědělských závodů základním stádem a stroji, spotřeba statkových a strojených hnojiv a množství vynaložené živé práce družstevníků. Tržní produkce měla obdobnou tendenci jako produkce hrubá. Roční přírůstek činil 6,7 %.

Splnění úkolů, které stanovil XI. sjezd KSČ, předpokládá průměrný roční přírůstek ve výši 4,2 %. Z hlediska dosavadního vývoje je tento úkol reálný. Značnými rezervami pro zvyšování výroby v průměru za celý okres jsou rozdíly mezi výrobou předních, průměrných a zaostávajících JZD.

Анализ основных факторов воспроизводства валовой и товарной продукции ЕСХК одного района

Валовая сельскохозяйственная продукция ЕСХК Прага-север в 1952—1957 гг. имела возрастающую тенденцию. В 1957 г. на каждый гектар сельскохозяйственной земли было произведено на 34,7 % валовой продукции больше, чем в 1952 году. В период нами исследуемых годов развитие было неравномерным. Среднегодовой прирост составлял 6,4 %, что можно считать весьма хорошим результатом и был выше, чем среднегодовой прирост в общегосударственном масштабе. Значительный подъем производства проявился особенно у ячменя, который увеличился на 33 %, у картофеля на 15 %, производства сахарной свеклы на 66 %, молока на 53 %, крупного рогатого скота на 43 % и у производства свиней на 68 %.

Подъем валовой сельскохозяйственной продукции не является случайным. В период нами исследуемых годов на единицу площади земли было израсходовано больше минеральных и местных удобрений, ЕСХК были снабжены большим количеством основных производственных фондов и на единицу площади было затрачено больше труда членов кооператива. В 1957 г. затраты труда членов кооператива на единицу площади были на 16 % больше, основные производственные фонды повысились на 177 %, в том числе, стоимость построек повысилась в пять раз, стоимость основного стада на 38 %, стоимость машин, являющихся имуществом ЕСХК, возросла в три раза. За тот же период расход минеральных удобрений удвоился.

Связь между валовой сельскохозяйственной продукцией и отдельными производственными факторами обследовалась путем сравнения тенденции развития на протяжении ряда лет 1952—1957 гг., далее методом классификации и частично корреляционным методом. Этими способами было установлено, что самое непосредственное влияние на состояние валовой сельскохозяйственной продукции оказало оснащение сельскохозяйственных предприятий основным стадом и машинами,

расходы местных и минеральных удобрений и затраты живого труда членов кооператива на единицу площади.

Товарная продукция является составной частью валовой сельскохозяйственной продукции. Развитие товарной продукции полностью зависит от валовой продукции. На протяжении ряда лет 1952—1957 гг., а также и анализом межхозяйственных предприятий было установлено, что темп роста товарной продукции более быстрый, чем темп роста валовой сельскохозяйственной продукции. Среднегодовой прирост товарной продукции составлял 6,7%, тогда как прирост валовой продукции — 6,4 %.

Выполнение задач, выдвинутых XI съездом КПЧ, предусматривает среднегодовой прирост в размере 4,2 %. С точки зрения существующего развития эта задача является вполне реальной. Значительные резервы для подъема производства в среднем для всего района составляет разница между производством передовых, средних и отстающих ЕСХК.

Analyse der Hauptfaktoren der Reproduktion der Brutto- und Marktproduktion der JZD eines Kreises

Die landwirtschaftliche Bruttoproduktion der JZD im Kreis Praha-Nord wies in den Jahren 1952—57 eine aufsteigende Tendenz auf. 1957 wurde je Hektar landwirtschaftlicher Nutzfläche eine um 34,7 % höhere Bruttoproduktion erzielt als im Jahre 1952. Die Entwicklung während des Untersuchungszeitabschnittes war nicht gleichmäßig. Die durchschnittliche jährliche Zunahme belief sich auf 6,4 %, was als ein sehr günstiges Ergebnis betrachtet werden kann und mehr ist, als die durchschnittliche jährliche Steigerung im ganzstaatlichen Maßstab. Eine bedeutende Produktionssteigerung gelangte insbesondere bei Gerste zum Ausdruck; sie belief sich auf 33 %; bei Kartoffeln auf 15 %, bei Zuckerrüben auf 66 %, bei Milch auf 53 %, bei Rindvieh auf 43 % und die Schweineproduktion stieg um 68 % an.

Der Anstieg der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion war keineswegs zufällig. Während des Untersuchungszeitraums wurde je Flächeneinheit mehr Handels- und Wirtschaftsdünger eingebracht, die JZD wurden mit einer größeren Menge Grundfonds ausgestattet und je Flächeneinheit wurde von den Genossenschaftsmitgliedern auch eine größere Arbeitsmenge aufgewandt. Im Jahre 1957 war der Arbeitsaufwand der Genossenschaftsmitglieder je Flächeneinheit um 16 % höher, die Grundfonds erhöhten sich um 177 %, davon der Wert der Bauten um das Fünffache, der Wert der Stammherde um 38 %, der Wert der genossenschaftseigenen Maschinen um das Dreifache. Während des gleichen Zeitraums (1952—1957) erhöhte sich der Handelsdüngerverbrauch um das Doppelte.

Der Zusammenhang zwischen der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion und den einzelnen Produktionsfaktoren wurde mittels eines Vergleichs der Entwicklungstendenz in den Jahren 1952—57 untersucht; ferner mittels der Klassifikationsmethoden und teilweise mittels der Korrelationsmethode. Mittels dieser Verfahren wurde festgestellt, daß es die Ausstattung der Landwirtschaftsbetriebe mit Stammherde und Maschinen, der Verbrauch an Wirtschafts- und Handelsdünger und die Menge der je Flächeneinheit aufgewandten lebendigen Arbeit der Genossenschaftsmitglieder war, die den Stand der Bruttoproduktion am unmittelbarsten beeinflussten.

Die Marktproduktion ist ein Bestandteil der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion. Die Entwicklung der Marktproduktion hängt von der Bruttoproduktion völlig ab. Sowohl in der zeitlichen Reihe der Jahre 1952—1957, als auch auf Grund einer zwischenbetrieb-

lichen Analyse wurde festgestellt, daß das Wachstumstempo der Marktproduktion schneller ist als das Wachstumstempo der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion. Bei der Marktproduktion belief sich die durchschnittliche jährliche Steigerung auf 8,7 %, bei der Bruttoproduktion hingegen auf 6,4 %.

Die Erfüllung der vom XI. Parteitag der KPdTsCh gestellten Aufgaben setzt eine durchschnittliche jährliche Produktionssteigerung von 4,2 % voraus. Vom Gesichtspunkt der bisherigen Entwicklung ist diese Aufgabe durchaus real. Die Unterschiede zwischen der Produktion der führenden, mittleren und zurückbleibenden JZD bilden bedeutende Reserven zur Steigerung der Produktion im Durchschnitt des gesamten Kreises.

PROJEDNÁNÍ BŘEZNOVÉHO ZASEDÁNÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KSČ

Pracovníci odboru zemědělské ekonomiky ČSAZV a Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV podrobně projednali výsledky březnového zasedání ústředního výboru KSČ i IV. celostátního sjezdu JZD na všech svých pracovištích.

Při projednávání se zaměřili jednak na to, do jaké míry odpovídají plánované vědeckovýzkumné úkoly linii a úkolům, vytyčeným březnovým zasedáním ústředního výboru KSČ a jednak kterými novými úkoly je třeba v souladu s vytyčenou linií plán vědeckovýzkumných úkolů na budoucí leta doplnit. Dále bylo přihlédnuto k tomu, jak dosavadní organizační struktura, pracovní kapacita, jakož i metody vědeckovýzkumné práce Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky zabezpečují komplexní řešení vědeckovýzkumných úkolů a jaká další opatření by bylo ještě třeba učinit, aby zemědělská věda a výzkum ještě ve větší míře pomáhaly rozvoji zemědělské výroby ve smyslu usnesení XI. sjezdu Komunistické strany Československa a březnového zasedání ústředního výboru KSČ.

Ukázalo se, že úkoly zařazené do plánu vědeckovýzkumných prací Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV na leta 1959–1960 v podstatě odpovídají linii a potřebám zemědělské výroby ve smyslu XI. sjezdu Komunistické strany Československa i březnového zasedání ústředního výboru KSČ. Ukázala se však zároveň potřeba u některých vědeckovýzkumných úkolů prohloubit jejich metodu a doplnit ji dalšími novými hledisky tak, aby vyřešené vědeckovýzkumné úkoly v daleko větší míře poskytovaly konkrétní propracované návrhy opatření na úseku

zemědělské ekonomiky a organizace socialistických zemědělských závodů s perspektivním zaměřením.

Současně bylo konstatováno, že výzkum v oboru zemědělské ekonomiky se v důsledku rychlého postupu socialistické přestavby zemědělství neprojevil v dostatečném předstihu před potřebami zemědělské praxe, což mělo za následek nutnost urychleného řešení řady mimořádných úkolů různými komisemi bez potřebného teoretického propracování problémů.

K odstranění těchto nedostatků a pro plné zabezpečení vytyčených požadavků zemědělské výroby se proto jeví nezbytným výzkumný plán Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky ČSAZV doplnit o některé další důležité výzkumné úkoly. Jde zejména o výzkum otázek dlouhodobého plánování a řízení zemědělství; zkoumání forem přechodu k vyšším formám organizace socialistické zemědělské velkovýroby a vlastnictví výrobních prostředků; o soustavné sledování a zhodnocování účinnosti nových opatření na úseku výkupu a cen, plánování a financování v JZD; řešení otázek specializace zemědělských závodů a zkoumání dalších cest k omezování účinků diferenční renty, jakož i zkoumání teoretických základů mezinárodní dělby práce a specializace v zemích socialistického tábora.

Odbor zemědělské ekonomiky ČSAZV proto vypracoval akční plán o úkolech zemědělského ekonomického výzkumu, které

vyplývají z březnového zasedání ústředního výboru KSČ. Akční plán byl sestaven jednak se zřetelem na možnost okamžitého využití vědeckovýzkumných poznatků a jednak s ohledem na možnost další pomoci ekonomické vědy zemědělské výrobě a konečně se zřetelem na perspektivní úkoly

v průběhu třetího pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství. Plán byl vypracován na základě vědeckovýzkumných úkolů, ukončených již dříve, a úkolů, které jsou nebo budou zahrnuty v plánu vědeckovýzkumných prací na leta 1959–1960 a na leta další.

ix

Sovětský svaz

METODIKA VÝPOČTU VLASTNÍCH NÁKLADŮ V KOLCHOZECH

V posledních letech se v kolchozech Sovětského svazu velmi rozšířilo praktické používání výpočtu vlastních nákladů produkce. Po shrnutí všech dosavadních zkušeností vypracovalo a přijalo ministerstvo zemědělství SSSR, Státní úřad statistický SSSR a Vše-svazový výzkumný ústav zemědělské ekonomiky návrhy na způsob výpočtu vlastních nákladů produkce v kolchozech, počínaje rokem 1959 pro všechny kolchozy v zemi.

Hlavní zásady metodiky výpočtu vlastních nákladů produkce v kolchozech je možné shrnout do těchto bodů:

Do vlastních nákladů kolchozní produkce se zahrnují veškeré náklady, jež měly samotné kolchozy při její výrobě:

odměny za živou práci, spotřeba semen, krmiv, hnojiv, pohonných hmot a jiných produktů a materiálů (vlastní výroby a zakoupených), běžná údržba a amortizace základních výrobních prostředků, pomocná odvětví a výroba (autodoprava, potahy, elektrárny apod.). Podle způsobu přenášení nákladů na jednotlivé plodiny, druhy dobytka a jiná odvětví, se náklady dělí na přímé, celovýrobní a celopodnikové.

K přímým nákladům patří veškeré náklady spojené přímo s výrobou toho či onoho produktu, jako např. obilí, brambor, masa, mléka apod. Sem patří veškeré náklady na práce při pěstování jednotlivých plodin, na ošetřování jednotlivých druhů dobytka, na osiva a sádky, na krmiva (včetně nákladů na jejich uskladnění a přepravu), na organická a anorganická hnojiva a na přípravky pro boj proti škůdcům a chorobám rostlin a hospodářských zvířat atd.

Celovýrobní, neboli náklady na odvětví jako celek, jsou takové náklady, které se týkají rostlinné výroby, ovocnářství nebo živočišné výroby jako celku. Do těchto nákladů jsou zahrnuty odměny za práci vedoucích polních výrobních skupin, traktorových brigád, vedoucích chovatelských farem v kolchozech, odměny odborníkům aj.

Do celopodnikových nákladů jsou zahrnuty odměny za práci administrativně-správního personálu a odborníků, pracujících pro celé hospodářství, doprava v celém hospodářství aj.

Přímé náklady se plně vztahují na výrobu toho či onoho produktu, kdežto celovýrobní a celopodnikové náklady se rozdělují po částech mezi jednotlivé produkty v určitém poměru.

Celovýrobní a celopodnikové náklady se rozdělují na jednotlivé plodiny a hospodářská odvětví úměrně přímé spotřebě pracovních jednotek nebo úměrně částkám, podle nichž byly ohodnoceny.

Náklady na automobilovou dopravu se rozdělují na plodiny, chovatelské farmy, přidružené závody, na výstavbu a na práci mimo hospodářství, podle množství převezených nákladů v každém odvětví (v přepočtu na tunokilometry). Náklady na chov živočišných potahů se však rozdělují podle množství pracovních dnů jednoho koně, jež byly odpracovány živými potahy na jednotlivých plodinách, na chovatelských farmách, při plnění osobních potřeb kolchozníků, při práci mimo hospodářství i v jiných odvětvích společenského hospodářství kolchozů.

Náklady opravárenských dílen a jiných přidružených podniků se úměrně přenášejí k objemu prací, splněných tím či oním odvětvím společného hospodářství kolchozů.

V těch případech, kdy se v jednotlivých kolchozech nevede evidence prací automobilové dopravy, živých potahů a opravárenských dílen podle jednotlivých plodin a odvětví, rozdělují se uvedené náklady podle odvětví, právě tak jako náklady celopodnikové, tj. úměrně přímé spotřebě práce.

Amortizační odpisy na plodiny a odvětví se rozdělují takto:

a) Jsou-li základní výrobní prostředky určeny k výrobě jednoho nebo několika produktů sloučených (hospodářské budovy

pro skot, prasečnický, ovčince, sušárny obilí nebo brambor a sklady na zeleninu aj.), zahrnují se amortizační odpisy přímo do nákladů na výroby příslušného produktu.

b) Jsou-li základní prostředky určeny k výrobě nejen jednoho produktu, nýbrž produktů celého odvětví (např. rostlinná a živočišná výroba) nebo k výrobě produkce hospodářství jako celku, rozděluje se amortizační odpisy na odvětví a plodiny stejným způsobem jako náklady celého odvětví i jako náklady celopodnikové.

Náklady mezi hlavní a vedlejší produkcí se rozděluje úměrně částkám, podle nichž byla tato produkce ohodnocena ve státních nákupních cenách.

Výrobky a materiály vlastní produkce, jež byly spotřebovány k výrobním účelům (semena, krmiva aj. materiály) se při výpočtu vlastních nákladů kolchozní produkce zahrnují mezi výrobní náklady podle vlastních nákladů jejich výroby v kolchozech. Semena se hodnotí podle vlastních nákladů z minulého roku, neboť se berou z loňské úrody.

Krmiva se v první polovině běžného roku využívají ze zbytku loňského roku a ve druhé polovině roku — z nové úrody běžného roku. Jedna část krmiv se tedy musí hodnotit podle vlastních nákladů jejich výroby v loňském roce, avšak druhá část — podle vlastních nákladů jejich výroby v běžném (daném) roce. Zelené přikrmování a mléko, spotřebované ke krmení skotu, se plně hodnotí podle vlastních nákladů běžného roku. Mléko i mléko odstředěné, spotřebované ke krmení skotu, se plně přenáší na náklady spojené s chovem mladého skotu.

Při projednávání otázky výpočtu vlastních nákladů produkce v kolchozech bylo jednáno i o návrzích, jak hodnotit práce kolchozníků v kolchozech.

V důsledku nestejně úrovně organizace společenského hospodářství je úroveň skutečné odměny za práci dosud odlišná, a to dokonce i v těch kolchozech, které mají přibližně stejné ekonomické a přírodní podmínky. Není proto možné vzájemně srovnávat vlastní náklady produkce v různých kolchozech a získat tak správnou představu o pohybu kolchozní výroby. Při výpočtu vlastních nákladů produkce s přihlédnutím ke skutečným odměnám za práce kolchozníků, mohou být v kolchozech, kde jsou ještě poměrně nízké odměny za pracovní jednotku, vlastní náklady nižší než v předním kolchoze, což však neodpovídá reálné skutečnosti.

Proto bylo rozhodnuto doporučit kolchozům, aby současně se stanovením vlastních nákladů produkce v kolchozech hodnotily práce kolchozníků podle tarifových sazebníků pro odměny za práce dělníků v sovchozech, které jsou v dnešní době nejbližší průměrné výši společensky nutných nákladů na reprodukci pracovních sil v zemědělství.

Přední kolchozy již přešly na pevně zaručené odměny za pracovní jednotku, jež odpovídají přibližné úrovni odměňování práce dělníků v sovchozech. Rozdíl mezi skutečným výdejem peněz a produktů za pracovní jednotky a pevnou zaručenou odměnou za pracovní jednotky v kolchozech se pokládá za doplňkové rozdělování čistého důchodu podle pracovních jednotek a nezahrnuje se do vlastních nákladů produkce.

To umožňuje kolchozům kalkulovat plánované a vypočítávat skutečné vlastní náklady produkce v dnešních podmínkách, určovat výsledky podnikové a výrobní činnosti, rentabilitu, ekonomickou efektivnost jako celku a jednotlivých jeho odvětví i plodin.

Stanovení úrovně vlastních nákladů v kolchozech má velký národohospodářský význam při zavádění chozrasčotu v kolchozech. Soustavné snižování vlastních nákladů na produkci znamená stálou úsporu živé a mrtvé práce a tedy i neustálý růst produktivity společenské práce.

Stanovení úrovně vlastních nákladů na produkci má rovněž velký národohospodářský význam pro správné rozmístění plodin a odvětví národního hospodářství, jeho specializaci, plánování státního výkupu a ekonomicky zdůvodněných cen zemědělských produktů vyrobených v kolchozech.

Důležitý význam má stanovení úrovně vlastních nákladů produkce i pro každý jednotlivý kolchoz.

Soustava jednotných pevných výkupních cen s pásmovými rozdíly, jež byla stanovena v Sovětském svazu, zajišťuje tím větší rozdíl mezi realizační cenou a vlastními náklady, čím má kolchoz nižší výrobní náklady. Snižování nákladů pomůže kolchozu k dodatečnému důchodu, jež se bude rovnat rozdílu mezi úrovní průměrných pásmových nákladů, které jsou základem nových výkupních cen, a úrovní jeho individuálních nákladů.

Výpočet vlastních nákladů produkce v kolchozech je tedy důležitým nejen z hlediska zájmu celého národního hospodářství, ale i z hlediska zájmů kolchozní výroby a každého jednotlivého kolchozu.

(O metodice isčislenija sebestojnosti produkcii v kolchozach)

K. Svoboda

K PROBLÉMŮM NORMOVÁNÍ PRÁCE V KOLCHOZECH A SOVCHOZECH

Při normování práce v kolchozech a sovchozech se v zásadě používá dvou metod: tzv. technické, podle jednotlivých prvků, a statistické. Základní vědeckou metodou je normování podle prvního způsobu, kdy se výrobní proces rozčlení na prvky k všestrannému prostudování v jednotlivostech a poté celého pochodu dohromady. Takové studium je velmi podrobné a pracné a vyžaduje specialistu. Po ekonomické stránce jsou výkonové formy pro hospodářství kolchozů a sovchozů velmi důležité, nejsou však pro složitost namnoze uspokojivě vyřešeny.

Aby byla umožněna soustavná revize pracovních norem přímo silami kolchozů a sovchozů, vypracoval nyní Běloruský vědeckovýzkumný ústav ekonomiky a organizace zemědělské výroby novou metodu normování práce. Je sice založena na zmíněné technické metodě, užívá však tzv. sloučených prvků („ukrupnennyje elementy“) a dosahuje tím velkého zjednodušení. Ústav ji v roce 1957 vyzkoušel přímo v Kirovově kolchoze v Kalužské oblasti v provozních podmínkách.

Hlavní zásady nového postupu normování práce jsou:

a) studium výrobního procesu s použitím chronografie pracovního dne,

b) sledování výrobního procesu a evidence spotřebovaného času nikoli podle detailně rozdělených prvků (úkony, pohyby), nýbrž sloučeně tak, že drobné prvky se spojují do jedné operace nebo více operací navzájem,

c) chronografování výrobního procesu se může omezit na 2 až 4 hodiny nebo na jeden den, podle složitosti práce,

d) spotřebovaný čas se eviduje a na kartě zapisuje v minutách,

e) pozorovacím objektem jsou kolchozníci dobře pracující za místně obvyklých podmínek organizace práce a dané úrovně mechanizace,

f) karta pro chronografii je standardní, stejná pro všechny druhy pozorování,

g) spotřebovaný čas, který se do karty zapisuje sloučeně, se člení do dvou skupin, a to na dobu evidovanou při odvozování průměrného hodinového výkonu a na dobu, jež se neeviduje,

h) norma výkonu se stanoví pro jednu hodinu bezprostřední práce,

i) pro práce s normováním a chronografování se určí stálý normovač.

Normovači mohou být kolchozníci nebo pracovníci sovchozů s neúplným středoškolským nebo se středoškolským vzděláním.

Normováním podle sloučených ukazatelů se dospívá k výkonové normě za jednu hodinu pracovní doby. Průměrný hodinový výkon se vypočte z výsledků pozorování dělením množství veškeré práce vykonané za pozorovací dobu počtem hodin bezprostřední práce. Přitom se bere v úvahu také člověku i zvířeti nezbytná doba pravidelného oddechu při pracovním pochodu. Koná-li se pozorování celý den, uvažuje se doba skutečného oddechu, jinak se bere konvenčně. Délka oddechu se různí podle pracovních úkonů a činí 3 až 15 minut, průměrně 10 minut za každou hodinu bezprostřední práce.

V praxi se ukázalo, že počet a trvání pozorování pracovního pochodu pro normování práce je možné značně zmenšit. Správnost výpočtu normy závisí na tom, jak správně byl organizován pracovní pochod, jak bylo konáno pozorování a jak byly zjištěny normotvorné faktory. Předpokladem je, aby pozorování kolchozníci byli obeznali s prací, aby použití koně byli dobře živeni a práce schopní, aby stroje a nářadí byly v pořádku, aby organizace práce byla v zásadě správná a všechny ostatní podmínky průměrné. Pak zjistí kontrolní pozorování spolehlivou a vědecky podloženou výkonovou normu. Takové normování prací znamená pro kolchoz značnou úsporu pracovních dnů. Prověрка v tom směru např. v Kirovově kolchoze ukázala, že při dosavadních normách se ve skutečnosti pracovní den zkracoval z 9 hodin na 6 hodin 49 minut a někdy i na 5 až 6 hodin, takže se pracovní doby předtím ani v letních měsících plně nevyužívalo.

O VYTVÁŘENÍ ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBNÍCH OBLASTÍ

Ve Francii je velká odlišnost výrobních podmínek v zemědělské výrobě a značné rozdíly v jejím rozmístění. Práce J. Klatzmanna o rozdělení Francie na velké zemědělské oblasti (La division de la France en grande régions agricoles), je příspěvkem k řešení a ke studiu otázek rozmísťování zemědělské výroby ve Francii.

Rozmístění zemědělské výroby podle administrativních obvodů - departementů nevyhovuje, jednak pro jejich velký počet (ve Francii je 90 departementů), jednak proto, že z hlediska zemědělské výroby jsou jejich podmínky nejednotné. Jejich velký počet a značná rozdílnost výrobních podmínek znemožňují pak možnost syntetického zpracování. Také průměrným údajům o celých departementech nelze přikládat rozhodující váhu, neboť většinou jde o celky, které jsou velmi nejednotné. V uvedené práci jde o vymezení velkých zemědělských výrobních oblastí, které by byly vytvořeny z několika departementů.

K delimitaci, k vymezení těchto oblastí, nutno mít na zřeteli celý komplex ukazatelů a činitelů zemědělské výroby: výrobní ukazatelé - využití půdního fondu a struktura osevních ploch, hustota hospodářských zvířat, hektarové výnosy, výroba v přepočtu na jednoho obyvatele (na jednu osobu činnou v zemědělství) a další činitelé, ovlivňující zemědělskou výrobu: hustota osídlení (obyvatel), velikostní skupiny zemědělských závodů, podmínky obytu vyrobené produkce atd.

Ve Francii je velmi těžké zjistit dva departementy, které by byly shodné z hlediska všech uvedených ukazatelů, nebo v nichž by se shodovali aspoň průměrní ukazatelé. Jestliže je např. přibližně totéž procento využití půdy, liší se hustota hospodářských zvířat, případně hektarové výnosy, výroba připadající na jednoho obyvatele atd. Tyto okolnosti vyvolávají úvahy o hodnocení různých ukazatelů, zda např. odlišnosti v hustotě osídlení jsou stejně důležité jako odlišnosti ve využití půdního fondu apod. Pro seskupování ploch do určitých oblastí lze použít koeficientu intenzity (Joseph Klatzmanna: *La localisation des cultures et des productions animales en France*, Paris 1955), který dovoluje stanovit, zda určitá plocha, na jejíž pěti procentech je vysázen vinohrad, má právě takovou hodnotu jako plocha, z níž 25 procent připadá na louky. Porovnání je možné proto, že obhospodařování luk i vinohradů má určité společné prvky a výsledky, totiž výrobky, které lze vyjádřit hodnotově. Tento vztah však neexistuje při pokusu porovnávat mezi departementy strukturu ploch a veli-

kost závodů. Vzniká např. otázka - departement A má shodné podmínky ve využití půdního fondu s departementem B, má však velmi rozdílnou strukturu zemědělských závodů. Podobá se naopak departementu C z hlediska struktury zemědělských závodů, ale liší se od tohoto departementu využitím půdního fondu. Má být departement A seskupen s departementem B nebo C? Takové a podobné otázky vznikají v praxi.

Při praktické práci jsou však nesnáze většinou menší, neboť četní činitelé a ukazatelé mají určité vnitřní vzájemnosti. Např. dva sousední departementy, které mají vysoké procento plochy luk a pastvin, mají pravděpodobně také vysokou hustotu hospodářských zvířat, zejména skotu. Mezi velikostí zemědělských závodů a hustotou obyvatelstva činného v zemědělství je rovněž určitý vztah. Přece však má každý departement ve Francii své charakteristické zvláštnosti.

Při seskupování nelze postupovat jinak než empirickou metodou, při respektování určitých zásad. Je to především určitá geografická jednotnost a nenarušování hranic výrazných geografických celků (nížiny, vysočiny, horské oblasti atd.). Mezi nejdůležitější vodítka pak patří mapa o využití půdního fondu.

V práci J. Klatzmanna je Francie rozdělena na 24 oblastí, z toho ještě pět oblastí je rozdělena na dvě („podoblasti“), takže je celkem 29 základních výrobních zemědělských oblastí. Mapa těchto oblastí se podobá i jiným mapám, které byly vypracovány na toto téma, avšak liší se počtem vymezených oblastí. Při práci na mapě bylo použito těchto ukazatelů: využití půdy, hustota chovů hospodářských zvířat, velikost závodů, hustota obyvatelstva činného v zemědělství, výroba na jednoho obyvatele činného v zemědělství, hektarové výnosy.

Za velmi obtížné, ba dokonce neřešitelné, se považuje vymezení oblastí nejen podle hledisek a ukazatelů zemědělské výroby (ukazatelů přímo výrobních), ale i podle ukazatelů, respektujících určitá hlediska ekonomická.

Názory a výsledky obsažené v práci se nepovažují za konečná a jistě vývoj v zemědělské výrobě povede k určitým změnám.

Nezapomeňte si zajistit

PŘEHLED ZEMĚDĚLSKÉ LITERATURY

(zahraniční i domácí)

Soustavně informuje o všech důležitých pokrocích v zemědělské vědě, v živočišné a rostlinné výrobě a poskytuje přehled o zahraniční i domácí literatuře, týkající se zemědělství, zemědělské vědy i základních a pomocných věd. V každém čísle přináší více než 1000 dokumentačních záznamů ze světové literatury časopisecké i knižní, tedy v celém rozsahu asi 13 000 stručných referátů o člancích a knihách, týkajících se zemědělství. Kromě tohoto časopis má pravidelnou čtyřstránkovou přílohu „Výběr československé zemědělské literatury“ a občas přináší i přehledy literatury, týkající se aktuálních problémů nebo úkolů a souborné referáty o tématech zajímajících náš výzkum a důležité pro naše socialistické zemědělství.

Přehled zemědělské literatury slouží vědeckým a výzkumným pracovníkům, zemědělským odborníkům, profesorům a studentům zemědělských škol, knihovníkům i ostatním zájemcům, kteří ke své práci a k plnění svých úkolů potřebují široký rozhled po knižní i časopisecké literatuře doma i v zahraničí.

Přehled zemědělské literatury vychází 12krát za rok, má 144 stran a celoroční předplatné činí Kčs 240,—.

Objednávky zasílejte na adresu:

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

propagace - vydavatelství

Praha 12, Slezská 7

Sborník ČSAZV - Zemědělská ekonomika vydává Československá akademie zemědělských věd. Uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. — Vychází měsíčně. — Celoroční předplatné 120 Kčs. — Redakce: Praha 12, Slezská 7, telefon 2477-51, 575-41. — Rozšiřuje Poštovní novinová služba. — Objednávky přijímá každý poštovní úřad i doručovatel. Vytiskl MÍR, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2 A-23793

K otázkám jednotných cen zemědělských výrobků a intenzity zemědělské výroby

Deváté číslo sborníku ČSAZV - Zemědělská ekonomika bude obsahovat několik aktuálních témat, která vysvětlují nedávná opatření, přijatá na posledních dvou zasedáních ústředního výboru Komunistické strany Československa, konaných v březnu a červnu t. r.

Kandidát ekonomických věd inž. Jaroslav Du p a l z Výzkumného ústavu národohospodářského plánování a Josef B a r t ů ň e k ze Státního úřadu plánovacího se v článku, nazvaném

OTÁZKY TVORBY CEN ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ

zabývají prohloubením vztahů mezi městem a vesnicí v období dovršování socializace vesnice, obecnými zásadami tvorby cen zemědělských výrobků, systémem dvojích cen a některými otázkami, spojenými se zavedením jednotných výkupních cen.

Promovaný ekonom Václav S t i b ů r e k z katedry politické ekonomie Vysoké školy zemědělské v článku

DIFERENCIÁLNÍ POZEMKOVÁ RENTA V JZD Z HLEDISKA JEDNOTNÝCH CEN

píše o vztazích mezi jednotlivými družstvy a státem, pokud souvisí s tvorbou a dělbou nadvýrobku, zvláště pak do té formy mimořádného nadvýrobku, která tvoří materiální základ diferenciální renty.

Vědecký aspirant politické ekonomie na Vysoké škole zemědělské inž. Miroslav L i p t á k napsal do tohoto čísla stať

SOUČASNÉ MOŽNOSTI A PŘEDPOKLADY RŮSTU INTENZITY ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY,

v níž ukazuje na rezervy v růstu intenzity výroby a ve zvyšování produkce na základě vyšší koncentrace výrobních sil. V závěru svého článku uvádí úlohu lidově demokratického státu v přímé pomoci při rozvoji intenzity zemědělské výroby, kde lze očekávat příznivý vliv i nového výkupního systému, jednotných cen, zemědělské daně i ostatních opatření ÚV KSČ.

*

S ohledem na závažnost tematiky očekáváme nejen zvýšený zájem o toto číslo u vás, předplatitelů, ale i u těch, kteří sborník dosud neodebírají a jimž sborník jistě rádi doporučí.

Objednávky přijímá do konce srpna

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

Praha XII, Slezská ul. 7

vydavatelství — propagace

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství

ČÍSLO

7

1 9 5 9

PŘÍLOHA SBORNÍKU ČSAZV – ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

POSTUP ZDRUŽSTEVŇOVÁNÍ

České kraje

Ukazatel	Stav k 31. V. 1959	Přírůstek od počátku roku	Stupeň zdrůžstev- nění
Počet JZD se společným hospodařením (III. – IV.)	9 793	51	84,6 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	2,896 241	79 778	81,3 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	2,276 093	65 062	84,0 ³⁾
Počet sdružených závodů	377 982	14 854	39,7 ⁴⁾

Slovenské kraje

Počet JZD se spol. hospodařením (III. – IV.)	2 572	171	73,6 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	1,629 363	134 929	67,4 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	1,111 347	88 630	71,9 ³⁾
Počet sdružených závodů	262 965	28 119	41,6 ⁴⁾

ČSR

Počet JZD se spol. hospodařením (III. – IV.)	12 365	222	82,0 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	4,525 604	214 707	75,7 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	3,387 440	153 692	79,6 ³⁾
Počet sdružených závodů	640 947	42 973	40,4 ⁴⁾

Ukazatel	České kraje	Slovenské kraje	ČSR
Od počátku roku			
založeno nových JZD se spo- lečným hospodařením	83	176	259
vstoupilo zemědělských závo- dů do nových JZD se společ- ným hospodařením	2 206	14 549	16 755
zemědělská půda nově se utvo- řivších JZD se společným hos- podařením (v ha)	11 421	74 570	85 991
Stupeň socializace zemědělské půdy ⁵⁾	85,2	71,5	80,0

¹⁾ včetně záhumenků; ²⁾ podíl počtu obcí s JZD z celkového počtu obcí; ³⁾ podíl výměry půdy JZD z půdy JZD a jednotlivě hospodařících rolníků; ⁴⁾ podíl počtu závodů sdružených v JZD z počtu závodů v JZD a JHR; ⁵⁾ podíl výměry zemědělské půdy socialistických zemědělských závodů (Státní statky, ostatní statky ústředních úřadů, JZD se společným hospodařením včetně záhumenků, půda národních výborů) z celkové výměry zemědělské půdy (bez půdy nepatřící k zemědělským závodům). Půda JZD a Státních statků podle výkaznictví, ostatní ze soupisu ploch kultur. Pramen: Výkaznictví JZ, Státních statků, ÚSG a K „Soupis ploch kultur k 31. XII. 1958“.

INDEX STAVŮ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT*)

ČSR

Druh	1948	1953	1957	1958
skot	85,3	95,0	95,2	97,4
krávy	78,5	90,3	86,7	87,2
prasata	103,1	132,8	172,9	168,0
prasnice ¹⁾	90,6	110,4	105,3	108,3
ovce	100,2	222,1	194,1	178,4
slepice	79,7	104,9	122,8	128,9

České kraje

skot	81,2	87,2	87,3	89,3
krávy	72,1	82,0	77,9	74,2
prasata	92,4	109,7	133,9	128,6
prasnice ¹⁾	83,3	97,5	93,5	97,8
ovce	327,3	995,5	736,4	625,0
slepice	87,1	100,2	114,1	69,3

Slovensko

skot	98,0	119,7	120,2	122,6
krávy	100,4	118,3	116,5	118,1
prasata	143,5	220,2	320,5	317,4
prasnice ¹⁾	106,8	126,0	131,5	131,5
ovce	75,8	139,9	136,5	130,9
slepice	89,6	124,2	169,1	195,9

*) Průměr 1934/38 = 100

¹⁾ včetně prasnic ve stáří 6–9 měsíců (pro srovnatelnost s předválečným průměrem)

INDEX INTENZITY CHOVU HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT*)

ČSR

Druh	1948	1953	1957	1958
skot	89,2	104,3	102,2	103,1
koně	100,0	90,6	83,5	72,9
ovce	105,1	244,1	208,5	188,1
prasata	111,2	149,4	190,2	183,1
slepice	85,9	118,0	137,3	142,3
DJ	94,0	115,0	119,7	116,0

České kraje

skot	87,0	97,5	96,2	97,7
koně	108,8	93,8	93,8	76,3
ovce	344,4	1 088,9	800,0	666,7
prasata	101,7	127,6	152,5	145,8
slepice	95,4	116,7	130,1	130,4
DJ	92,4	102,7	109,4	105,8

Slovensko

skot	98,1	127,1	122,6	122,3
koně	87,1	86,0	80,6	73,1
ovce	76,0	148,7	139,3	130,7
prasata	147,6	230,6	326,9	317,7
slepice	92,0	130,0	172,6	196,2
DJ	100,2	136,5	148,7	144,6

*) Průměr 1934/38 = 100

INTENZITA CHOVU HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT
na 100 ha zemědělské, orné půdy

ČSR

Druh ¹⁾	Průměr 1934/38	1948	1953	1957	1958
skot	55,4	49,4	57,8	56,6	57,1
koně	8,5	8,5	7,7	7,1	6,2
ovce	5,9	6,2	14,4	12,3	11,1
prasata	56,1	62,4	83,8	106,7	102,7
slepice	307,6	264,2	362,9	422,3	437,7
DJ	85,6	80,5	98,4	102,5	99,3

Slovensko

skot	37,6	36,9	47,8	46,1	46,0
koně	9,3	8,1	8,0	7,5	6,8
ovce	15,0	11,4	22,3	20,9	19,6
prasata	37,2	54,9	85,8	121,6	118,2
slepice	190,2	175,0	247,3	328,3	373,1
DJ	64,1	64,2	87,5	95,3	92,7

¹⁾ skot, koně, ovce a DJ na zemědělskou, prasata a slepice na ornou půdu

INTENZITA VÝROBY ŽIVOČIŠNÝCH VÝROBKŮ
na 1 ha zemědělské, orné půdy

ČSR

Druh ¹⁾	Měrná jednotka	1936	1948	1953	1957	1958
jatečný skot	kg	42,4	26,4	41,0	43,1	43,1
jatečná telata	živé	6,3	3,8	6,7	6,2	4,9
jatečná prasata	váhy	52,7	40,8	70,6	106,6	106,0
mléko	litrů	611,2	337,8	437,1	501,9	501,5
vejce	kusů	335,3	209,3	405,1	403,4	404,4

Slovensko

jatečný skot	kg	15,3	8,3	27,3	30,9	31,4
jatečná telata	živé	2,7	2,4	3,6	3,6	2,6
jatečná prasata	váhy					
včet. dom. porážek		27,4	22,6	56,3	100,1	106,9
mléko	litrů	328,4	224,3	328,8	392,3	388,0
vejce	kusů	199,9	107,7	236,7	259,3	268,5

¹⁾ Jatečný skot, telata a mléko na zemědělskou, prasata a vejce na ornou půdu

INDEX VÝROBY ŽIVOČIŠNÝCH VÝROBKŮ*)

ČSR

Druh	1948	1953	1957	1958
jatečný skot	59,4	89,8	94,8	96,2
jatečná telata	58,5	98,7	96,0	72,9
jatečná prasata včetně domácích porážek	73,2	120,4	183,8	183,2
mléko	52,8	66,4	76,6	77,0
vejce	59,0	108,9	109,4	110,2

České kraje

jatečný skot	60,2	77,7	79,6	79,4
jatečná telata	61,7	108,9	98,9	80,0
jatečná prasata včetně domácích porážek	71,3	104,9	149,8	143,5
mléko	49,2	59,2	67,0	67,5
vejce	60,1	107,2	105,3	105,0

Slovensko

jatečný skot	54,2	172,3	198,5	203,4
jatečná telata	89,7	128,1	131,3	97,4
jatečná prasata včetně domácích porážek	83,1	199,1	375,5	344,5
mléko	68,1	96,6	117,0	117,0
vejce	54,2	114,4	127,1	132,8

*) Průměr 1934/38 = 100

Poznámky k tabulkám o živočišné výrobě:

Indexy stavů hospodářských zvířat jsou propočítávány podle stavů koncem uvedeného roku zjištěných soupisem Státního úřadu statistického. K propočtu dobytčích jednotek (DJ) byly použity tyto koeficienty: koně do 3 let 0,9, ostatní koně 1,9, skot do 1 roku 0,25, skot 1–2 roky 0,5, ostatní skot 1,–, prasata 0,45, ovce a kozy 0,20, drůbež 0,03.

Úkoly dané XI. sjezdem KSČ ve výrobě živočišných výrobků na 1 ha zemědělské půdy pro rok 1965: maso v kg živé váhy 175, mléko 730 l, vajec 407 kusů (to je 569 kusů na 1 ha orné půdy).

UKAZATELĚ HOSPODAŘENÍ JZD V ROCE 1958*)

Celková a hrubá zemědělská produkce JZD

(ve stálých cenách roku 1955 — v Kčs)

Výrobní oblast	Rok	Na 1 ha zem. půdy		Na 1 stálého pracovníka		Na 1 Pŕ	
		celková produkce	hrubá zeměděl. produkce	celková produkce	hrubá zeměděl. produkce	celková produkce	hrubá zeměděl. produkce
Československo							
kukuřičná	1957	3 755	3 451	20 003	18 385	43,8	40,3
	1958	3 676	3 350	18 000	16 405	41,2	37,6
řepařská	1957	4 551	4 217	22 675	21 011	50,2	46,5
	1958	4 690	4 351	20 519	19 037	49,1	45,6
bramborářská	1957	3 303	3 001	19 066	17 334	47,4	43,1
	1958	3 381	3 068	18 136	16 457	46,4	42,1
horská	1957	2 545	1 987	21 136	16 503	51,8	40,4
	1958	2 484	1 940	17 967	14 031	47,9	37,4
celkem	1957	3 750	3 426	20 562	18 788	47,6	43,5
	1958	3 740	3 400	18 847	17 156	46,2	42,1
Slovensko							
kukuřičná	1957	3 559	3 263	20 254	18 569	42,7	39,2
	1958	3 490	3 173	17 963	16 333	39,9	36,3
řepařská	1957	2 925	2 599	18 435	16 379	40,4	35,9
	1958	2 976	2 630	16 563	14 640	38,9	34,4
bramborářská	1957	2 405	2 048	17 003	14 482	42,2	35,9
	1958	2 271	1 863	14 769	12 119	41,8	34,3
horská	1957	2 697	1 911	28 749	20 368	62,7	44,4
	1958	2 170	1 570	19 526	14 116	53,1	38,4
celkem	1957	3 158	2 817	19 611	17 492	42,8	38,2
	1958	2 993	2 626	17 091	14 997	40,6	35,6

Poznámka: Propočty v uvedených tabulkách jsou za JZD se společným hospodařením. Podkladem pro výpočet byla sumarizace ročních souhrnných výkazů za JZD, která v daném roce hospodařila podle celoročních výrobních plánů. Ukazatelé jsou propočteny pouze za společné hospodaření JZD bez záhumenků.

Hrubé a čisté peněžní příjmy celkem a náklady celkem
JZD

Výrobní oblast	Rok	Na 1 ha zemědělské půdy v Kčs			Podíl nákladů na	
		hrubé peněžní příjmy	náklady celkem	čisté peněžní příjmy	hrubých peněž. příjm. v %	celkové produkci v %
Č e s k o s l o v e n s k o						
kukuřičná	1957	3 127	1 397	1 730	44,7	37,8
	1958	3 115	1 447	1 668	46,4	39,7
řepařská	1957	3 889	1 787	2 102	46,0	38,9
	1958	3 896	1 818	2 078	46,7	38,8
bramborářská	1957	2 614	1 236	1 378	47,3	36,7
	1958	2 526	1 213	1 313	48,0	36,0
horská	1957	2 315	1 313	1 002	56,7	51,5
	1958	2 111	1 137	974	53,9	46,4
c e l k e m	1957	3 108	1 446	1 662	46,5	38,2
	1958	2 986	1 417	1 569	47,4	38,1
S l o v e n s k o						
kukuřičná	1957	2 964	1 348	1 616	45,6	38,4
	1958	2 974	1 405	1 569	47,2	40,4
řepařská	1957	2 537	1 327	1 210	52,6	45,8
	1958	2 382	1 251	1 131	52,5	42,6
bramborářská	1957	1 903	957	946	50,3	42,3
	1958	1 798	977	821	52,7	43,1
horská	1957	2 262	1 209	1 053	53,4	48,2
	1958	1 801	955	846	53,0	45,6
c e l k e m	1957	2 735	1 309	1 426	47,8	40,8
	1958	2 496	1 237	1 259	49,6	41,7

Růst základních výrobních prostředků JZD
(propočten na 1 ha zemědělské půdy)

	1955		1956			1957			1958		
	Kčs	%	Kčs	%	index 55 = 100	Kčs	%	index 55 = 100	Kčs	%	index 55 = 100
Československo											
základ. prostředky celkem	3277	100,0	4183	100,0	127,6	4394	100,0	134,0	4477	100,0	136,6
z toho základní stádo	702	21,4	771	18,4	109,8	787	17,9	112,1	962	21,5	137,0
stavby	1451	44,3	1927	46,1	132,8	2190	49,8	151,0	2258	50,5	155,6
stroje a dopravní prostř.	436	13,3	534	12,8	122,7	536	12,2	122,8	557	12,4	127,7
ostatní	688	21,0	951	22,7	138,2	881	20,1	128,0	700	15,6	101,7
Slovensko											
základ. prostředky celkem	3149	100,0	3887	100,0	123,4	3875	100,0	123,1	3945	100,0	125,3
z toho základní stádo	614	19,5	715	18,4	116,4	673	17,4	109,6	776	19,7	126,4
stavby	1499	47,6	1897	48,8	126,6	2064	53,3	137,7	2087	52,9	139,2
stroje a dopravní prostř.	302	9,6	362	9,3	119,9	351	9,1	112,9	380	9,6	125,8
ostatní	734	23,3	913	23,5	124,4	787	20,2	107,2	703	17,8	95,8

Struktura nedělitelného fondu JZD
(propočten na 1 ha zemědělské půdy)

Československo											
zdrůstevněný majetek	197	15,1	206	12,1	105,1	211	11,4	107,1	283	14,5	143,6
příděly z peněžních příjmů	453	34,8	597	35,0	131,7	661	35,9	145,6	695	35,7	153,1
přírůstky zvířat	78	6,0	165	9,7	212,8	181	9,8	232,0	153	7,9	196,2
přírůstky investic	161	12,3	209	12,2	130,0	249	13,4	155,6	289	14,9	180,6
subvence a dary	414	31,8	530	31,0	127,8	540	29,5	130,4	524	27,0	126,6
Celkem	1303	100,0	1708	100,0	131,1	1842	100,0	141,4	1944	100,0	149,2
Slovensko											
zdrůstevněný majetek	127	11,1	128	8,8	100,8	118	7,7	92,9	139	8,3	109,4
příděly z peněžních příjmů	271	23,8	383	26,4	141,3	452	29,5	166,8	526	31,5	194,1
přírůstky zvířat	96	8,4	157	10,8	162,5	168	11,0	175,0	149	9,0	155,2
přírůstky investic	174	15,3	202	14,0	116,7	226	14,7	129,9	287	17,3	164,9
subvence a dary	472	41,4	580	40,0	122,9	569	37,1	120,6	565	33,9	119,7
Celkem	1140	100,0	1450	100,0	127,2	1533	100,0	134,5	1666	100,0	146,1

Rozdělení čistých peněžních příjmů JZD
(propočít na 1 ha zemědělské půdy)

Výrobní oblast	Rok	Čisté peněžní příjmy	Z toho přiděl											
			nedělitelnému fondu			provozně zajišťovacímu fondu			sociálnímu a kulturnímu fondu			členům za Pŕ		
			Kčs	A	B	Kčs	A	B	Kčs	A	B	Kčs	A	B
Československo														
kukuřičná	1957	1730	232	7,4	13,4	30	1,0	1,7	93	2,9	5,4	1370	43,8	79,2
	1958	1668	256	8,2	15,3	44	1,4	2,6	109	3,5	6,5	1240	39,8	74,3
řepařská	1957	2102	297	7,6	14,1	28	0,7	1,3	116	3,0	5,5	1659	42,7	78,9
	1958	2078	323	8,3	15,5	41	1,1	2,0	149	3,8	7,2	1538	39,5	74,1
brambo- rářská	1957	1378	201	7,7	14,6	17	0,7	1,2	77	3,0	5,6	1079	41,3	78,3
	1958	1313	216	8,6	16,5	23	0,9	1,8	95	3,8	7,2	964	38,2	73,4
horská	1957	1002	164	7,1	16,4	16	0,7	1,6	55	2,4	5,5	762	32,9	76,0
	1958	974	157	7,4	16,1	24	1,1	2,5	71	3,4	7,3	713	33,8	73,2
celkem	1957	1662	236	7,6	14,2	23	0,7	1,4	92	3,0	5,5	1305	42,0	78,5
	1958	1569	249	8,4	15,9	32	1,1	2,0	111	3,7	7,1	1158	38,8	73,8
Slovensko														
kukuřičná	1957	1616	218	7,4	13,5	30	1,0	1,8	85	2,9	5,3	1277	43,1	79,0
	1958	1569	243	8,2	15,5	44	1,5	2,8	100	3,3	6,4	1165	39,2	74,2
řepařská	1957	1210	183	7,2	15,1	20	0,8	1,6	54	2,1	4,5	948	37,4	78,3
	1958	1131	182	7,6	16,1	16	0,7	1,4	77	3,2	6,8	850	35,7	75,2
brambo- rářská	1957	946	142	7,5	15,0	13	0,7	1,4	44	2,3	4,6	741	38,9	78,3
	1958	821	127	7,3	15,5	15	0,9	1,8	54	3,1	6,6	618	35,6	75,3
horská	1957	1053	175	7,7	16,6	16	0,7	1,5	56	2,4	5,3	798	35,3	75,8
	1958	846	145	8,1	17,1	21	1,2	2,5	60	3,3	7,1	611	33,9	72,1
celkem	1957	1426	201	7,3	14,1	25	0,9	1,8	72	2,6	5,0	1122	41,0	78,7
	1958	1259	198	7,9	15,7	30	1,2	2,4	83	3,3	6,6	937	37,5	74,4

A = % z hrubých peněžních příjmů.

B = % z čistých peněžních příjmů